

DOHODOVNA NEJEDNAKOST I GLOBALIZACIJA

Vuljan, Stipe

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:759614>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-19**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET SPLIT

DIPLOMSKI RAD
DOHODOVNA NEJEDNAKOST I GLOBALIZACIJA

Mentor:
Prof.dr.sc. Zlatan Reić

Student:
Stipe Vuljan

Rujan, 2016.

SADRŽAJ:

1. UVOD	1
1.1 Problem istraživanja	1
1.2 Predmet istraživanja	2
1.3 Istaživačke hipoteze	2
1.4 Ciljevi istraživanja	2
1.5 Metode istraživanja	3
1.6 Doprinos istraživanja.....	3
1.7 Struktura diplomskog rada	4
2. GLOBALIZACIJA	5
2.1. Ekonomski aspekti globalizacije	6
2.2. Prednosti i nedostaci globalizacije	7
2.3. Povijest globalizacije.....	10
2.3.1. Razdoblje 1870. – 1914	10
2.3.2. Razdoblje između dva svjetska rata	13
2.3.3. Razdoblje od 1950-ih do 1980-ih	15
2.3.4. Razdoblje od 1980-ih do danas	16
3. DOHODOVNA NEJEDNAKOST	19
3.1. Zašto je dohodovna nejednakost važna	20
3.2. Dohodovna nejednakost do 1914. godine	23
3.3. Razdoblje između dva svjetska rata	26
3.4. Razdoblje nakon II. svjetskog rata	29
3.4.1. Trendovi nejednakosti u nekim OECD zemljama	31
3.4.2. Europske komunističke zemlje.....	35
3.4.3. Latinska Amerika	42

3.4.4. Istočna Azija	46
4. STRANE DIREKTNE INVESTICIJE	50
4.1. SDI u zemljama Europe	52
4.2. SDI u tranzicijskim zemljama	55
4.3. SDI u zemljama Latinske Amerike	58
4.4. SDI u zemljama Istočne Azije.....	62
5. SMJERNICE ZA BUDUĆNOST	65
6. ZAKLJUČAK	70
7. LITERATURA	74
POPIS TABLICA	
POPIS SLIKA	
SAŽETAK	

1. UVOD

1.1. Problem istraživanja

Promatrajući samo vlastitu okolinu, možemo primjetiti kako se različiti poslovi dvaju ili više ljudi različito vrednuju. Ponekad, to se čak odnosi i na iste poslove. Vjerojatno, svatko od nas ima prijatelje, poznanike iz druge države te smo kroz razgovor mogli smo zaključiti kako su razlike u vrednovanju posla još i veće, odnosno da postoje veće razlike u dohotcima između ljudi u dvije različite zemlje. Gledajući globalno, odnosno uspoređujući dohotke najbogatijih i najsiriromašnijih zemalja, dolazimo do spoznaje da su razlike u dohotcima abnormalno velike.

Dohodovna nejednakost oduvijek je bila glavni predmet istraživanja ekonomske teorije i ekonomske politike te ono potječe još od klasičnih ekonomista poput Adama Smitha i Davida Ricarda, a njime se bave i današnji, moderni ekonomisti. Klasični ekonomisti bavili su se faktorskom distribucijom dohotka tj. distribucijom dohotka između glavnih faktora proizvodnje, zemlje rada i kapitala dok moderni ekonomisti ovaj problem promatraju kroz prizmu pojedinca odnosno domaćinstva. Stoga, nije se čuditi kako postoje različite vrste načina mjerenja dohodovne nejednakosti.

Što se tiče globalizacije, ona je već tri desetljeća pojam izuzetno važan pojam za svjetske političare, kulturnjake i ekonomske znanstvenike. Može se kazati da je jedna od posljedica razvoja znanosti, suvremene tehnologije, tržišne ekonomije i demokracije. Globalizacija je omogućila slobodno kretanje kapitala, dobara, informacija i ljudi kroz širenje i ukidanje granica. Kao ideja odnosi se na „smanjivanje“ svijeta, ali i na jačanje svijesti o sveobuhvatnosti i jedinstvenosti svijeta. Smatra se da početak globalizacije seže još u 19. stoljeću pojavom industrijske revolucije. Od tada pa do danas imala je svoje uspone i padove.

Zagovornici globalizacije argumentiraju da ukidanje carina i drugih ograničenja vodi jačanju tržišne utakmice, odnosno pojave kvalitetnijih roba i usluga. Zahvaljujući tome, odnosi među ljudima i zemljama postaju sve intenzivniji, a ljudi počinju globalno razmišljati i svijet u cjelini drugačije shvaćati. Tijekom vremena razvila se i druga strana globalizacije u vidu antiglobalista, koji tvrde da će globalizacija zatrti mnoge jezike, običaje i kulture, da će dodatno povećati nejednakost u svijetu, učiniti siromašne zemlje ovisnim o bogatima i spriječiti ih da razviju vlastita gospodarstva, odnosno da će svijet staviti pod kontrolu multinacionalnih korporacija motiviranih profitom umjesto brigom za dobrobit čovječanstva.

1.2. Predmet istraživanja

Možemo slobodno kazati kako je svijet, danas, povezaniji nego ikada. Proces globalizacije uzrokovao je približavanje zemalja koje, možda prije, nisu ni znale za postojanje one druge. Usprkos činjenici da ukidanje ograničenja protoka robe, usluga, ljudi i informacija među zemljama doseže vrhunac, dojmama smo kako su razlike između država, a samim time i ljudi sve veće. Logično, nameće se pitanje da li je globalizacija uzrokovala ili samo pogoršala neravnomjernu distribuciju dohotka ili je taj jaz bio veći u razdobljima koje su prethodili uznapredovaloj globalizaciji?

Dakle, predmet istraživanja ovog rada je utjecaj globalizacije na razlike u dohotcima stanovnika.

1.3. Istraživačke hipoteze

U radu je postavljeno nekoliko hipoteza koje su formirane prema pretpostavkama autora i teorijskih postavki, koje će se nakon provedenog istraživanja odbiti ili prihvatiti.

Hipoteze:

H 1 - Globalizacija utječe na porast nejednakosti dohotka

H 2 – Povećanje stranih direktnih investicija utječe na negativnu distribuciju dohotka

1.4. Ciljevi istraživanja

Cilj istraživanja je provjeriti i pokazati da li i kako globalizacija utječe na distribuciju dohotka. Uz to, saznati ćemo kako su se kretale globalizacija i dohodovna nejednakost kroz povijest kako bi mogli donijeti konačni sud o povezanosti ova dva pojma. Distribucija dohotka nije bila jednaka u svim zemljama te se različito kretala kroz vrijeme pa stoga možemo pretpostaviti da je ona i posljedica različitih faktora. Cilj ovog rada je i otkriti faktore koji su utjecali na dohodovnu nejednakost te provjeriti njihovu vezu s globalizacijom. Objašnjavajući gore navedeno, kroz rad nastojat će se pokazati pozitivne i negativne strane globalizacije, kako bi se mogle dati smjernice za buduća razdoblja.

Vrlo često danas u našoj zemlji, ali i u svijetu spominju se strane direktne investicije kao jedan od vitalnih pokretača gospodarstva, pritom ne zaboravljajući kako su strane direktne investicije jedan od glavnih „okidača“ globalizacije. S obzirom na njihovu važnost, smatram kako je bitno ustanoviti kakav je utjecaj stranih direktnih investicija na distribuciju dohotka.

1.5. Metode istraživanja

Za potrebe ovog istraživanja će se koristiti sljedeće znanstvene metode:

- *metoda analize* – postupak znanstvenog istraživanja raščlanjivanjem složenijih pojmova, sudova i zaključaka na njihove jednostavnije sastavne dijelove i elemente
- *metoda sinteze* – postupak znanstvenog istraživanja i objašnjavanja stvarnosti putem sinteze jednostavnijih sudova u složenije
- *metoda konkretizacije* – koja može biti: shvaćanje jedinstva apstraktno – općeg u posebnom i individualnom te shvaćanje jedinstva apstraktno – posebnog s općim u svakom predmetu ili pojavi
- *metoda deskripcije* – postupak jednostavnog opisivanja ili očitavanja činjenica, procesa i predmeta u prirodi i društvu te njihovih empirijskih potvrđivanja odnosa i veza, ali bez znanstvenog tumačenja i objašnjavanja
- *induktivna metoda* - primjena induktivnog načina zaključivanja kojim se na temelju analize pojedinačnih činjenica dolazi do zaključka o općem sudu, od zapažanja konkretnih pojedinačnih slučajeva dolazi do općih zaključaka
- *deduktivna metoda* - sustavna primjena deduktivnog načina zaključivanja u kojemu se iz općih sudova izvode posebni i pojedinačni zaključci

S ciljem dokazivanja prve postavljene hipoteze u radu će se pratiti razvoj globalizacije kroz povijest podijeljenih na četiri intervala, počevši od druge polovice 19. stoljeća pa sve do današnjih dana koji će se usporediti s distribucijom dohotka u tim istim razdobljima. Na taj način možemo paralelno pratiti da li se podudara rast globalizacije i rast neravnomjerne distribucije dohotka u jednakim vremenskim intervalima.

Kako bi dokazali drugu postavljenju hipotezu, odnosno pokazali utjecaj stranih direktnih investicija na distribuciju dohotka pratiti ćemo razvoj SDI-a u razvijenim zemljama OECD-a, europskim tranzicijskim zemljama, državama Latinske Amerike te Istočne Azije te usporediti s kretanjem distribucije dohotka tih istih zemalja. Vremenski okvir koje obuhvaća istraživanje je druga polovica 80-ih godina 20. stoljeća pa sve do danas.

1.6. Doprinos istraživanja

Danas globalizaciju možemo vidjeti u svim sferama života, od ekonomije, tehnologije pa sve do kulture. S obzirom na svoj utjecaj postala je tema mnogih istraživanja. S druge strane,

dohodak predstavlja egzistenciju ljudi i povećanje neravnomjerne distribucije dohotka uzorkuje povećanje siromaštva, a samim time i drugih oblika nejednakosti koje su povezane sa dohotkom. Ukoliko dokažemo povezanost ova dva pojma, možemo otkriti pozitivne i negativne strane utjecaja procesa globalizacije na distribuciju dohotka te dati smjernice za buduća istraživanja. Svakako, doprinos ovog rada je objedinjavanje teorijskih i statističkih podataka na jednom mjestu čime se dobiva na uvid djelovanje globalizacije u različitim dijelovima svijeta.

1.7. Struktura diplomskog rada

Diplomski rad biti će koncipiran da će se u prvom poglavlju navesti što je zapravo predmet i cilj ovog istraživanja, istraživačke hipoteze, metode istraživanja, doprinos istraživanja, te je obrazložena struktura diplomskog rada .

Drugi dio pripada osvrtu na globalizaciju gdje će se objasniti sam pojam i razvoj procesa globalizacije. Posebna pažnja posvetiti će se ekonomskom aspektu globalizacije te prednostima i nedostacima samog procesa. Kako bi mogli utvrditi povezanost pojma dohodovne nejednakosti i pojma globalizacije prvo moramo pokazati kako se globalizacija razvijala kroz povijest, na što će se odnositi veći dio drugog dijela.

U trećem dijelu fokusirati ćemo se na dohodovnu nejednakost, pritom ćemo utvrditi značenje samog pojma, obrazložiti razlog njenog istraživanja te pokazati kako je nejednakost dohotka povezana sa drugim oblicima nejednakosti. Veći dio trećeg poglavlja odnositi će se na povijesni razvoj nejednakosti dohotka u različitim dijelovima svijeta.

Četvrti dio pripada stranim direktnim investicijama odnosno njihovoj važnosti i karakteristikama. S obzirom da smo u prethodnim poglavljima pratili globalizaciju te dohodovnu nejednakost kroz područja svijeta, tako nastavljamo i u ovom sve u svrhu dovođenja u vezu pojmova stranih direktnih investicija i globalizacije.

Svrha petog poglavlja je prihvaćanje ili odbacivanje postavljenih hipoteza te davanja smjernica za buduća razdoblja.

U šestom poglavlju će se iznijeti zaključci cjelokupnog rada te će se, u sedmom poglavlju, pružiti uvid u korištenu literaturu.

2. GLOBALIZACIJA

Globalizacija kao pojam te kao znanstveni i teorijski uzorak javlja se u drugom dijelu 20. stoljeća. Sve do tada pojmovi kao što su „globalan“, „globalnost“ i „globalizam“ bili su nepoznati. Priznata i važeća definicija pojma globalizacije ne postoji, već službena literatura navodi pojedine osobe koje su pokušale dati definiciju tog pojma. Globalizacija je vrlo širok i kompleksan pojam i stoga da bi se dao odgovarajući odgovor na pitanje: Što je globalizacija, potrebno ga je sagledati u cijelosti.

Termin globalizacija nastao je kao amerikanizam, međutim, taj pojam ubrzo se je dobio prijevod na gotovo sve svjetske jezike. Kompleksnost definiranja samog pojma vidi se i po poistovjećivanju globalizacije s pojmovima liberalizacije, univerzalizacije, internacionalizacije i sl. Međutim, svi ovi pojmovi predstavljaju procese koji se nalaze unutar procesa globalizacije i prema tome ne mogu biti jednaki pojmu globalizacije.

Pojam globalizacije izveden je od riječi "global" što znači ukupnost, a globalizam je način gledanja na zbivanja u globalu. Globalizacija bi tako podrazumijevala socijalni proces koji teži sveobuhvatnosti i jedinstvenosti svijeta.¹

Prema hrvatskim autorima² globalizaciju u najširem smislu riječi, prije svega, možemo definirati kao procese izjednačavanja pravila ekonomskog i političkog ponašanja svih subjekata ekonomsko-političkog života na Zemlji. U užem smislu, globalizaciju možemo smatrati uspostavljanjem takvog gospodarskog sustava u kojem organizacija proizvodnje i usluga, tehnologija i financijski kapital bez značajnih prepreka prelaze granice nacionalne ekonomije. Pojmom globalizacije mogu se i opisati promijene nastale u međunarodnim ekonomskim odnosima i svjetskoj politici. Sa ekonomskog gledišta može se smatrati da globalizacija donosi nesmetan promet dobara, usluga, rada i kapitala preko granica. Ona nastupa kao rezultat nižih transportnih i komunikacijskih troškova, ukidanja trgovačkih barijera, brže komunikacije, porasta kapitalnih tokova, povećanja konkurencije, migracija, itd. U vremenu povećanja integracije ekonomija i društava, osobe i poduzeća dosežu razne dijelove svijeta dalje, brže i ekonomičnije nego što je to prije bio slučaj. Ovo tjera države, poduzeća i pojedince da unaprijede svoju tržišnu snagu tako što ubrzavaju promjene u

¹ Lončar Jelena: Globalizacija: pojam, nastanak i trendovi razvoja, Geografski odsjek, PMF Zagreb, 2005., str. 1.

² Filipić, P., Reić, Z.: "Prema teoriji globalizacijskog procesa"; "Turizam" br. 2/2000, vol.48.str. 113-126.

trgovinskim odnosima, financijskim tokovima, tako što omogućuju brži i veći protok rada i kapitala diljem svijeta.

Zahvaljujući globalizaciji odnosi među ljudima i zemljama postaju sve intenzivniji, a ljudi počinju globalno razmišljati i svijet u cjelini drugačije shvaćati. Globalizacija ima neke zahtjeve kao što su: ulaganje u znanje, tehnologije, istraživanje i razvoj. Tko jednom počne zaostajati u procesu globalizacije ili se na vrijeme ne uključi u suvremene procese, bitno zaostaje. Današnji se svijet sve više "otvara" i "smanjuje" i otuda je stvorena već dobro poznata uzrečica o svijetu kao "globalnom selu".³ Globalizacija je jedna od posljedica razvoja znanosti, suvremene tehnologije, tržišne ekonomije, demokracije. Ona je omogućila i slobodno kretanje kapitala, roba, informacija i ljudi kroz ukidanje granica.

2.1 Ekonomski aspekt globalizacije

Globalizacija je fenomen prepoznatljiv sa više aspekata. Svi ti aspekti odražavaju se na svim poljima života i djelovanja suvremenog čovjeka. Oni nisu odvojeni međusobno, nego je globalizacija sveukupnost njihove međupovezanosti i isprepletenosti. Dakle, globalizacija se može promatrati sa više aspekata međutim kao najvažnije mogu se izdvojiti ekonomski, politički, društveni, ekološki i kulturni aspekt. Prvi i jedan od najvažnijih je zasigurno ekonomski aspekt koji će se i promatrati u ovom poglavlju.

Ekonomski aspekt globalizacije fokusira prevlast slobodnog tržišta i princip liberalizma u ekonomskoj nauci uz minimiziranu ulogu države tj. ekonomske politike u smislu reguliranja slobodno formiranih, perfektno funkcionalnih tržišnih mehanizama, što je institucionalizirano kroz funkcioniranje trilaterale u međunarodnim ekonomskim odnosima.⁴ Pod ekonomskom globalizacijom podrazumijevamo sveopću liberalizaciju kapitalnih trgovinskih tokova na međunarodnom planu, kao i deregulaciju kretanja faktora proizvodnje u formi međunarodne mobilnosti kapitala, radne snage, ideja, informacija, tehnologije, itd.

Pojam trilaterala podrazumijeva tri institucionalna stupa međunarodne ekonomije na kojima počiva međunarodni ekonomski poredak. Riječ je međunarodnom monetarnom fondu-MMF, Svjetskoj banci i svjetskoj trgovinskoj organizaciji - WTO (osnovanoj 1994.godine, kojoj je

³ Lončar J.: Globalizacija: pojam, nastanak i trendovi razvoja, Zagreb, 2005., str. 92

⁴ Beker E., Ekonomski aspekti globalizacije, Novi Sad, 2005., str. 135

prethodio GATT sporazum koji je regulirao međunarodnu trgovinsku oblast skoro pola stoljeća).

Trilateral se odnosi i na formiranje tri velika regionalna bloka ili tri centra moći: SAD, Zapadna Europa i Azija. Upravo promjenama centra svjetske ekonomske moći, uzrokovane su mnoge snažne međuovisnosti u svjetskoj ekonomiji i tako je dolazilo do pojačanog procesa globalizacije u ekonomiji.

Ekonomski aspekt globalizacije je onaj kojim se danas brojni znanstvenici najviše bave. Jedan od razloga za to može biti činjenica da suvremeni svjetski ekonomski poredak počiva na postojanju velikog broja multinacionalnih kompanija koje nerijetko imaju budžet koji su veći i od budžeta nekih postojećih država. One u svom poslovanju uključuju milijune ljudi širom svijeta koji su međusobno povezani unatoč velikim udaljenostima. One nadziru planetarne resurse, kapital i tehnologiju. Na taj način širi se gospodarstvo bez granica i posluje se kao da nema gospodarskih i političkih barijera. Multinacionalne kompanije nisu samo gospodarski subjekti, već postaju važni, utjecajni, ali i nezaobilazni politički akteri u globalnom poretku. Upravo zato, ne treba čuditi činjenica kako se novi svjetski poredak bazira na postojanju ovih kompanija, koje preko granica prenose ne samo dobra i kapital, već i različite tehnologije. Druga važna komponenta ekonomskog aspekta globalizacije su svjetske financijske i ekonomske institucije, prvenstveno MMF i Svjetska banka. Utjecaj ovih institucija na politiku velikog broja država je očigledan te on raste progresivno kako moć i utjecaj tih država opada. Osim multinacionalnih kompanija važni akteri u današnjoj ekonomiji su dakako banke i burze. Povezanost banaka najbolje se vidi u činjenici da likvidacija jedne banke dovodi do likvidacija i drugih banaka. Kada je riječ o burzama, one su sposobne zajedničkim djelovanjem generirati velike (globalne) profite, dok s druge strane krah burzi može izazvati krizu globalnog karaktera. S pravom možemo reći kako globalizacija ima dvostruki karakter i da nosi dosta proturječnosti jer koliko s jedne strane spaja svijet toliko s druge strane stvara jaz.

2.2 Prednosti i nedostaci globalizacije

Nakon objašnjenja pojma globalizacije, postavlja se pitanje da li je globalizacija zapravo pozitivan ili negativan proces? Da li je globalizacija donijela relativnu ekonomsku jednakost državama? Ovo su samo neka pitanja koja nalažu da se posveti posebna pažnja argumentima

za i protiv globalizacije odnosno da se pokuša utvrditi da li je globalizacija izrazito pozitivan ili negativan proces.

O kontroverznosti procesa globalizacije pisao je i nobelovac, Joseph E. Stiglitz, koji postavlja pitanje: Zašto je globalizacija, sila koja je donijela toliko dobra, postala tako kontraverzna?⁵ Zasigurno, postoje i pozitivne posljedice globalizacije.

Kao prvo, mnoge zemlje ostvarile su mnogo brži rast nego što bi to inače ostvarile zahvaljujući otvaranju međunarodnoj ekonomiji. Ona potiče ekonomski razvoj u slučaju kada izvoz zemlje predvodi njen ekonomski rast. U stvari, za male i srednje ekonomije sa vrlo ograničenim nacionalnim tržištem, mogućnosti za ostvarivanje brzog ekonomskog rasta leže u velikoj mjeri u proizvodnji orijentiranoj na međunarodna tržišta i slobodnoj trgovini na njima. Povijesno iskustvo protekla tri desetljeća pokazuje nam da su zemlje koje su ostvarivale visoke stope rasta, od primjerice 7% ili 8% godišnje, imale vrlo snažan porast izvoza koji je rastao brže od rasta stope BDP-a. Ovakva izvozna ekspanzija se događala i u istočnoj Aziji od šezdesetih, Kini od sedamdesetih i slično.⁶ Drugo, globalizacija je zaslužna što mnogo ljudi živi duže i što je njihov standard daleko bolji. Treće, zahvaljujući globalizaciji, smanjio se osjećaj izoliranosti koji je bio zahvatio veći dio zemalja u razvoju i dao se pristup znanju mnogim ljudima u tim zemljama. Četvrto, globalizacija je mnogo puta doprinijela osjećaju zajedništva unutar svjetskog društva. Tako se mogu navesti mnogi primjeri globalne humanitarne pomoći najugroženijima dijelovima svijeta. Peto, globalizacija je doprinijela širenju onih vrijednosti na kojima počiva suvremeni politički poredak – pravna država, vladavina prava, ljudska i građanska prava i slobode, slobodno tržište i demokracija. Šesto, pozitivna strana globalizacije ogleda se i u širem i jefitnijem pristupu potrošnih dobara, sirovina, novih tehnologija, informacija, kapitalu i sl.

Bilo bi idealno kada bi o procesu globalizacije mogli samo govoriti u pozitivnom smislu. Međutim, svi navedeni parametri imaju svoje lice i naličje.

Na osnovu ekonomskih pokazatelja, zaista se može reći da je globalizacija doprinijela povećanju standarda i ekonomskog rasta brojnih država na svijetu, ali zasigurno se ne može reći kako je sa sobom donijela uspostavljanje ekonomske ujednačenosti jer jaz između najbogatijih i najsiromašnijih zemalja postaje sve veći. U ovom uznapređovalom procesu globalizacije, kada su na tržištu zagospodarile multinacionalne kompanije, sve je teže zadržati

⁵ Joseph E. Stiglitz, *Globalization and its Discontents*, New York, 2002, str. 18

⁶ Čečuk, A.: *Financijska globalizacija*, Graf form, Split, 2002.

posao, dok se radni uvjeti pogoršavaju. Općenito je sve teže kreirati dovoljno novih radnih mjesta, ponajviše zahvaljujući tehnološkim inovacijama koje prisiljavaju tržište rada na strukturalne promjene.

Ako globalizacija nije uspjela smanjiti siromaštvo, onda zasigurno nije uspjela ni osigurati stabilnost, što i pokazuje povećan broj financijskih kriza. Tako se mogu spomenuti krize devedesetih u Latinskoj Americi i Aziji koje vode sve do nedavne svjetske ekonomske krize od koje se države još uvijek oporavljaju.

Možemo kazati kako je upitna i tvrdnja kako se povećao životni standard, ali i životni vijek ljudi jer svijet nije samo Zapad. Postoje još zemlje u kojima ljudi umiru mladi i to od bolesti koje se u razvijenim zemljama tretiraju kao lako izlječive.

Dolazimo i do pitanja demokracije, vladavine prava, ljudskih sloboda i sl. Dakle, svega onoga čime se diče demokratske zemlje ili bolje rečeno čime su se dičile jer polako nestaju nacionalne demokracije. Tržište preuzima glavnu ulogu u državi kreirajući vlastite zakone i pravila čime osigurava prostor za nesmetano djelovanje. Istodobno, države gube vlastiti suverenitet pouzdavajući se, ali i oviseći o međunarodnim institucijama.

Više nego ikad možemo vidjeti, ali i osjetiti koliko globalizacija ima negativan efekt na čovjekov okoliš. Rastom globalne ekonomije rastu i eksterni efekti koji su većinom negativnog karaktera. Jednostavno, vrijednost novca je prevelika u odnosu na okoliš da bi se razmišljalo o ekološkim problemima.

Pojam globalizacije različito je pojašnjen, ali i pojedinci različito razmatraju globalizaciju, tako da je riječ o pojmu koji ima svoje pristaše i protivnike. Zagovornici ovog procesa tvrde da će upravo globalizacija povećati svjetsko bogastvo i blagostanje, tokove kapitala osloboditi ograničenja, olakšati kretanja roba, ljudi i informacija, ubrzati napredak čovječanstva i sl. Protivnici, pak, tvrde da globalizacije vodi svijet prema "zamci", povećavajući nejednakost. Pojam globalizacije potrebno je razumijeti kao proces koji ima svoju dinamiku i vlastite zakonitosti te je ono fenomen što ga proizvodi čovjek; dakle, zaključak je da se njime može upravljati.

2.3 Povijest globalizacije

Naime, otkako je povijesti postoji i globalizacija, barem u nekom od oblika. U doba imperijalnog Rima ili karolinskog doba ona se manifestirala kroz vojnu nadmoć i osvajanja. Prvo vojna, a onda i svaka druga. No kada se danas govori o globalizaciji uglavnom se ne misli o toj vrsti globalizacije, nego se misli na dominaciju prvenstveno gospodarstva, novca a onda i svega onoga što je novac u stanju proizvesti.

Globalizacija je došla u tri velika vala. Prva je faza trajala od 1870. do 1914. god. Tada je u cijelom svijetu prihod po glavi stanovnika rastao brzo, ali ne dovoljno brzo da spriječi porast broja siromašnih. Drugi val trajao je od 1950. do 1980. i omogućio bogatim zemljama da se čvrsto povežu, ali su zato zemlje u razvoju ostale ovisne o elementarnim potrepštinama. Sadašnji val globalizacije počeo je otprilike 1980. god.

"Procesi prije 1914. godine teško bi se mogli (u današnjem smislu riječi) nazvati globalizacijom, iz razloga što veći dijelovi svijeta nisu sudjelovali u tom procesu, i stoga što su troškovi transakcija, transporta i komunikacija bili još uvijek visoki da bi se različita tržišta integrirala. Međunarodno financijsko tržište nije bilo razvijeno niti po prometu, niti po oblicima financijskih instrumenata."⁷ Nažalost, ni ovdje se ekonomisti ne slažu po pitanju početka globalizacije dok čak neki tvrde kako su globalizacijski procesi tada bili jači nego danas.

2.3.1 Razdoblje 1870. – 1914.

Početak globalizacije u suvremenom smislu možemo tražiti s pojavom prve industrijske revolucije, kada zbog naglih tehničkih i tehnoloških izuma i novosti dolazi do sve većeg povezivanja svjetskog gospodarstva.

Od kasnog 16. st. do sredine 20. st. europske zemlje vladale su kolonijama širom svijeta, u koje su, na neki način, presadile europske društvene institucije. Tako su mnogi narodi s različitim kulturnim navikama došli pod utjecaj europske kulture, čak i u područjima izvan kolonijalnih granica. Činjenica je da se Europa razvijala brže od drugih civilizacija, pa je njena kultura postala privlačna i popularna u drugim dijelovima svijeta. Tako se europsku kulturu počelo poistovjećivati s modernizacijom i društvenim procesima koji je redovito prate: industrijalizacijom i urbanizacijom.

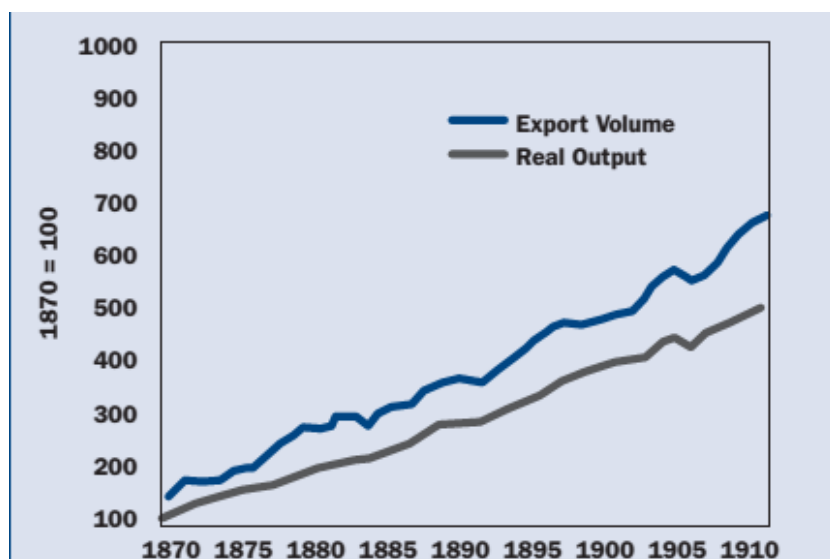
⁷ dr. sc. Jurčić Lj: Globalizacija, Ekonomist, br. 9-10, 2000., str. 2-5

Međutim, postavlja se pitanje: Koje su osnovne razlike između globalizacije danas i one s kraja 19. stoljeća? Glavna razlika je bila ta što je integracija tržišta roba i povezivanje zemalja bila tada rezultat sniženja transportnih troškova, a ne posljedica liberalne tržišne politike, što je odlika globalizacije danas. Uz to, migracije stanovništva više nisu masovne kao na prijelazu stoljeća, i ne može se govoriti o slobodnom, otvorenom tržištu rada.

Razdoblje od sredine 19. stoljeća pa sve do početka 20. stoljeća bilo je razdoblje velikih migracija gdje je u početku svoju sreću u Novom svijetu tražilo oko 300.000 ljudi godišnje, da bi na prijelazu stoljeća taj broj iznosio oko milijun. Procjenjuje se da je oko 60 milijuna žitelja Europe otišlo u zemlje Sjeverne i Južne Amerike do 1920. godine.

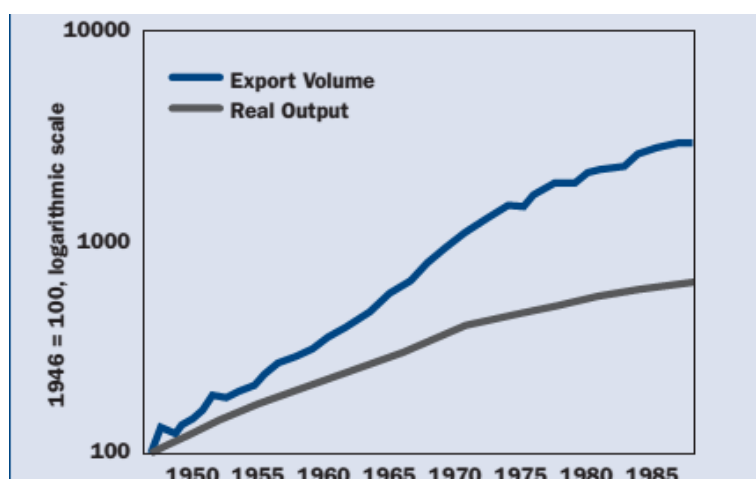
Koliko je međunarodna trgovina porasla u to doba pokazuju grafikoni 1 i 2. Naime, agregatni rast trgovine u 20 stoljeću bio je sličan, ali ipak nije mogao premašiti rast outputa u 19. stoljeću.

Grafikon 1 – Međunarodna trgovina i output prije I. svjetskog rata

Izvor: Irwin, Douglas A.: "GATT in Historical Perspective.", 1995.

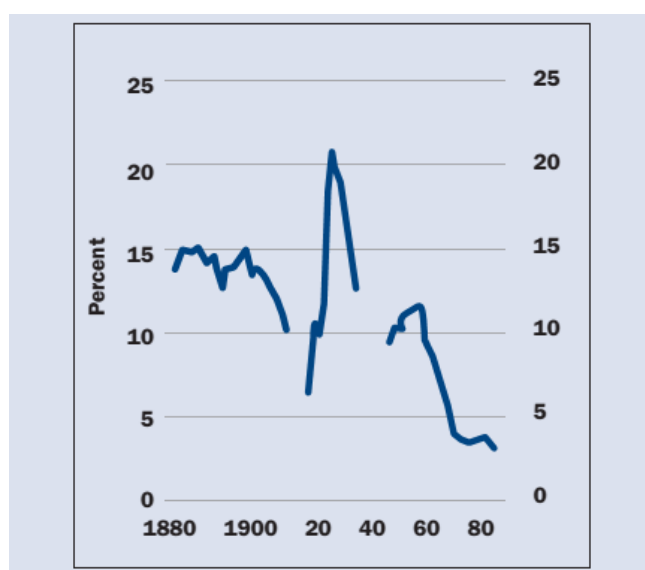
Grafikon 2 - Međunarodna trgovina i output poslije II. Svjetskog rata

Izvor: Irwin, Douglas A. 1995. "GATT in Historical Perspective."

Konvergencija cijena roba bila je također dramatična u 19. stoljeću. Zbog drastičnog smanjenja transportnih troškova (parobroda i željeznica), u razdoblju od 1870. do 1913. godine, razlika cijene žita između Liverpoola i Chicaga smanjila se sa 58 % u 1870. na 16 %. Osim snižavanja cijena transporta, globalizacija bila pogurnuta i velikim snižavanjem carinskih zaštita. Posebno se to odnosi na Žitne zakone u Velikoj Britaniji koji su postupno smanjeni, a da bi na kraju bili i ukinuti 1846. godine. U sljedećih dva desetljeća carniska zaštita smanjila se sa oko 35 % na raspon od 10 do 15 % te se nastavila smanjivati sve do danas (uz iznimku razdoblja I. i II. svjetskog rata) što se može vidjeti i na grafikonu 3.

Grafikon 3 – Stope tarifa u razvijenim zemljama*

* Prazni prostori odnose se na razdoblja I. i II. svjetskog rata

Izvor: Irwin, Douglas A. 1995. "GATT in Historical Perspective."

Kao što su tržišta rada i dobara uživali u globalizaciji, tako su i financijska tržišta doživjela svoj procvat. U 1914. godini britanski udio prekomorskih ulaganja iznosio je 50 %, a slijedila je Francuska sa 22 %, Njemačka sa 17 %, SAD sa 6,5 % i Nizozemska sa 3,5 %.⁸ Pedeset godina prije I. svjetskog rata kapitalni tokovi koji su išli od zemalja Zapadne Europe prema prekomorskim regijama (prvenstveno Australija i Sjeverna Amerika) bili su ogromni. Na svom vrhuncu britanski kapitalni tokovi iznosili su 9 % BNP-a. Najveći broj ulaganja odnosio se obveznice kojima se financirala izgradnja željeznica i drugih infrastrukturnih projekta. Tokovi kapitala bili su podjednako važni i primateljima tih tokova, tako je neto priljev stranih investicija kao udio u bruto fiksnom kapitalu u razdoblju između 1870. i 1910. u prosjeku iznosio 37% za Kanadu, oko 70% za Argentinu, te oko 75% za Meksiko.⁹

Ova rapidna globalizacija mjerena kretanjima kapitala i rada navela je stručnjake da ovo razdoblje do prvog svjetskog rata nazovu zlatno doba globalizacije.

2.3.2 Razdoblje između dva svjetska rata

Razdoblje između dva svjetska rata možemo okarakterizirati kao period kada je globalizacija išla unatrag odnosno to je bio period dezintegracije svjetske ekonomije. Od 1914. godine, svjetska ekonomija liberalnog kapitalizma suočila se sa unutarnjim i vanjskim šokovima koje su uzrokovala mnoge strukturne promjene.

Prema Milanoviću¹⁰, u to doba, postojalo je par paralelnih procesa koji su išli u prilog dezintegracije. Prvo, protekcionizam je bio u usponu u Zapadnoj Europi i SAD-u. U ekstremnoj formi, ostvaren je prvo u sovjetskoj Rusiji te potom Njemačkoj, Italiji i Španjolskoj. Zatim, drugi proces koji podcrtava ovaj trend događa se nakon Velike depresije (1929.-1933.). Poznati graf paukove mreže svjetske trgovine¹¹ pokazuje smanjenje obujma svjetske trgovine za 49 uzastopnih mjeseci, od siječnja 1929. do veljače 1933. Stagnacija

⁸ Bordo D. Michael, Globalization in historical perspective, Business Economics, 2002, str. 23

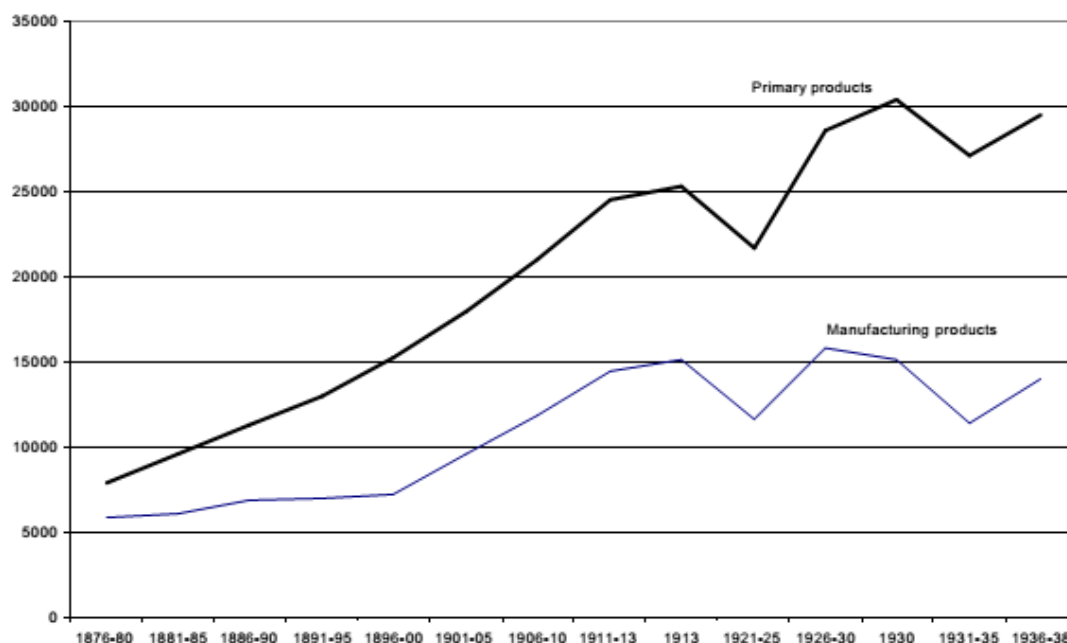
⁹ O'Ruke Kevin: Globalization and inequality: Historical trends, National Bureau of Economic Research, 2001., str. 10.

¹⁰ Milanovic Branko: Income Convergence during the Disintegration of the World Economy, 1919 -39, World Bank; 2003., str. 5.

¹¹ Milanovic Branko: Income Convergence during the Disintegration of the World Economy, 1919 -39, The World Bank; 2003., str. 6.

volumena trgovine za vrijeme prvog svjetskog rata i Velike depresije može se vidjeti i na grafikonu 4.

Grafikon 4 - Svjetska trgovina ind. i primarnim proizvodima u razdoblju 1876.-1938. (godišnji prosjeci, konstante cijene 1939., novčana jedinica milion \$)

Source: League of Nations (1945, p.157).

Izvor: Milanovic Branko: Income Convergence during the Disintegration of the World Economy, 1919 -39, The World Bank; 2003., str. 7.

Na posljetku, 30-tih godina 20. stoljeća više nitko nije sumnjao da se svijet nalazi u razdoblju dezintegracije po svim statističkim pokazateljima (trgovina, tokovi kapitala, migracije). Naime, vlade su intervenirale na tržištima ograničavajući kretanje kapitala, a tržište roba zagušeno je carinama, kvotama i preferencijalnim sporazumima. Sve ove prepreke su postojale i u 1920-im kao posljedice rata, ali u to vrijeme ove mjere su smatrane privremenima i očekivalo se njihovo brzo ukidanje. Međutim, 1930. godine svima je bilo jasno da se njihovo ukidanje ne očekuje tako brzo. Smanjenje obujma međunarodne trgovine je posljedica i porasta broja raznih necarinskih prepreka uz one postojeće carinske barijere.

Što se tiče kretanja kapitala ona su gotovo nestala tijekom 1920 i 1930-ih godina, prije velike depresije i II. svjetskog rata što je i bilo za očekivat nakon uspona protekcionizma. Naravno, kako su se zatvarale granice država tako su se smanjivale i migracije stanovništva iz Europe u SAD, Kanadu i Australiju.

2.3.3 Razdoblje od 1950-ih do 1980-ih

Razdoblje 1950-ih bio je početak rekonstruiranja svjetske ekonomije. Između 1950. i 1973. godine godišnji rast realnog BDP-a iznosio je oko 5 % u razvijenim zemljama, a većih kriza nije bilo na vidiku.

Završetak II. svjetskog rata ostavio je SAD u najboljoj poziciji odnosu na sve ostale sudionike. Naime, dok su se Europa i Azija suočavale sa ogromnim destrukcijama i gubitcima života, SAD s druge strane nije vodio nijednu bitku na svom tlu. U to doba američki dolar postaje glavna valuta za štednju, a američke korporacije preuzele su vodeće pozicije u mnogim industrijama.

Kako bi se potakla ekonomska integracija na svjetskoj razini stvorene su mnoge međunarodne regulacije i organizacije. Tako je kooperacija bila utemeljena na sporazumu Bretton Woods iz 1944. godine. SAD je tako bila vodeća svjetska ekonomija, a dolar je postao monetarna baza financijskog sistema. Sistem Bretton Woods-a značio je da zemlje imaju fiksni tečaj valuta u odnosu na američki dolar koji je s druge strane bio fiksiran za zlatni standard. U ovom razdoblju uspostavljen je su dvije organizacije, Svjetska banka te Međunarodni monetarni fond (MMF). Dodatno, poseban sporazum, Opći sporazum o carinama i trgovini (GATT), 1948. godine stupa na snagu. U stvarnosti zadaća GATT-a bila je stvaranje okvira za poduzimanje nekoliko nužnih koraka koji su potrebni za slobodnu trgovinu u svijetu. Prvenstveno se to odnosilo na smanjivanje carinskih stopa te ukidanje kvantitativnih ograničenja.

Važno je i spomenuti kako je u ovom periodu globalizacije došlo do podjele na Zapadni i Istočni blok. Zapadni predvodi SAD, a Istočni blok Sovjetski savez. Ovo je bilo bitno za proces globalizacije jer su se države grupirale prema svjetonazoru i ideologiji pa je prema tome ovisio i njihov stupanj integracije. Dakle, Istočni blok predvođen Sovjetskim savezom ostvaruje čvrste ekonomske i druge odnose sa državama koje gaje komunističko uređenje, a razvijene zapadne države otklanjaju prepreke integraciji postavljene u prethodnom razdoblju i trasiraju put ka daljnju integraciji svojih gospodarstava. Posebna je priča integracija zemalja u razvoju, one se većinom odlučuju slijediti ideju uvozne supstitucije, te je zbog provođenja ovakve politike značajno je patila integracija ovih država u svjetsko gospodarstvo.

Zaključno za ovaj period možemo reći da globalizacija nije bila u onom zamahu kao u razdoblju do 1914. godine, ali zasigurno je i ovo bio korak naprijed, u odnosu na fazu dezintegracije u prethodnom periodu.

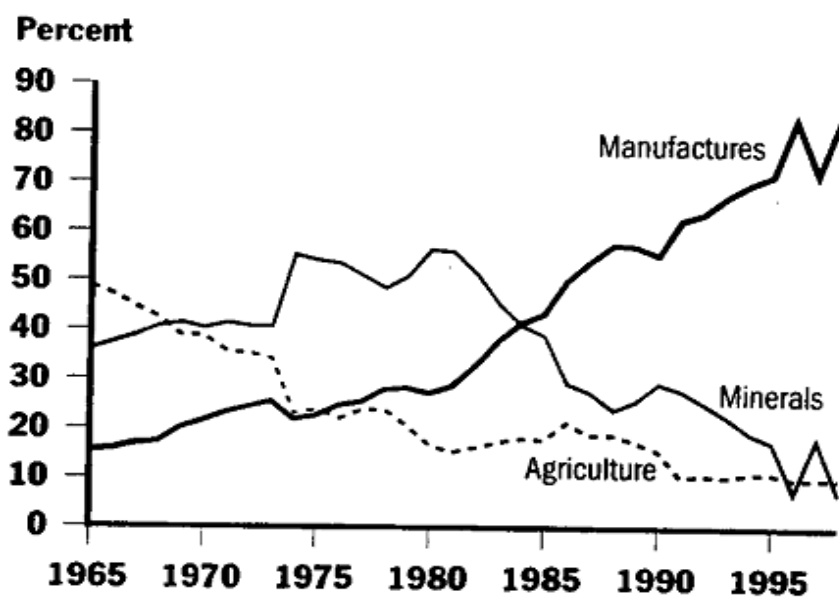
2.3.4 Razdoblje od 1980-ih do danas

Novi val globalizacije, koji je počeo 1980-ih bio je zasigurno svojstven. Kao prvo, veliki broj zemalja u razvoju uspjele su se probiti na međunarodno tržište. Drugo, ostale zemlje u razvoju postale su marginalizirane u svjetskoj ekonomiji i suočavale su se sa padom prihoda i porasta siromaštva. Treće, međunarodne migracije i tokovi kapitala koji su bili zanemarivi u drugom valu globalizacije, ponovno su postali značajni.

Promjene u strukturi trgovine

Najznačajnija pozitivna stvar u ovom valu globalizacije bila je što su neke zemlje u razvoju uspjele po prvi puta iskoristiti obilje radne snage koje su im dale komparativne prednosti u radno-intenzivnoj proizvodnji i uslugama. Važno je naglasiti kako je stanovništvo u tim zemljama brojilo oko 3 milijarde ljudi. U 1980. godini izvoz je iznosio 25 % proizvodnje zemalja u razvoju dok se ta brojka u 1998. godini popela na 80 % što se može vidjeti na grafikonu 5.

Grafikon 5 – Udio izvoza proizvoda u ukupnom izvozu zemalja u razvoju

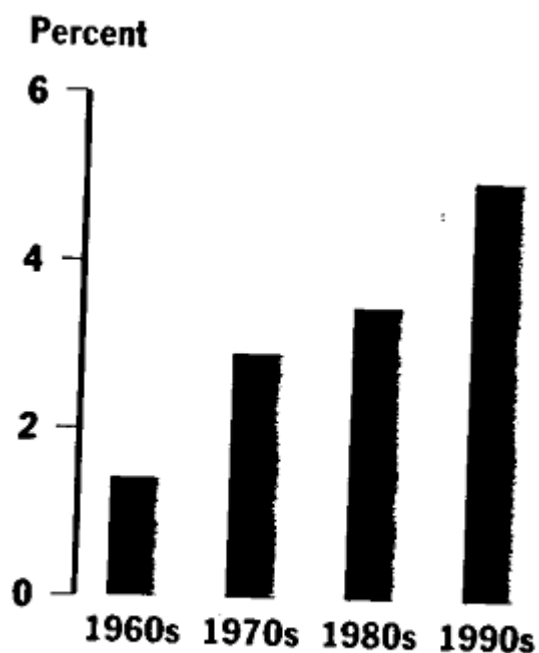
Source: Martin (2001).

Druga važna promjena kod zemalja u razvoju je i porast izvoza usluga. Početkom 80-ih godina 20. stoljeća usluge su činile 9 % ukupnog izvoza dok se danas taj broj skoro pa poduplao i iznosi 17 %. Postavlja se pitanje što je uzrokovalo takav uzlet? Djelomično, razlog leži u promjeni ekonomske politike. Carine i carinska davanja nastavile su padati u razvijenim zemljama, dok su zemlje u razvoju u velikoj mjeri liberalizirale trgovinu. U isto vrijeme, liberalizirali su se tokovi kapitala te se poboljšala investicijska klima. Drugi razlog procvata leži i u razvoju tehnologije transporta i komunikacije. U prvom redu to se odnosi na razvoj pomorskog i zračnog transporta što je omogućilo zemljama da sudjeluju u međunarodnoj razmjeni. Neki analitičari čak sugeriraju kako nove tehnologije vode prema „smrti udaljenostima“ (Caincross 1997.)¹²

Kao „nagradu“ za ulazak na svjetsko tržište i poduzimanje reformi, zemlje u razvoju koje su se „više globalizirale“ počele su ubrzano rasti. Tako je njihov rast 1970-ih iznosio 2,9 % dok je kroz 1990-te porastao na 5% (grafikon 6). Izgleda kako su rast i trgovina pojačavali jedno drugo, dok su na oba faktora utjecale politike ekspanzije obrazovanja, smanjenja barijera trgovine te sektorske reforme.

Grafikon 6 – Stope rasta BDP-a per capita kod više globaliziranih zemalja u razvoju

¹² Collier P., Dollar D., Globalization, Growth, and Poverty: Building an Inclusive World Economy, World Bank, 2002., str 33

Source: Dollar and Kraay (2001b).

Izvor: Collier P., Dollar D., Globalization, Growth, and Poverty: Building an Inclusive World Economy, World Bank, 2002.

Ovaj val globalizacije bio je značajan i za bivše komunističke zemlje jer su shvatile neminovnost otvaranja prema vani. Tako putem kapitalizma kreću države koje su bile u sastavu SSSR-a, a njih će nešto kasnije pratiti i države bivše SFR Jugoslavije.

Sve u svemu, za val globalizacije koji je krenuo 1980-ih, važno je kazati kako globalizacija hvata onu putanju prvog vala globalizacije koji je trajao do početka Prvog svjetskog rata. Isto tako, treba i napomenuti kako su tek u ovom valu globalizacije siromašnije zemlje pristupile svjetskim tržištima jer se sve do tada trgovina odvijala između najbogatijih zemalja.

3. DOHODOVNA NEJEDNAKOST

Da bi mogli govoriti o nejednakosti dohotka, a kasnije i o utjecaju globalizacije na sve veće razlike između ljudi koje su uvjetovane prvenstveno dohotkom, prvo je potrebno objasniti pojam dohotka. Općenito, dohodak može označavati novčane iznose koje neka osoba ostvari, npr. dohodak od zaposlenja, dobit od poslovanja, dohodak od najma, kamate itd.

U suvremenim razvijenim zemljama ljudi su izjednačeni u svojim političkim pravima, ali su u području ekonomije vrlo velike razlike među pojedinim društvenim skupinama. Te se razlike očituju u visini njihovih dohodaka i bogatstva. Promatrajući samo vlastitu okolinu, možemo primjetiti kako se različiti poslovi dvaju ili više ljudi različito vrednuju. Ponekad, to se čak odnosi i na iste poslove. Vjerojatno, svatko od nas ima prijatelje, poznanike iz druge države te smo kroz razgovor mogli zaključiti kako su razlike u vrednovanju posla još i veće, odnosno da postoje veće razlike u dohotcima između ljudi u dvije različite zemlje. Gledajući globalno, odnosno uspoređujući dohotke najbogatijih i najsiromašnijih zemalja, dolazimo do spoznaje da su razlike u dohotcima abnormalno velike.

Postoji više načina, metoda, instrumenata i pokazatelja koji nam pomažu izračunavati dohodovnu nejednakost, a pokazatelj koji se često koristi jest Ginijev koeficijent. On je numerički pokazatelj neravnomjernosti raspodjele dohotka u društvu, te je jedan od načina izračuna pomoću kojeg možemo uvidjeti koliko je ravnomjerno dohodak ravnomjerno raspoređen u okviru jedne zemlje. Interval u kojem se mogu kretati vrijednosti Gini koeficijenta je između 0 i 1 (nekada se vrijednost množe i sa 100). Što je vrijednost koeficijenta bliža nuli to je dohodak ravnomjernije raspoređen za skupinu u kojoj mjerimo dohodovnu nejednakost i obratno, što je vrijednost koeficijenta bliža vrijednosti jedan to je dohodak neravnomjernije raspoređen za odabranu skupinu.

Grafički način prikazivanja nejednakosti dohotka prikazuje se Lorentzovom krivuljom. Naime stupanj nejednakosti raspodjele se izražava odnosom postotka stanovništva i postotka njihovog dohotka pri čemu se na osnovici prikazuje postotak stanovništva, a na apcisi postotak dohotka. Kada bi dohotci bili apsolutno ravnomjerno raspodijeljeni, odnosno kada bi se postotci stanovništva i raspodijeljenog dohotka međusobno poklapali, Lorenzova krivulja bila bi identična s dijagonalom kvadrata. Kada bi raspodjela bila apsolutno neravnomjerna, odnosno kada bi mali broj ljudi raspolagao svim bogatstvom, tada bi Lorenzova krivulja ležala pod pravim kutom i naslanjala se na osnovicu i apcisu kvadrata. Krivulja stvarne

raspodjele dohotka se nalazi između krivulje apsolutne jednakosti i krivulje apsolutne nejednakosti. Što je raspodjela ravnomjernija, to će Lorenzova krivulja biti bliže dijagonali, odnosno što je raspodjela neravnomjernija to će Lorenzova krivulja biti dalje od dijagonale. Primjer Lorenzove krivulje nalazi se na grafikonu 7.

Grafikon 7 – Lorenzova krivulja

Izvor: http://www.unizd.hr/portals/4/nastavni_mat/1_godina/ekonomija/ekonomija_22.pdf

3.1. Zašto je dohodovna nejednakost važna?

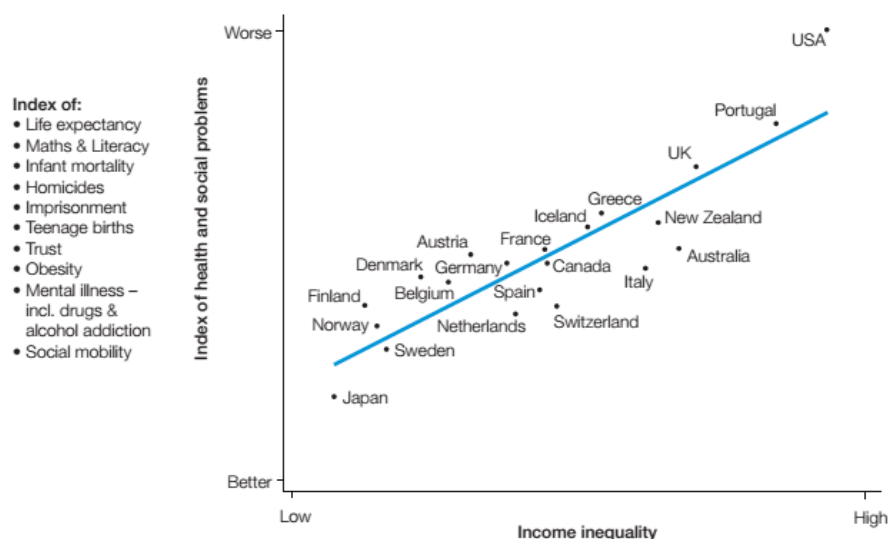
Dohodovna nejednakost samo je jedna od dimenzija širokog koncepta nejednakosti. Možda, sama po sebi, ne bi predstavljala veliki problem, ali definitivno razlog zbog kojeg se dohodovna nejednakost proučava, u velikoj mjeri, je njezin utjecaj na zdravstveni standard, obrazovanje, društvenu koheziju, ekologiju te razne druge oblike nejednakosti. U ovom poglavlju, pokušat ću pokazati vezu između dohodovne nejednakosti i nekih od čimbenika.

Pretpostavljam kako nam je svima, ili barem većini, zdravlje na prvom mjestu pa će se tako prvo pokušati pokazati veza između nejednakosti dohotka i zdravlja. Pretraživajući literaturu, često su se spominjali autori Pickett i Wilkinson koji su u svom istraživanju pokazali vezu između nejednakosti dohotka i zdravlja. Uz to, njihovo istraživanje uključilo je i socijalne probleme pa stoga možemo kazati kako je ovo jedna od najkompletnijih analiza.

Dakle, grafikon 8 pokazuje vezu između nejednakosti dohotka, indeksa zdravlja i društvenih problema, a istraživanje se odnosi na period od 30 godina. Indeks zdravlja i društvenih problema uključuje podatke vezane za očekivani životni vijek, pismenost i matematiku,

smrtnost dojenčadi, samoubojstva, zatvorske kazne, trudnoću tinejdžera, povjerenje, pretilost, ovisnosti o alkoholu i drogi te socijalnu mobilnost. Tako horizontala predstavlja nejednakost dohotka dok se na apcisi nalazi indeks zdravlja i društvenih problema. Iz samog grafikona može se vidjeti kako postoji veza između dohodovne nejednakosti i zdravlja jer sa povećanjem jaza dohotka raste i indeks zdravlja i društvenih problema. Bliže ishodištu nalaze se zemlje koji imaju manju nejednakost dohotka (Japan, Norveška, Švedska, Finska), ali zato imaju i manji indeks zdravlja i socijalnih problema. Udaljavanjem od ishodišta raste nejednakost dohotka pa stoga raste i indeks zdravlja i društvenih problema koji je naizraženiji kod SAD-a, Portugala te Velike Britanije.

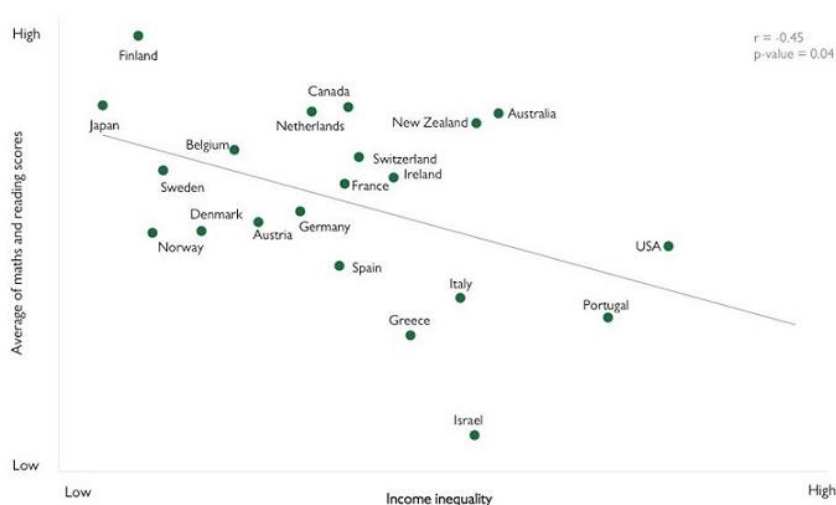
Grafikon 8 – Veza između nejednakosti dohotka te indeksa zdravlja i društvenih problema

Izvor: Wilkinson, R. and Pickett, K. (2009a) *The Spirit Level: Why More Equal Societies Almost Always Do Better*

Isti autori proučavali su vezu između dohodovne nejednakosti i obrazovanja pa su tako u svom istraživanju naišli na pozitivnu korelaciju između loših ocjena i nejednakosti dohotka u zemljama svijeta. Zapravo, poveznica između postignuća u obrazovanju i visokog htjenja je ključno objašnjenje za povezanost između loših postignuća i nejednakosti. U daljnjem objašnjavanju ovog problema, autori sugeriraju kako niže razine povjerenja, u zemljama sa većim nejednakostima, vode prema lošijim odnosima u obitelji i društvu što ostavlja posljedice i na učenje. Na grafikonu 9 vidimo kako zemlje sa većim razlikama u dohotku imaju lošija postignuća u obrazovanju.

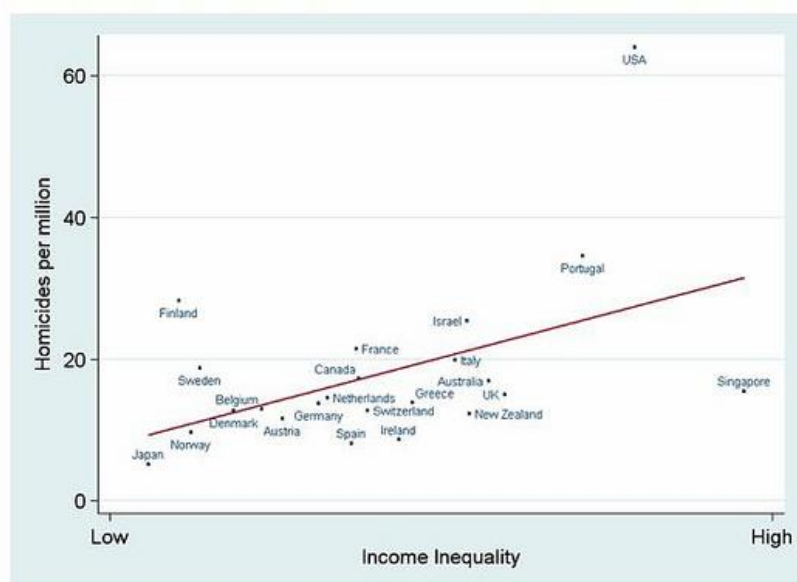
Grafikon 9 – Veza između dohodovne nejednakosti i postignuća u obrazovanju

Izvor: Wilkinson, R. and Pickett, K. (2009a) *The Spirit Level: Why More Equal Societies Almost Always Do Better*

U radu autora Pickett i Wilkinson možemo pronaći i ostale čimbenike na koje utječe dohodovna nejednakost. Tako su isti autori proučavali vezu između dohodovne nejednakosti i nasilja, a za mjeru nasilja uzela se stopa ubojstava u zemljama svijeta. Rezultat istraživanja se može vidjeti na grafikonu 10, prema kojem postoji pozitivna korelacija između nejednakosti dohotka i broja ubojstava.

Grafikon 10 – Veza između dohodovne nejednakosti i ubojstava (u mil.)

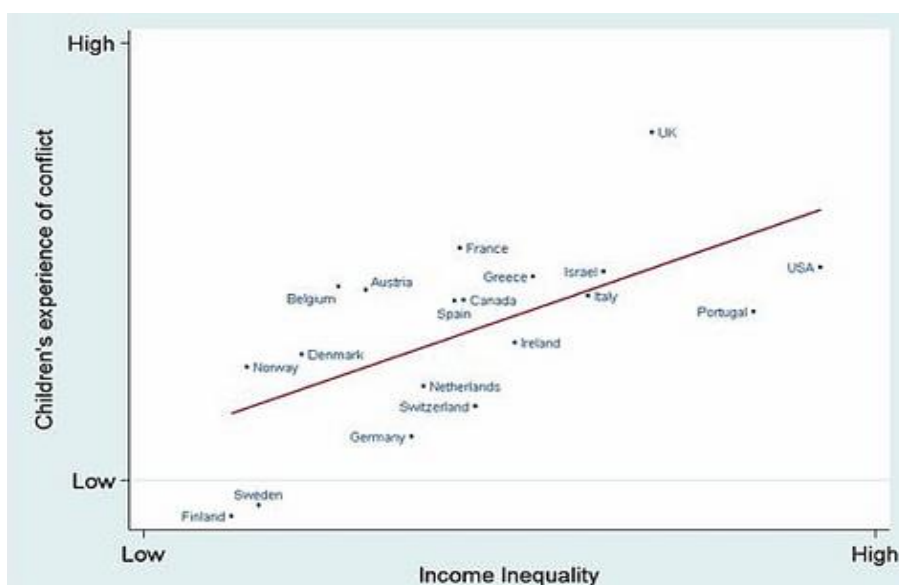

Izvor: Wilkinson, R. and Pickett, K. (2009a) *The Spirit Level: Why More Equal Societies Almost Always Do Better*

Prema ovom istraživanju, SAD se nalazi gotovo izvan grafikona u gornjem desnom kutu dok Japan ima najnižu stopu ubojstava, a ujedno je i zemlja s najmanje razlika dohotka.

Nakon što se pokazalo da se zemlje s većim nejednakostima u dohotku suočavaju sa višim stopama ubojstava, autori su se okrenuli faktorima unutar obitelji: život bez roditelja, nasilno susjedstvo, iskustva zlostavljene djece, konflikti vršnjaka, nasilje i sl. Rezultat istraživanja prikazan je na grafikonu 11, koji pokazuje kako i ovdje postoji pozitivna korelacija odnosno da su nasilja i konflikti između vršnjaka izraženiji u zemljama s većim razlikama dohotka.

Grafikon 11 – Veza između dohodovne nejednakosti i iskustva djece u nasilju

Izvor: Wilkinson, R. and Pickett, K. (2009a) *The Spirit Level: Why More Equal Societies Almost Always Do Better*

3.2 Dohodovna nejednakost do 1914. godine

Golemo povećanje nejednakosti na svjetskoj razini jedno je od najznačajnijih, ali i zabrinjavajućih svojstava razvoja svjetske ekonomije proteklih 200 godina. Stoga nije ni čudo kako su ovom problemu, svoju pažnju, posvetili mnogi stručnjaci (Deininger i Squire, 1996; Jones, 1997; Bourguignon i Morrison, 2002; Milanovic, 2007).

Jedan od radova je koje se najčešće koristi pri istraživanju rane međunarodne nejednakosti je onaj koji su napisali Bourguignon i Morrisson.¹³ Svoje istraživanje su oslonili na dva temelja. Dohodak u raznim državama uzet je iz istraživanja Maddisona, a 33 dohodovne distribucije

¹³ Bourguignon F., Morrisson C.: *Inequality among World Citizens: 1820-1992*, *The American Economic Review*, Vol. 92, No. 4. (Sep., 2002), pp. 727 -744., 2002. Working paper

nejednakih kvantila i opsega uobličio je Christian Morrisson da bi reprezentativno predstavljale različite dijelove svijeta. Slične države (npr. Austrija, Mađarske i Čehoslovačka jer dijele slične karakteristike tokom istraživnog razdoblje) su smještene u iste dohodovne distribucije. Ovo je, iz očiglednih razloga, dovelo do mnogih pojednostavljenja. Upravo zbog toga njihov rad je bio kritiziran od strane Joerg Baten-a, Peter Foldvari-a, Bas van Leeuwen-a te Jan Luiten van Zanden-a¹⁴, čiji će se istraživanje koristiti u ovom radu. Navedeni autori smatraju kako je razdoblje do 1950-e godine, u istraživanju Bourguignon i Morrisson-a, uvelike bazirano na pretpostavci kako je dohodovna nejednakost u zemljama nepromijenjena. Kritika se odnosi na činjenicu kako Bourguignon i Morrisson, u svom radu, procjenjuju vrijednosti dohodovne nejednakosti u određenim periodima kako bi mogli uzeti u obzir duža vremenska razdoblja, čime se zapravo podcjenjuje stvarna dohodovna nejednakost unutar zemalja. Isto tako, osporava im se i njihova procjena populacije svjetskog stanovništva jer nisu bazirani na skoro nijednom povjesnom dokazu što implicira da se na temelju rada Bourguignon i Morrisson-a ne mogu analizirati dugoročni uzorci globalne nejednakosti.

Istraživanje autora Joerg Baten-a, Peter Foldvari-a, Bas van Leeuwen-a te Jan Luiten van Zanden-a temelji se na novoj bazi podataka globalne nejednakosti koja je fokusirana na poboljšanju procjene nejednakosti unutar zemalja, a kreirana je korištenjem rezultata dobivenih u novijim, ali i starijim istraživanjima koji su vezani za ovu temu. Uz to, u radu su korišteni i mnogi drugi indirektni načini mjerenja nejednakosti dohotka u prošlosti.

Tablica 1 – Distribucija svjetskog dohotka 1820. -1910.

	World GINs	Population covered Millions	Share of global population	Average income covered population*	Average income World*	Ratio coverage/all
1820	0,47	918	0,88	689	667	1,03
1850	0,50	1030	0,87	804	791	1,02
1870	0,53	1086	0,85	921	873	1,05
1890	0,55	1266	0,86	1149	1133	1,01
1910	0,58	1518	0,87	1535	1465	1,05

* Prosječan svjetski dohodak procijenjen u dolarima prema tečaju iz 1990-te godine

Izvor: Joerg Baten, Peter Foldvari, Bas van Leeuwen and Jan Luiten van Zanden, World Income Inequality 1820-2000, str. 16

¹⁴ Baten J., Foldvari P., van Leeuwen B. and van Zanden J. L., World Income Inequality 1820-2000, 2011

U tablici 1 možemo vidjeti svjetske Ginijeve koeficijente za određene godine, procijenjenu populaciju svijeta u milijunima te udio svjetske populacije koja je obuhvaćena istraživanjem. Autori smatraju kako je prosječni svjetski dohodak od 88 % svjetske populacije zapravo malo veći od prosječnog svjetskog dohotka kada bi bilo poznato 100 % svjetske populacije u tom razdoblju. Prosječni dohodak udjela populacije koji je ostao nepoznat, nikako nije veći od dohotka zemalja koji su obuhvaćene istraživanjem (npr. za 1820. godinu smatra se da je dohodak neotkrivenog djela populacije oko 500 dolara). Tako tablica pokazuje kako je Ginijev koeficijent u stalnom porastu od 1820. do 1910. godine. U 1820. godini on iznosi 0,47 i od tada pa nadalje raste da bi 1910. godine dosegao vrijednost od 0,58. Stalan porast ove vrijednosti pokazuje kako je dohodovna nejednakost rasla tijekom promatranog razdoblja. Osim Ginijevog koeficijenta tablica pokazuje kako je prosječan dohodak svijeta porastao u tom periodu sa 667 dolara u 1820. godini na 1465 dolara u 1910. godini. Ako uz to uzmemo u obzir porast dohodovne nejednakosti možemo zaključiti kako prosječan dohodak svijeta raste upravo zbog bogaćenja najbogatijeg dijela stanovništva.

Slične rezultate dobili su u svom istraživanju Bourguignon i Morrisson gdje je u 1820. godini vrijednost Ginijevog koeficijenta iznosila 0,50, a 1910. godine 0,61. (tablica 2).

Tablica 2 – Distribucija svjetskog dohotka 1820. – 1910.

Index	1820		1850	1870	1890	1910	
	Estimate	SE ^a				Estimate	SE ^a
Income shares (percents)							
Bottom 20 percent	4.7	0.16	4.3	3.8	3.4	3.0	0.11
Bottom 40 percent	13.5	0.39	12.1	11.0	9.9	8.8	0.24
Bottom 60 percent	25.7	0.61	23.3	21.4	19.5	17.6	0.37
Bottom 80 percent	43.7	0.74	40.7	38.0	35.0	33.0	0.48
Top 10 percent	42.8	0.64	45.2	47.6	49.8	50.9	0.52
Top 5 percent	31.8	0.51	32.2	33.4	34.9	36.7	0.54
Summary inequality measures							
Coefficient of Gini	0.500	0.009	0.532	0.560	0.588	0.610	0.005

Izvor: Bourguignon François, Morrisson Christian: Inequality among World Citizens: 1820-1992, The American Economic Review, Vol. 92, No. 4. (Sep., 2002), pp. 727 -744., 2002.

Usprkos različitim vrijednostima Ginijevog koeficijenta za promatrano razdoblje oba istraživanja imaju isti pravac kretanja tj. oba istraživanja pokazuju kako dohodovna nejednakost raste s godinama.

U poglavlju u kojem se obrađivala globalizacija za razdoblje prije I. svjetskog rata ustvrdili smo kako je to razdoblje bilo uznapredovale globalizacije. Stoga, možemo pretpostaviti da je globalizacija potakla rast nejednakosti dohotka.

3.3 Razdoblje između dva svjetska rata

Prema tumačenju nekih ekonomista, proces dezintegracije svjetske ekonomije između dva svjetska rata vodi prema divergenciji dohotka između zemalja. Ova tvrdnja, podupire stajalište kako ekonomska integracija vodi prema konvergenciji dohotka. Argumenti koji idu u prilog ekonomskoj integraciji je da integracijom raste dohodak svih učesnika, a naročito onih siromašnijih. Pristup siromašnih zemalja naprednijim tehnologijama, koje su utjelovljene u razmjeni dobara, kapitala ili informacija, omogućava dobiti od veće produktivnosti. Isto tako, slobodni tokovi kapitala, omogućuje siromašnijim zemljama uvođenje novih tehnologija, ali i pristup štednjama bogatih zemalja. Na kraju, i migracije dovode do konvergencije dohodaka, preseljavanjem ljudi iz siromašnijih u bogatije zemlje. Dakle, ako ovo vrijedi za ekonomsku integraciju, a znamo da je u razdoblju između dva svjetska rata nastupila ekonomska divergencija, trebali li bi očekivati smanjenje stope rasta što bi se posebno negativno trebalo odnositi na siromašnije zemlje kroz nemogućnost korištenja strane tehnologije, smanjenog priljeva kapitala te pada izvoza dobara i usluga.

Uistinu, rezultati istraživanja provedenih za razdoblje prije I. svjetskog rata idu u prilog opće prihvaćenoj neoklasičnoj teoriji prema kojoj je zapravo došlo do konvergencije dohotka za vrijeme prvog vala globalizacije dok je za vrijeme između dva svjetska rata nastupila divergencija. Međutim, Milanović¹⁵ u svom radu pokazuje kako tvrdnja o konvergenciji dohotka za vrijeme prvog vala globalizacije, vrijedi samo za određeni skup zemalja (Zapadna Europa te njihovi ogranci), a ne za cijeli svijet. Nadalje, on osporava tvrdnju kako je proces de – globalizacije, za vrijeme između dva svjetska rata, popraćen (uzrokovao) divergencijom dohotka bogatih zemalja. Nadasve, on pokazuje kako, baš suprotno, dolazi do konvergencije dohotka i to prvenstveno u onim zemljama koje su bile vodeće u prvom valu globalizacije.

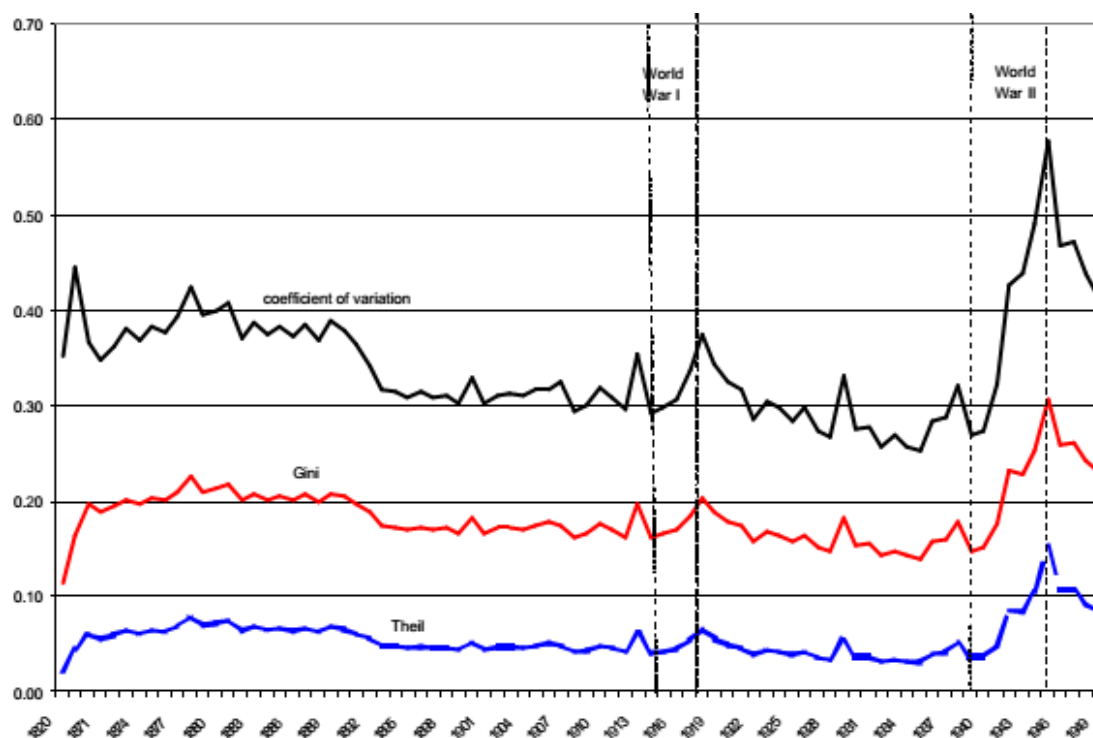
Da bi pokazao da li je dohodak stvarno divergirao tokom razdoblja između dva svjetska rata, Milanović je izračunao Ginijeve, Theilove koeficijente te koeficijente varijacije za neponderirani BDP per capita za dvadeset važnijih država Zapada (WENAO: zapadna

¹⁵ Milanovic Branko: Income Convergence during the Disintegration of the World Economy, 1919 -39, The World Bank, 2003.

Europa, Sjeverna Amerika i Oceanija)¹⁶ te ista mjerenja za nešto restriktivniji uzorak država atlantske ekonomije¹⁷. Podaci za BDP per capita, koji su korišteni u ovom istraživanju, su oni koje je prikupio Maddison, a smatraju se najkompletnijim za razdoblje do 1939. godine.

Rezultate istraživanja pokazuje grafikon 12 na kojem se vidi da, bez obzira na način mjerenja (Ginijev, Theilov koeficijent ili koeficijent varijacije), dohotci WENAO-a nisu divergirali u razdoblju između dva svjetska rata. Dapače, može se primjetiti čak i njihova blaga konvergencija. Tako su 1919. godine Ginijev, Theilov i koeficijent varijacije iznosili 19, 0.06 i 0.34 dok su 1939. godine iznosili 15, 0.04. te 0.27. Tek pojavom II. drugog svjetskog rata počinju masovni poremećaji ekonomske aktivnosti u brojnim državama Europe.

Grafikon 12: Ginijev, Theilov i koeficijent varijacije BDP-a po stanovniku (WENAO države, 1820.-1950.)

Izvor: Milanovic Branko: Income Convergence during the Disintegration of the World Economy, 1919-39, The World Bank; 2003., str. 16.

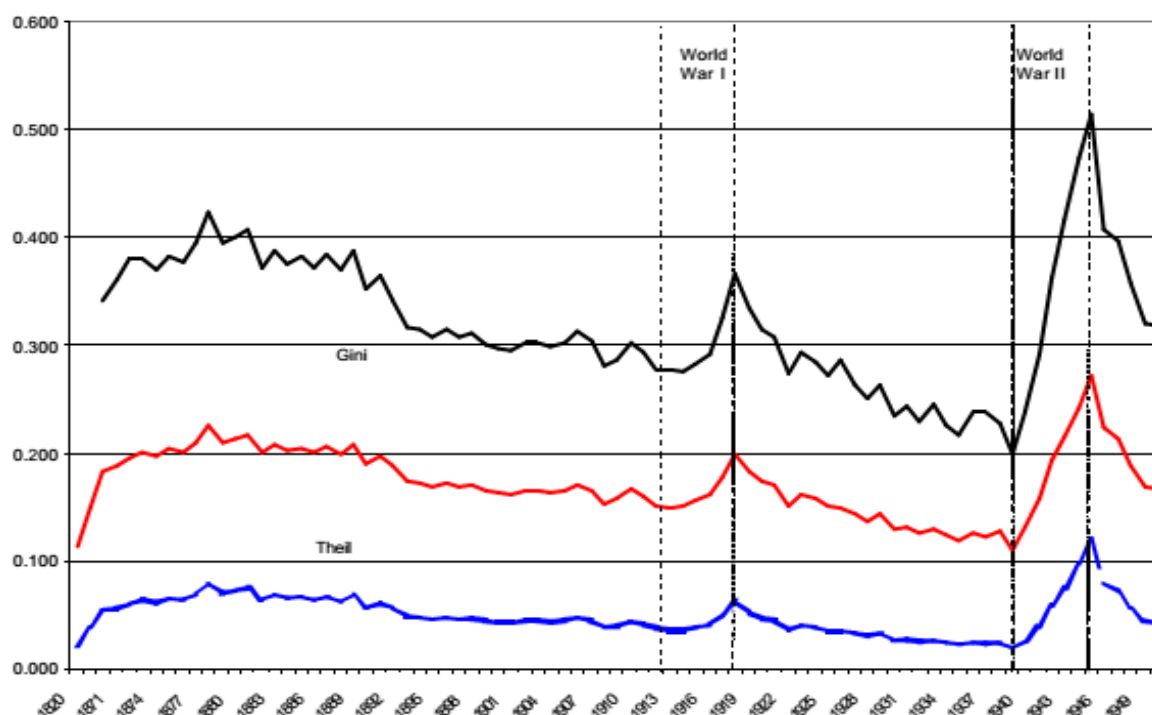
Grafikon 13 pokazuje stanje atlantske ekonomije koja je doživjela više dramatičnosti u istom razdoblju. Naime, razdoblje između I. i II. svjetskog rata dovodi do ubrzanе konvergencije

¹⁶ Australija, Austrija, Belgija, Kanada, Danska, Finska, Francuska, Njemačka, Grčka, Irska, Italija, Nizozemska, Novi Zeland, Norveška, Portugal, Španjolska, Švedska, Švicarska, Velika Britanija i SAD

¹⁷ Ista grupa iz prethodne fusnote, samo umanjena za Grčku, Portugal i Španjolsku

koja nije viđena do tada. Tako je vrijednost Ginijevog koeficijenta u 1918. godini bila 20, da bi se pred početak II. svjetskog rata smanjila na 11, što je skoro pa duplo manja vrijednost. Isto vrijedi i za koeficijent varijacije, koji pada sa 0.38 u 1918. godini, na 0.2 1938. godine. Zapravo, Ginijev koeficijent BDP-a per capita država atlantske ekonomije u stalnom je padu od 1919. do 1939. godine, te od 1870. godine njihovi dohotci nikada nisu bili sličniji nego li pred početak II. svjetskog rata.

Grafikon 13: Ginijev, Theilov i koeficijent varijacije BDP-a po stanovniku (atlantska ekonomija, 1820.-1950.)

Izvor: Milanovic Branko: Income Convergence during the Disintegration of the World Economy, 1919-39, The World Bank; 2003., str. 16.

Kao što je već rečeno, Milanović je za svoje istraživanje koristio Maddisonove podatke za BDP per capita. Uz njega, skupljanjem takvih podataka, bavili su se i Bairoch te Prados de la Escosura, a njihove podatke iskoristio je Milanović kako bi usporedio svoje rezultate sa rezultatima dobivenih iz alternativnih podataka. Tako tablica 3 sumira rezultate istraživanja konvergencije i divergencije koristeći podatke tri različita autora.

Tablica 3 – Dohodovna konvergencija i divergencija prema različitim autorima

	Beginning of the 19 th century to 1870 (Modern era)	1870 to 1913 (Heyday of globalization)	Between the two wars (Deglobalization)
Maddison	Strong divergence	Convergence	Mild convergence (strong convergence for Atlantic economy)
Bairoch	Very strong divergence	Divergence and then stability after 1890	Convergence
Prados de la Escosura	No data	Convergence	Divergence

Izvor: Milanovic Branko: Income Convergence during the Disintegration of the World Economy, 1919 - 39, World Bank; 2003., str. 22.

Na početku ovog poglavlja, rekli smo kako neoklasičari smatraju da dezintegracija svjetske ekonomije pridonosi nejednakosti dohotka između zemalja. Milanović je svojim istraživanjem pobio ovu tvrdnju neoklasičara pokazujući kako je za veći jaz dohotka odgovoran sam rat, ali ne i anti – globalna politika. To se uostalom i vidi u rezultatima istraživanja, koji ukazuju na smanjenje jaza dohotka u međuratnim godinama. Na kraju svog istraživanja, Milanović sugerira da je konvergencija fenomen koji je neovisan o ekonomskoj integraciji odnosno da povećana trgovina, migracije, tokovi kapitala nemaju vidljiv učinak u nastojanju siromašnih zemalja da uhvate priključak sa bogatim državama.

3.4 Razdoblje nakon II. svjetskog rata

U prethodnim poglavljima o globalizaciji razdoblje poslije II. svjetskog rata podijeljeno je na dva perioda; razdoblje od 1950. do 1980. godine te razdoblje 1980. pa sve do danas. Prvo razdoblje karakteriziralo je ponovno spajanje svijeta i uspostave nekih temeljnih institucija što je bilo potrebno nakon faze dezintegracije koje je donio II. svjetski rat. Važno je kazati kako se u to doba svijet podijelio na Istočni i Zapadni blok što je otežavalo proces globalizacije.

Drugo razdoblje, ono od 1980. godine, karakterizira proces globalizacije koji je išao uzlaznom putanjom, dok je svijet postajao kudikamo integriraniji. Naručito to je bitno za siromašne zemlje koje su po prvi puta dobile priliku postati dio međunarodnog tržišta.

Prva istraživanja o nejednakosti dohotka odnose se na razdoblja 1950., 1960., 1970. te 1977. godine autora Berry, Bourguignon te Morrison iz 1983. godine. Tako Berry, u svom

istraživanju, navodi kako je distribucija dohotka, mjerene Ginijevim koeficijentom, ostala gotovo nepromijenjena u razdoblju 1950.-1970. godine. Jedina promjena koja je važna spominjanja bio je pad udjela dohotka donjih 60 % svjetskog stanovništva. Tako se taj broj 1950. godine iznosio 11.6%, 1960. godine 11,5%, 1970. godine 10,4% te 1977. godine 10,3%.

Jedno drugo ranije istraživanje nejednakosti u svijetu predstavljeno je autorima Arrighi i Drangel iz 1986. godine u kojem oni dolaze do zaključka kako je nejednakost dohotka stabilna ili čak dolazi do laganog pada u razdoblju od 1950. do 1970. godine te promjeni tog trenda nakon 1970. godine. Tablica 4 pokazuje razvoj BDP-a kroz dva perioda rasta u kojoj se vidi kako je ukupna nejednakost dohotka u svijetu bila zadivljujuće stabilna u prva tri desetljeća poslije II. svjetskog rata.

Tablica 4 – Razvoj BDP-a per capita u dva perioda rasta nakon II. svjetskog rata*

	GDP per capita** 1950	Upswing*** % p.a. 1950-73	GDP per capita** 1973	Downswing*** % p.a. 1973-92	GDP per capita** 1992
World (199)	2.138	2.9	4.123	1.2	5.145
U.S., Canada, Australia and New Zealand (4)	5.126	3.9	12.289	1.8	17.387
West Europe (23)	2.021	4.9	6.015	1.7	8.287
South Europe (7)	2.487	2.5	4.387	0.5	4.820
Latin America (44)	2.631	3.5	5.745	-1.1	4.665
Asia+Oceania (56)	765	3.8	1.801	3.2	3.252
Africa (56)	830	2.0	1.311	-0.1	1.284
Variance of ln (log. natural.)	0.81		0.74		0.94
Coefficient of variation		0.60		1.34	

* Average for the world and for regions (in brackets the number of countries)

** Gross domestic product per capita, corrected for purchasing power parities (in 1990 Geary-Khamis Dollars).

*** Growth rate: "average compoand growth rate."

Izvor: Angus Maddison, Monitoring the World Economy 1820–1992, Paris: OECD, 1995, str. 228.

Jedno od novijih istraživanja dolazi od autora Volker Bornschier¹⁸ koji je u svom radu koristio podatke distribucije dohotka (Deininger and Squire, 1996) te analizu vremenskih serija BDP-a (per capita) omogućenih od strane Svjetske banke. Ove vremenske serije sadrže podatke od 1960. pa sve do 1997. godine izražene u međunarodnim tečajevima te su korigirane prema paritetu kupovne moći. Analiza je uključila 51 zemlju svijeta (bez zemalja u transformaciji) ukupne populacije od 4,2 milijarde ljudi. S obzirom da nije uvijek jednostavno klasificirati zemlje prema trendu, Bornschier ih je tako podijelio u tri razreda – one u kojima dolazi do povećanja nejednakosti, relativno konstante te one u kojima dolazi do pada nejednakosti. Tako se iz tablice 5 može iščitati kako se većina promatranih zemalja u razdoblju od 1970. pa sve do ranih devedesetih godina nalazi u razredu „povećana nejednakost“, što znači 53%. Možda više važan podatak je da je kod samo 7% zemalja došlo do smanjenja razlika.

Tablica 5 – Pregled analize promjene u distribuciji nacionalnih dohodaka 1970., 1980. te početak 1990. godine

Classification	Increase	Roughly Constant	Decrease	Total
Number of non-transformation countries	27	17	7	51
Percentage of all sample cases	53%	33%	14%	100
Number of people living in these countries (billions)	3.632	390	136	total sampled population =4.158*
Percentage of sampled world population	87.3%	9.4%	3.3%	100

* The share of the sampled population in total world population (except transformation countries) is 77.4%

Izvor: Bornschier Volker, Changing Income Inequality in the Second Half of the 20th Century: Preliminary Findings and Propositions for Explanations, str. 109

3.4.1 Trendovi nejednakosti u nekim OECD zemljama

Nakon II. svjetskog rata, točnije 1945. godine, osnovan je MMF sa dvije svrhe: održavanje ekonomskog prosperiteta između država te striktno ograničavanje deviznog tržišta kroz sistem fiksnog tečaja. Fiksni tečajevi, bazirani na američkom dolaru te s fiksnom cijenom zlata,

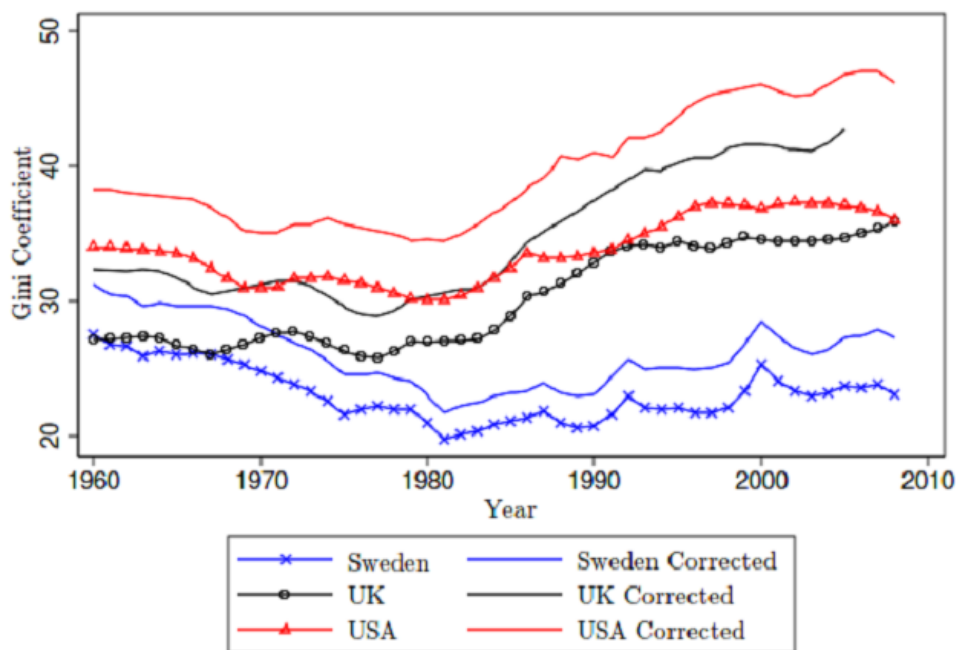
¹⁸ Bornschier Volker, Changing Income Inequality in the Second Half of the 20th Century: Preliminary Findings and Propositions for Explanations; Journal of world-systems research, viii, 1, 2002

dizajnirani su kako bi spriječili „kompetitivnu devalvaciju“, čija svrha je bila „izvoz nezaposlenosti“.

Zadaća poslije ratnih čelnika, bila je spriječavanje međunarodnog uspona nekontrolirane moći korporacija. Razlog njihove zabrinutosti ležao je u činjenici da uspon moći korporacija predstavlja prijetnju demokratskim institucijama. Štoviše, pretjerana koncentracija privatnog prihoda i bogatstva manifestacija je te prijetnje na kućanstva, ali i samog pojedinca. Široka politička potpora za politiku ograničavanja koncentracije bogatstva i prihoda došao je iz snažnih pokreta sindikata u većini zemalja. Rastuće međunarodno rivalstvo između SAD-a i SSSR-a, ojačalo je političku opredijeljenost u „slobodnom svijetu“ s politikom ograničavanja nejednakosti, prepoznavajući potrebu za dokazivanjem superiornosti tržišnog sustava koji bi donio blagostanje svojim građanima.

Upravo to njihovo nastojanje vidi se kroz smanjenje nejednakosti 1960. te 1970. godine, nakon čega taj trend biva zaustavljen ili okrenut od kasnih 1970-ih.

Grafikon 14 – Evolucija dohodavne nejednakosti, 1960. – 2008.

Izvor: Equality Trust Research Digest, Trends and Measures, 2011

Dakle, grafikon 14 pokazuje promjenu dohodavne nejednakosti od 1960. do 2008. godine u Švedskoj, Velikoj Britaniji te SAD-u. U 1960. godini, Švedska i Britanija imale su sličan Ginijev koeficijent i on se kretao na 27% dok je u SAD-u ta vrijednost iznosila oko 34%. SAD i Velika Britanija imale su slična kretanja, te se nejednakost smanjivala sve do sredine

1970.-ih godina. U isto vrijeme, u Švedskoj dogodio se oštar pad nejednakosti i to za čak 31%. Nakon 1980. godine sve tri zemlje suočavaju se sa rastom nejednakosti, s tim da je u velikoj Britaniji rasla najbrže. Isto tako, graf pokazuje kako se Švedska i Velika Britanija, nekoč slične, danas nalaze među najviše i najmanje jednakim bogatim državama svijeta.

Autor Volker Bornschier nudi nekoliko razloga zbog kojih je došlo do povećanja nejednakosti od 1970-ih godina.

ULOGA MEĐUNARODNE EKONOMSKE INTEGRACIJE I NACIONALNE

DEZINTEGRACIJE

Ovaj argument bio je jedan od prvih kojim se objašnjavalo povećanje nejednakosti. Provedena su brojna istraživanja na ovu temu, poput onog Borischera 1983. godine te Chase-Dunn 1985. godine., i u svima se došlo do zaključka kako postoji veza između ulaska stranog kapitala (od strane multinacionalnih kompanija) i dohodovne nejednakosti.

S obzirom da veza između međunarodne ekonomske integracije i nacionalne dezintegracije se manifestira u većoj dohodavnoj nejednakosti, možemo predvidjeti povećanje nejednakosti ukoliko dođe do povećanja udjela multinacionalnih kompanija (MNC) u svjetskoj ekonomiji. Postoji mnogo dokaza koji ukazuju na povećanje važnosti MNC-a u svjetskoj ekonomiji od 1970. godine. Udio stranih direktnih investicija u svjetskoj proizvodnji, izražen u postotku, iznosio je 4,4 u 1960. godini, te 4,5 1975. godine. Do 1991. godine, taj broj se gotovo udvostručio, kada je iznosio 8,5 % (Bornischer i Chase-Dunn, 1999. godine). Već 1996. godine, postotak stranih direktnih investicija u svjetskoj proizvodnji bio je 10,6., a 1999. godine 15,9%. Ako se međunarodna ekonomska integracija povećala preko sistema MNC-a, proteklih tridesetak godina, logično je zaključiti kako se nejednakost dohotka osjetno povećala samo ako nacionalne vlade nisu ili nisu u potpunosti neutralizirale negativne efekte koje su donijele investicije MNC-a.

EKONOMSKA OTVORENOST PREMA SVJETSKOJ EKONOMIJI TE DEREGULACIJE

Veća ekonomska otvorenost zemlje prema svjetskoj ekonomiji od 1970. godine trebala je pridonositi ujednačavanju cijena faktora, implicirajući kako realne nadnice, kroz slobodnu trgovinu, imaju tendenciju konvergiranja preko cijelog svijeta. Dakle, razvijene zemlje teško bi održavale proizvodnju jeftinijih proizvoda ukoliko ne dođe do pada realnih nadnica niže kvalificiranih radnika u tim zemljama.

Ovo pokazuje tendenciju kako bi se realne nadnice niže kvalificirane radne snage trebale sniziti ukoliko razvijene zemlje otvorene svoje granice za uvoz iz niže razvijenih država. Uistinu, za OECD zemlje, istraživanja su pokazala kako postoji pozitivna korelacija između udjela uvoza iz manje razvijenih zemalja i dohodavne nejednakosti (Gustafsson i Johansson, 1999. godine). U tom slučaju, ukoliko vlade ili sindikati reagiraju kako bi spriječile pad realnih nadnica preko donošenja minimalnih nadnica, uvoz iz manje razvijenih zemalja vrlo vjerojatno će pridonijeti (trenutačnoj) nazaposlenosti. Ona, sama po sebi, nije povezana sa nejednakošću dohotka jer se otpuštanjem radnika kompenzira gubitak prihoda. Na taj način, gubitnici trgovine Sjever – Jug ipak se mogu kompenzirati. Slijedeći logiku, trenutačni gubitci prihoda u razvijenim zemljama kompenziraju se dobitcima manje razvijenih zemalja u trgovini Sjever – Jug. Ipak, povećanje dohotka tada može pridonijeti pogoršanju distribucije dohotka zbog izraženijeg ekonomskog dualizma. U principu, Vlade bi mogle smanjiti štetan utjecaj pojave dualizma.

Zaključak je da slobodna trgovina ne smije pod svaku cijenu pogoršavati distribuciju dohotka u svijetu. Ukoliko se to i dogodi, to nije rezultat slobodne trgovine same po sebi, već nevoljkosti Vlada država da poduzmu potrebne korake.

OD PERIFERNIH DO MARGINALIZIRANIH ZEMALJA

Razvojem svjetske ekonomije, od prijašnjih važnih poljoprivrednih materijala te mineralnih sirovina pa sve do industrije utemeljene na znanju i usluga, periferne zemlje postaju marginalizirane. Iako su one imale podređenu ulogu u svjetskoj proizvodnji, ipak su bile važne za svjetsku ekonomiju općenito. Nekada važni izvoznici Trećeg svijeta, ubrzano su izgubili značaj zamjenom prirodnih proizvoda sa proizvodima moderne agronomije i biotehnologije razvijenih zemalja.

Politička elita perifernih zemalja, kao i međunarodne institucije poput Svjetske banke, jako malo su uradile kako bi spriječile ovaj dugo predvidljivi trend koji vodi prema marginalizaciji. Dokaz marginalizacije vidi se u smanjenju udjela izvoza perifernih zemalja u odnosu na ukupan svjetski izvoz, usprkos činjenici da periferne zemlje čine 39 % svjetske populacije. Tako izvoz perifernih zemalja 1950. godine iznosio 19 % svjetskog izvoza, 1960. godine 12 %, a 1970. godine 9 %. Poslije 1970. godine ta vrijednost je pala na 7 % svjetskog izvoza.

Emirijski dokazi iz međunarodnih istraživanja pokazuju kako je vanjska trgovina, kao dio ukupne ekonomske aktivnosti, bitna za ekonomski razvoj (Bornschier i Chase-Dunn, 1985.

godine). Ukoliko se udio grupe smanji u svjetskoj trgovini, to implicira da ta grupa sve manje iskorištava prednosti svjetskog izvoza i u konačnici generira manje prihoda. Samim time, znači da smanjivanjem prosječnog dohotka grupa perifernih zemalja pridonosi polarizaciji dohotka u svijetu.

DOBITCI OD KAPITALA NA SVJETSKOJ BURZI MIJENJAJU FUNKCIONALNU RASPODJELU DOHOTKA U KORIST PRIHODA OD KAPITALA

Iako značajni kapitalni dobitci pridonose stvaranju novog bogatstva i redistribuciji istih među kapitalistima, njihov utjecaj na distribuciju dohotka je slabo razumljiv. Najveći problem leži u tome što se kapitalni dobitak ne uključuje (u cijelosti) u službene podatke distribucije dohotka jer se on u nekim zemljama i ne oporezuje. Od 1991. do 1997. godine vrijednost dionica na švicarskoj burzi se učetverostručila čime se dostigla vrijednost od 878 milijardi švicarskih franaka. Za vrijeme tog perioda vlasnici udjela poduzeća povećali su svoje bogatstvo za više od 270 %. Prihod od burze 1997. godine, premašivao je sve dohotke od rada u Švicarskoj te godine (SonntagsZeitung, 1998.) što dovoljno govori o njihovoj važnosti. S obzirom da je vlasništvo nad dionicama daleko neravnomjernije distribuirano od dohotka, ovo ogromno povećanje vrijednosti dionica je zasigurno pogoršalo ukupnu distribuciju dohotka. Zapravo, utjecaj kapitalnih dobitaka na nejednakost dohotka vjerojatno je i veći s obzirom da on u potpunosti nije uključen u distribuciju dohotka.

3.4.2. Europske komunističke zemlje

Druga skupina zemalja koju je važno obraditi svakako su one koje su bile u sastavu SSSR-a te one u kojima je vladao komunistički režim općenito. U lipnju 1989., komunistički režimi u Europi (uključujući SSSR) vladali su površinom većom od 24 milijuna kilometara, odnosno zauzimali su 17% svjetskog kopna; te je pod njima bilo oko 420 milijuna ljudi, što je bilo približno 9% svjetskog stanovništva. Ti ljudi živjeli su u Sovjetskom savezu i njegovim satelitima, te u dvije nezavisne države – Jugoslaviji i Albaniji.¹⁹

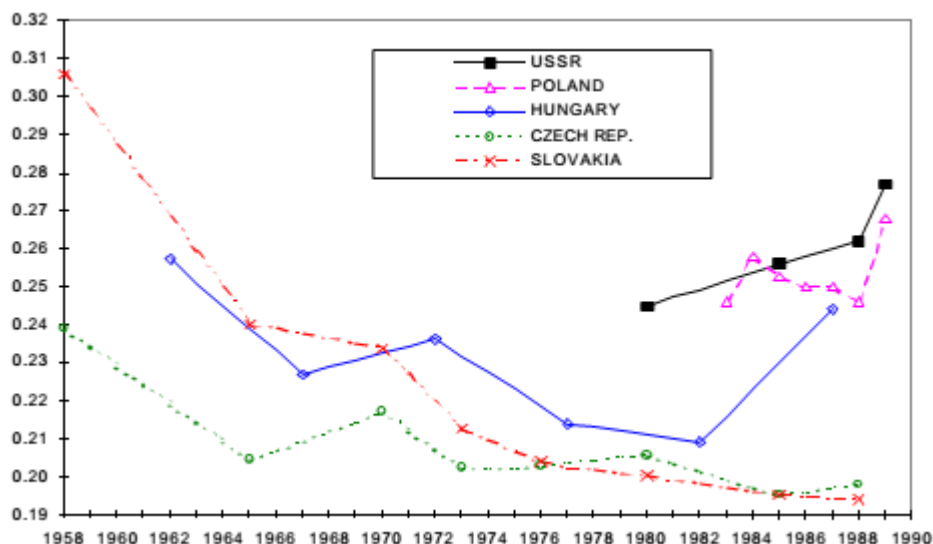
Raspad triju komunističkih federacija – Čehoslovačke, SSSR-a te Jugoslavije uzrokovao je stvaranje 22 zemlje, što je, uz postojeće europske zemlje, i najveći broj u zadnjih 150 godina europske povijesti. Novonastale zemlje nužno su trebale izgradnju institucionalnog sektora, s obzirom da mnoge od njih nisu imale razvijene nacionalne institucije, a i nedostajalo im je

¹⁹ Milanovic Branko: Poverty, Inequality, and Social Polity in Transition Economies, World Bank, 1995., str. 1

iskustva u vođenju vlastite države. U svrhu polaganja prava na svoj teritorij mnoge zemlje vodile su ratove, što im je sigurno dodatno otežalo postavljanje države na vlastite noge. Osim prekrajanja granica na ovom prostoru su se događale i brojne druge promjene, a pored ratova najvažniji je bio prelazak sa planske na tržišnu ekonomiju. Prelazak na tržišnu ekonomiju je podrazumijevao trgovinsku liberalizaciju i tržišnu preorijentaciju, što je između ostalog obuhvaćalo i cjenovnu liberalizaciju, privatizaciju, restrukturiranje poduzeća te institucionalne reforme.

Grafikon 15 pokazuje Ginijeve koeficijente za SSSR, Poljsku, Mađarsku, te Češku i Slovačku (ranije Čehoslovačka) u razdoblju od 1958. pa sve do 1990. godine – dakle pred raspad Istočnog bloka. Podaci za SSSR te Poljsku dostupni su samo od 1980. godine, ali iz njih se može vidjeti porast nejednakosti desetak godina prije raspadanja. Isto to vrijedi i za Mađarsku, u kojoj se nejednakost smanjivala sve do 1982. godine, nakon čega ta država doživljava sudbinu Poljske i SSSR-a. Najzanimljiviji podatak je onaj za Češku, a poglavito za Slovačku, koje su bilježile stalan pad nejednakosti sve do par godina prije raspadanja. Tako su Ginijevi koeficijenti za te zemlje iznosili 0,24 te 0,305 1958. godine, a 1988. godine te vrijednosti su pale ispod 0,20. Smanjenje nejednakosti unutar Čehoslovačke bilo je popraćeno velikim skokom prosječnog dohotka u Slovačkoj.

Grafikon 15 – Ginijev koeficijent (BDP per capita) u razdoblju 1958. – 1989. godine

Izvor: Flemming J. and Micklewright J., "Income Distribution, Economic Systems and Transition". Innocenti Occasional Papers, Economic and Social Policy Series, No. 70., str. 26

Nakon saznavanja kako se kretala dohodovna nejednakost do početka raspada komunističkih režima, važno je dati i usporedbu sa zemljama OECD-a. Tablica 6 prikazuje Ginijeve

koeficijente za Istočnu Europu te zemlje OECD-a sredinom 1980-ih godina. Prema tablici Čehoslovačka i Mađarska imale su najmanju dohodavnu nejednakost, čak manju i od OECD zemalja dok su se Rusija i Poljska isto tako nalazile pri samom vrhu, ispod Finske i Švedske. Dakle, sve druge zemlje OECD-a imale su veće Ginijeve koeficijente od Istočnih zemalja. Usporedbe radi Ginijev koeficijent za Rusiju bio 0,24 dok je za SAD iznosio 0,37.

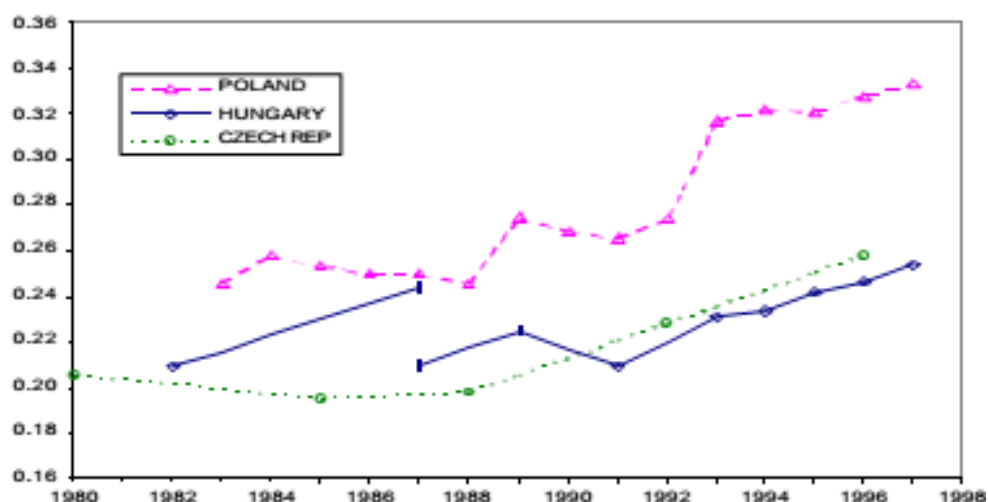
Tablica 6 – Ginijevi koeficijenti za zemlje OECD-a te Istočne Europe sredinom 1980-ih god.

		0.20	Czechoslovakia
		0.21	Hungary
Finland	0.22		
Sweden	0.24		
		0.24	Russia
		0.25	Poland
Norway	0.25		
Belgium	0.25		
Luxembourg	0.27		
Germany	0.28		
Netherlands	0.28		
Canada	0.32		
Italy	0.32		
UK	0.32		
Australia	0.33		
France	0.33		
Portugal	0.33		
Ireland	0.36		
Switzerland	0.36		
USA	0.37		
mean OECD	0.30	0.23	mean E. Europe

Izvor: Flemming J. and Micklewright J., "Income Distribution, Economic Systems and Transition". Innocenti Occasional Papers, Economic and Social Policy Series, No. 70., str. 31

Nakon raspada, sve socijalističke ekonomije nalazile su se u procesu tranzicije koja je donijela mnogo problema novonastalim državama. Grafikon 14 pokazuje nejednakost dohotka u Poljskoj, Mađarskoj i Češkoj od 1980. do 1997. godine mjerene Ginijevim koeficijentom iz kojeg je vidljivo kako nejednakost raste u sve tri zemlje nakon napuštanja komunističkog režima. Ranije smo uvrđili kako je nejednakost u Češkoj bila jedna od najmanjih sve do procesa tranzicije. Međutim, nakon napuštanja komunističkog režima vrijednost Ginijevog koeficijenta počinje rasti. Dakle, prije procesa tranzicije u Češkoj nejednakost je bila ispod 0,20, a već 1996. godine iznosila je 0,24. Što se tiče Poljske i Mađarske, one su imale sličan uzlazni trend s tim da je nejednakost bila najizraženija u Poljskoj u kojoj je 1997. godine vrijednost Ginijevog koeficijenta bila 0,33.

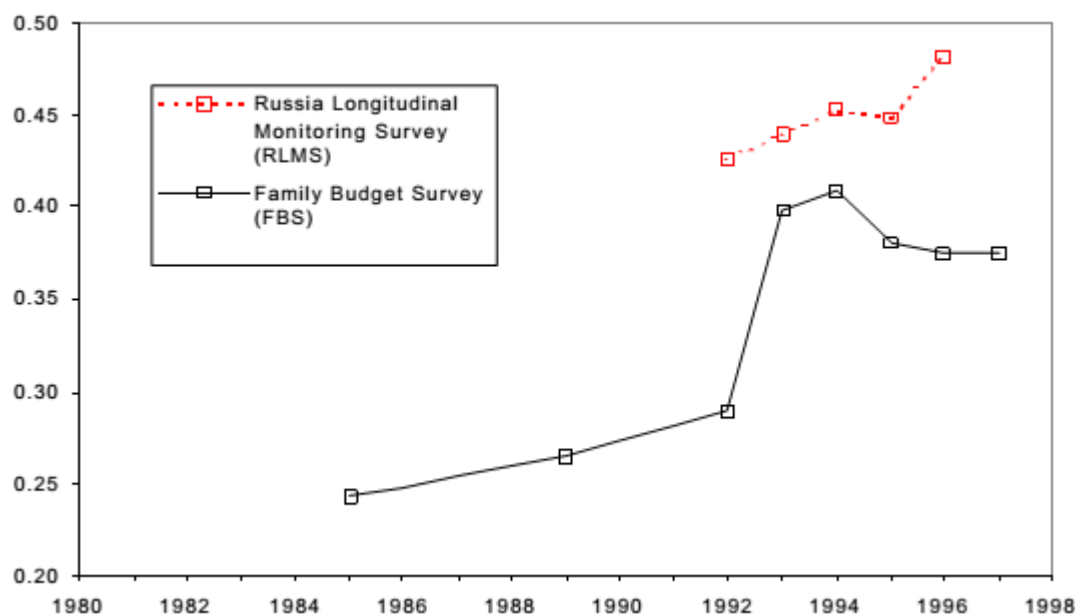
Grafikon 16 – Ginijevi koeficijenti za Češku, Mađarsku i Poljsku, 1980.-1997.godine

Izvor: Flemming J. and Micklewright J., "Income Distribution, Economic Systems and Transition". Innocenti Occasional Papers, Economic and Social Policy Series, No. 70., str. 64

Sada se okrećemo Rusiji. Grafikon 17 prikazuje Ginijeve koeficijente za BDP per capita dobivenih istraživanjem budžeta kućanstava (FBS) te istraživanjima kreiranih za praćenje efekata reformi provedenih u Rusiji (RLMS). Prema istraživanju budžeta kućanstva Rusija se suočila s velikim porastom nejednakosti dohotka između 1992. i 1993. godine i to za 11 postotnih poena. Nakon blagog smanjenja 1994. godine, Ginijev koeficijent zadržava se na 0,38 sve do 1997. godine, što je približna vrijednost SAD-a sredino 1980-ih godina.

Grafikon 17 – Ginijevi koeficijenti za BDP per capita u Rusiji od 1985. do 1997. godine

Izvor: Flemming J. and Micklewright J., "Income Distribution, Economic Systems and Transition". Innocenti Occasional Papers, Economic and Social Policy Series, No. 70., str. 64

Brojke istraživanja za praćenje ruskih reformi su osjetno veće, i to za 4 p.p. u periodu 1993.-94. godina, te za čak 10 p.p. u 1997. godini. Razlika u dobivenim rezultatima između dva istraživanja najveća je bila 1992. godine tj. godini liberalizacije cijena kada su podaci FBS bili osobito sumnjivi. Sve u svemu, sudeći prema ovom izvoru, dohodovna nejednakost u Rusiji bila je znatno iznad svih OECD-a zemalja sredinom 1990-ih godina.

Preglednije podatke možemo vidjeti i tablici 7 koja pokazuje nivoe i distribucije dohotka zemalja u tranziciji.

Tablica 7 – Nivo dohotka i dohodovna distribucija zemalja u tranziciji 1997. godine

Country (year)	GDP per capita		Gini coefficient	
	Indicator (PPP US dollars)	Ratio to average	Indicator (%)	Ratio to average
Slovenia (1996)	13.530	2.28	24.00	0.71
Czech Republic	12.930	2.18	27.64	0.81
Hungary	9.914	1.67	24.58	0.72
Slovak Republic	9.526	1.60	23.36	0.69
Romania	6.210	1.05	30.27	0.89
Lithuania	6.255	1.05	30.90	0.91
Estonia	7.503	1.26	34.10	1.00
Poland	7.439	1.25	34.20	1.00
Russia	7.031	1.18	37.00	1.09
Average of the transition countries*	5.936	1.00	34.04	1.00
Belarus	5.768	0.97	24.85	0.73
Latvia	5.609	0.94	32.60	0.96
FYR Macedonia	4.251	0.72	29.50	0.87
Azerbaijan	2.039	0.34	31.10	0.91
Georgia	4.992	0.84	51.86	1.52
Bulgaria	4.721	0.80	34.59	1.02
Kazakhstan (1996)	4.435	0.75	35.40	1.04
Ukraine	3.295	0.56	35.13	1.03
Turkmenistan (1998)	2.664	0.45	40.80	1.20
Kyrgyzstan	2.310	0.39	43.10	1.27
Moldova	2.175	0.37	46.63	1.37
Armenia	2.053	0.35	43.14	1.27

* Data are not available for Albania, Croatia, Tajikistan and Uzbekistan

Izvor: Kassa Anneli, Factors influencing income inequality in transition economies, Tartu, 2003., str. 10

Postavlja se pitanje što je uzrokovalo tako nagli porast nejednakosti dohotka država koje su ušle u proces tranzicije? Autor Anneli Kassa²⁰ u svom istraživanju daje nekoliko razloga.

EKONOMSKI RAST I UKUPNA RAZVIJENOST ZEMLJE

Ekonomski rast uključuje rast BDP-a, razvoj tehnologije kao i strukturu ekonomije tj. udio poljoprivrednog, industrijskog te uslužnog sektora. Poznata je Kuznetsova hipoteza o vezi između prosječnog dohotka i dohodovne nejednakosti (obrnuto U) prema kojoj rast na nižem stupnju razvoja uzrokuje porast nejednakosti dohotka, međutim nakon prelaska na više razine razvijenosti dolazi do pada nejednakosti. Ipak, dokazi iz procesa tranzicije i drugih istraživanja izazivaju sumnju prema Kuznetsovoj hipotezi. Prema ovome, razumno je tražiti vezu između nejednakosti i rasta BDP-a preko drugih indikatora koji pokazuju stupanj razvoja određene zemlje. Kao jedan od tih pokazatelja je udio populacije koji je zaposlen u različitim sektorima. Rezultati istraživanja pokazuju da ukoliko veliki dio populacije prijeđe u više sektore (npr. iz poljoprivrede u sektor industrije), nejednakost će se povećati (Gustafsson i Johansson, 1997.). Promjena tehnologije isto tako može utjecati na disperziju dohotka zbog povećane potražnje za kvalificiranim radnicima te njihove povećane produktivnosti (Snower, 1999.).

MAKROEKONOMSKI FAKTORI

Pod makroekonomskim faktorima podrazumijevamo inflaciju i nezaposlenost, veličinu državnih izdataka, vanjski dug, rezerve, promjene u tečaju valute kao i druge faktore. Visoka inflacija s kojom su se susrele zemlje u tranziciji, povećava nejednakosti jer redistribuira sredstva od osoba s fiksnim nominalnim prihodom – često od siromašnijeg dijela populacije. Što se tiče nezaposlenosti, situacija je tu jasnija jer istraživanja pokazuju da nezaposlenost povećava nejednakost jer se time pogoršava situacija onih koji se nalaze na dnu distribucije dohotka. Utjecaj državnih izdataka ovisi o njihovoj kompoziciji odnosno udjelu socijalnih transfera u javnim izdatcima.

DEMOGRAFSKI FAKTORI

Demografski faktori uključuju procese demografskog razvoja, što uključuje strukturu populacije prema dobi (radno sposobnog stanovništva), rast i gustoća populacije: urbanizacija, razina ljudskog kapitala (obrazovanost kao i zdravlje stanovništva). Npr. nejednakosti su manje u zemljama s većom gustoćom naseljenosti. U slučaju manje gustoće naseljenosti,

²⁰ Kassa Anneli, Factors influencing income inequality in transition economies, Tartu, 2003.

postoji veća mogućnost za koncentracijom stanovništva na određenom području, što uzrokuje veće nejednakosti preko priljeva kapitala. Razina ljudskog kapitala poglavito obrazovanja ima veliki utjecaj na smanjivanje nejednakosti. U svom istraživanju iz 2001. godine, Cornia i Kiiski, došli su do zaključka da se zemlja u nižem stupnju razvoja suočava sa rastom nejednakosti s povećanjem razine obrazovanja stanovništva jer više obrazovani zaposlenici imaju veća primanja. Daljni rast te ujednačavanje u razini obrazovanja dovodi do izjednačavanja distribucije dohotka de dovodi do smanjenja nejednakosti.

POLITIČKI FAKTORI

Politički faktori uključuju privatizaciju te udio privatnog sektora, visinu poreza te udio javnog sektora, otvorenost zemlje ; posebno otvorenost trgovine i slobode kretanja radnika, socijalnu politiku te druge odluke ekonomske politike. Durham je 1999. godine pokušao dovesti u vezu tipove režima i nejednakost, međutim iz tog istraživanja ne može se izvući valjan zaključak jer npr. više razvijene zemlje, u kojoj je nejednakost niža, su demokratske zemlje, ali niža nejednakost može biti objašnjena višim stupnjem razvoja te zemlje. S druge strane, privatizacija se može dovesti u vezu s nejednakošću jer ona u tranzicijskim zemljama uzrokuje koncentraciju kapitala koji je u rukama manjeg dijela populacije zemlje što vodi do nejednake distribucije dohotka. Isto tako, nejednakost u primanjima je manja u javnom sektoru u odnosu na privatni te što je veći javni sektor u ekonomiji to su ukupne razlike manje (Gustafsson i Johansson, 1997.). Također, negativna veza je pronađena između opsega socijalnih transfera ili distribucije dohotka i nejednakosti dohotka. Osim izravnog utjecaja, preraspodijela dohotka može utjecati na rad i investicijske odluke, tako da nije jasno u kojoj mjeri te u kojem smjeru socijalni trasferi te porezna politika utječu na nejednakost.

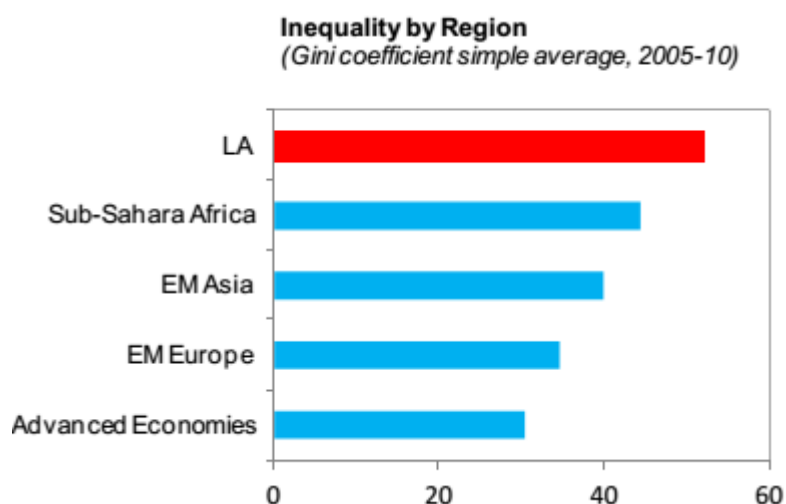
POVIJESNI, KULTURNI I PRIRODNI FAKTORI

Ova grupa faktora između ostalog uključuje raspodijelu vlasništva nad zemljom, stav ljudi o nejednakosti, opseg sive ekonomije koji su formirani kroz povijest neke zemlje. Uz ove, postoji još jedan faktor a to je dostupnost prirodnih izvora. Istraživanja pokazuju kako zemlje koje obiluju prirodnim bogatstvima imaju tendenciju prema većoj nejednakosti zbog tehnologije zasnovane na kapitalu i manjoj potrebi za nekvalificirani rad. Dodatan problem predstavlja činjenica da takva prirodna bogatstva se nalaze u posjedu malog dijela populacije (Cornia i Kiiski, 2001.).

3.4.3. Latinska Amerika

Poglavlje o Latinskoj Americi započet ćemo grafikonom kako bi pokazali razlog zašto je ono uvršteno ovaj rad. Dakle, grafikon 18 pokazuje nejednakost po regijama svijeta na kojemu se jasno vidi da Latinska Amerika i dalje prednjači u svijetu po nejednakosti bez obzira što se u zadnjem desetljeću smanjuje taj negativni trend. Naime, Ginijev koeficijent za to područje iznosi preko 50 % dok za razvijene zemlje isti koeficijent ima vrijednost oko 30 %.

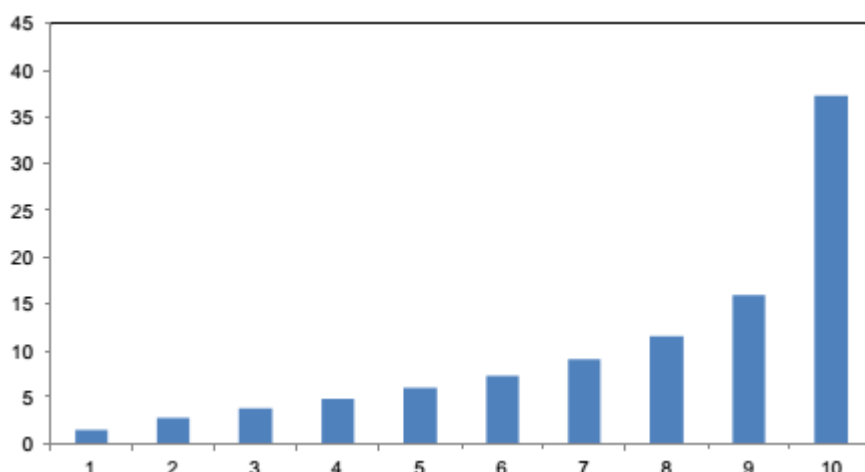
Grafikon 18 – Nejednakost po regijama iskazani Ginijevim koeficijentom, 2005 – 2010. godine

Izvor: Evridiki Tsounta and Anayochukwu I. Osueke, What is Behind Latin America's Declining Income Inequality?, IMF Working Paper, 2014, str. 8

Iako se nejednakost u zemljama Latinske Amerike smanjuje tijekom posljednjeg desetljeća, ne može se ignorirati činjenica kako to područje i dalje prednjači u svijetu po nejednakosti. Dispariteti dohotka su zapanjujući – 10 % najbogatijih kućanstava Latinske Amerike posjeduje prosječno 37 % BDP-a per capita dok 10 % najsiromašnijih posjeduje jedva 1,5 %, što hoće kazati kako najbogatija kućanstva zarađuju 25 puta više od onih najsiromašnijih (grafikon 19). Isto tako, zabrinjavajuć je podatak kako se nejednakost povećala, iako malo, u nekim zemljama u proteklih nekoliko godina: Mogući razlozi za to su efekti svjetske financijske krize te usporavanje ekonomskog rasta.

Grafikon 19 – Distribucija dohotka kućanstava (per capita) u Latinskoj Americi

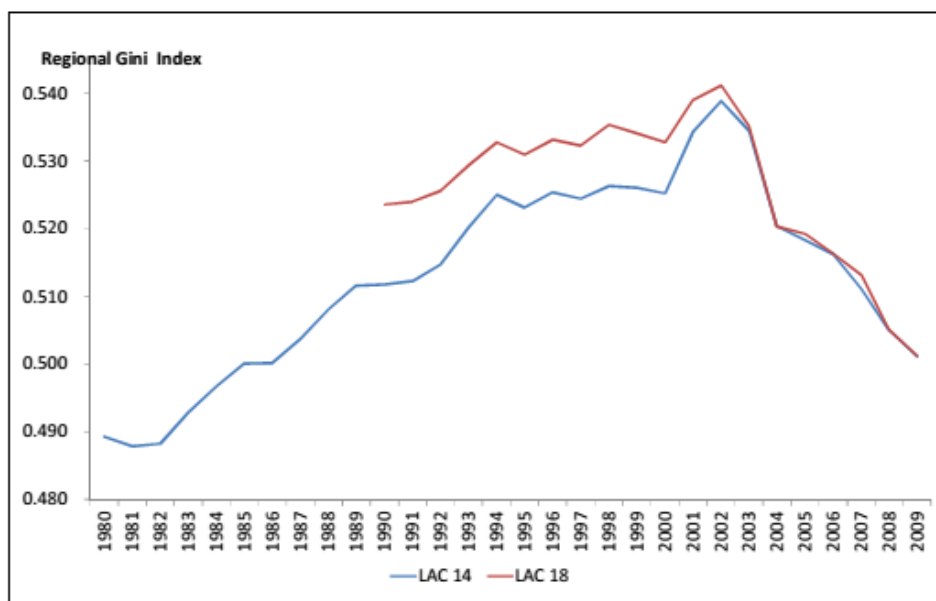

Izvor: Evridiki Tsounta and Anayochukwu I. Osueke, What is Behind Latin America's Declining Income Inequality?, IMF Working Paper, 2014, str. 11

U istraživanjima nejednakosti u Latinskoj Americi najveći problem predstavlja nedostatak kvalitetnih podataka za 70-e i 80-e dvadesetog stoljeća što se uostalom i vidi po broju radova koji uključuju razdoblja prije i poslije procesa reformi. Autori M. Székely i C. Sámano²¹ proveli su istraživanje koje uključuje 265 Ginijevih koeficijenata za razdoblje 1980. – 2010. godine, a dobivenih iz 4 različita izvora. S obzirom da razdoblje 1970-ih nije uključeno u istraživanje važno je kazati kako je ono faza ekonomske ekspanzije koja je donijela smanjenje ili barem konstantnost dohodovne nejednakosti u zemljama Latinske Amerike. Nastupanjem 1980-ih taj trend se mijenja i dolazi do rasta nejednakosti dohotka što je i vidljivo na grafikonu 20. Iz grafikona je vidljivo kako se Ginijev koeficijent smanjivao sve do 1981. godine kada je bio ispod 49 %. Devedesete godine prošlog stoljeća ne donose ništa dobrog te nejednakost sve više raste i to sve do 2002. godine kada nejednakost dostiže svoj vrhunac gdje je njena vrijednost preko 53 %. Od tada pa sve do 2009. godine Ginijev koeficijent se smanjuje te ponovno dolazi do 50 %. Jako važno je napomenuti kako 1980-ih godina mnoge zemlje kreću sa otvaranjem svojih granica prema svijetu odnosno počinju proces integracije u svjetsko gospodarstvo. Stoga je logično posumnjati da je integracija u svjetsku ekonomiju razlog povećanja dohodovne nejednakosti.

Grafikon 20 – Prosječni Ginijev koeficijent za Latinsku Ameriku, 1980. – 2009.

²¹ Székely Miguel and Sámano Claudia, Did Trade Openness Affect Income Distribution in Latin America?, UNU-WIDER, 2012.

Izvor: SzékelyMiguel and Sámano Claudia, Did Trade Openness Affect Income Distribution in Latin America?, UNU-WIDER, 2012., str. 6

Dakle, zemlje Latinske Amerike već 1970-ih godina krenule su u proces tranzicije. Do 1990-ih sve zemlje regije bile su u fazi integracije na međunarodno tržište. Period liberalizacije konstruirao je proces strukturnih prilagodbi koji je bio pod utjecajem tzv. Anglo – Saksonskog neoliberalnog modela, što odgovara opisu kapitalističke ekonomije prema neoliberalnoj literaturi. Nakon dužničke krize, strukturne prilagodbe bile su donešene i nadgledane od glavnih kreditora: međunarodnih financijskih institucija te SAD-a. Posebno važnu ulogu odigrale su međunarodne financijske institucije čija je uloga bila promoviranje i upravljanje procesom strukturnih prilagodbi u periodu između dužničke i argentinske krize iz 2001. godine, dakle periodu od dvadesetak godina tzv. neoliberalnom periodu. Upravo te institucije zagovarale su model koji je orijentiran na izvoz dobara čime bi se neposredno ubrzao gospodarski rast baziran na povećanoj potražnji za radom i kapitalom. Međutim, unatoč teorijskim očekivanjima, empirijski dokazi sugeriraju kako potražnja za radom nije rasla, štoviše, nejednakost se ubrzano povećavala u većini zemalja dugo nakon uvedenih reformi. Dva su objašnjenja zašto se nejednakost povećala kroz 1980-e godine: liberalizacija trgovine i poboljšanje tehnologije. Kako bi se objasnio utjecaj liberalizacije trgovine na nejednakost dohotka postavljene su dvije hipoteze. Prvo, razvijenije industrijske zemlje u regiji proširile su protekciju trgovine na industrije koje su relativno intenzivnije koristile nekvalificirani rad (Aedo i Lagos 1984; Hanson i Harrison 1999). Drugo, proces liberalizacije događao se paralelno sa ulaskom Kine i drugih zemalja koje su intenzivnije koristile nekvalificirani rad, što im je osiguralo komparativne prednosti (Hanson and Harrison

1999). Ova dva procesa pridonijele su destrukciji zaposlenosti nekvalificiranih radnika. Što se tiče utjecaja tehnologije na nejednakost; glavna hipoteza tvrdi da tehnološki progres u zemljama u razvoju između 1960-ih i 1980-ih godina nije išao na ruku nekvalificiranom radu zbog smanjenja potražnje za radom, čak i onog u industrijskom sektoru koji je uspješno konkurirao na svjetskom tržištu (Feenstra i Hanson 1997).

Zapravo, nejednakost 1980-ih je toliko porasla iz razloga što su izvori prihoda siromašnijih građana bili uništeni puno brže nego li je tržište rada stvorilo prilike za te građane. U mnogim, industrijski naprednijim, zemljama Latinske Amerike rad u industriji bio je uništen, a da pritom nijedan alternativni izvor zapošljavanja nije osmišljen (tzv. sigurnosne mreže). Natjecanje u uvozu, području gdje se liberalizacija prva ostvarila, uništila je mnoga industrijska poduzeća. Trgovinska reforma sastojala se prvenstveno od smanjenja tarifa i drugih barijera prema međunarodnoj trgovini, kao što su npr. uvozne kvote. U prosjeku, tarife su 1970-ih godina smanjene na pola, te ponovno od prosjeka od 46 % 1990-ih na svega 12 % 1995. godine (Morley, 2001.). Uništavanje zapošljavanja u industriji bila je posljedica otvaranja granica te nedostatka konkurentnosti domaćeg industrijskog sektora.

Iz prethodnog grafikona moglo se zamijetiti kako je početkom 2000-ih došlo do trenda pada nejednakosti dohotka u zemljama Latinske Amerike. Prema Gaspariniju²² to je moglo biti rezultat nekoliko faktora, a to su: snažan ekonomski rast te povećanje zaposlenosti, povećanje osnovne razine obrazovanja u proteklim desetljećima, uklanjanje efekata reformi poduzetih 80-ih i 90-ih godina dvadesetog stoljeća, preživljavanje kratkotrajne makroekonomske krize krajem 1990-ih, podizanje minimalnih nadnica i podržavanje stajališta sindikata od strane administracije, progresivnija socijalna potrošnja.

Usprkos smanjenju nejednakosti dohotka u zadnjem desetljeću ne može se zaboraviti činjenica da je prostor Latinske Amerike i dalje područje s najvećim nejednakostima na svijetu. Poduzete reforme plod su globalizacije i one su ove zemlje trebale integrirati u svjetsko gospodarstvo. Međutim, te iste reforme, samo su se negativno odrazile na dohodovnu nejednakost koja je sve do 2000.-te godine rasla.

²² Gasparini Leonardo, Lustig Nora: The Rise and Fall of Income Inequality in Latin America, Tulane University. 2011., str. 10.

3.4.4. Istočna Azija

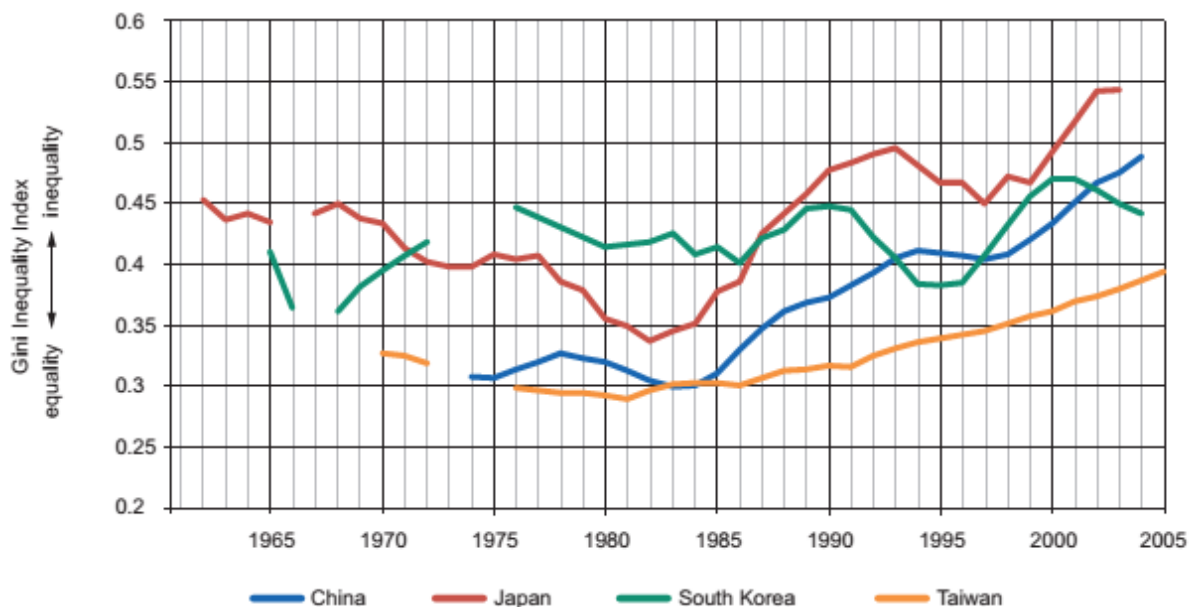
S obzirom da smo u ovom radu pokazali kako se dohodovana nejednakost kretala u većini zemalja svijeta, ostaje nam još dotaknuti se onih ekonomija koje su možda ostvarivale i najveće stope rasta, a to su zemlje Istočne Azije. Kroz period od pet desetljeća, gledajući od 1955. godine, zemlje Istočne Azije prešle su put od najsiromašnijih pa sve do najbogatijih ekonomija svijeta. Od 1960-ih pa sve do 1980-ih godina, rast tri zemlje Istočne Azije – Japana, Južne Koreje te Tajvana - bio je utoliko specifičan da je nazvan „rast sa jednakošću“²³. Ekonomski rast nije samo povećao njihov BDP, već je od njega imala korist i većina populacije kroz povećanje prihoda te rasta standarda života. Na grafikonu 19 možemo vidjeti kako se, s porastom dohotka po stanovniku, nejednakost smanjivala, barem u prvim fazama razvoja. Prvenstveno to se odnosi na Japan i Tajvan. Od 1960.-ih do pa do kasnih godina 1970.-ih nejednakost dohotka u Japanu pala je sa 0,45 na 0,40 da bi 1982. godine iznosila 0,32. U Tajvanu, situacija je bila i bolja jer je dohodovna nejednakost pala sa 0,50, izmjerena 1961. godine, na samo 0,29 što je bila jedna od najnižih vrijednosti u svijetu. Sveukupno, Istočna Azija postala je sinonim, ne samo za ekonomski rast već i za ravnomjerniju distribuciju dohotka. Razloga za procvat Istočne Azije bilo je mnogo, međutim valja istaknuti najvažnije. Zemlje Istočne Azije dijele tradicionalnu kulturu kolektivizma, poštivajući zajedničke materijalne koristi. Stavljajući potrebe i interese kolektiva ispred individualnih, stvoreno je društvo koje osigurava minimalnu dobrobit svih članova kolektiva. Tako su se zemlje Istočne Azije prebacile sa poljoprivrede na industriju, zadržavajući i dalje kulturu kolektivizma. S obzirom da su se ekonomije tih zemalja prvenstveno orijentirale na izvoz postojala je konstantna potražnja za tvorničkim radnicima. Kako su mladi ljudi pristizali iz ruralnih u urbana područja tako su ubrzo pronalazili posao sa većim nadnicama. Novopridošlice često su slale dio svoga zarađenog prihoda svojim obiteljima u ruralna područja, smanjujući na taj način razlike dohotka između ruralnih i urbanih sredina.

Svaka od ovih zemalja u velikoj mjeri kontrolirala je stvaranje izvozno orijentiranog gospodarstva generirajući prihode i nova radna mjesta. Najviše pomaka države Istočne Azije napravile kroz proširenje javnog obrazovanja te promoviranja javnog zdravstva čime se životna dob produžila, a obrazovanje postalo kvalitetnije. To je utjecalo na značajno povećanje produktivnosti rada te na poboljšanje dohotka.

²³ Fei J. C., Ranis G., Kuo S. W. Y., Growth with Equity: The Taiwan Case, Oxford University Press, New York, 1979

Sredinom 1980-ih slika se promijenila što je vidljivo i na grafikonu 21. Nejednakost dohotka počinje rasti u Tajvanu 1982., Japanu 1983., a u Južnoj Koreji 1987. godine.

Grafikon 21 – Trendovi u nejednakosti dohotka (BDP per capita) Istočne Azije, 1960. – 2005.

Izvor: Feng Wang, The End of 'Growth with Equity'? Economic Growth and Income Inequality in East Asia, East-West Center No. 101, 2011., str. 3

S najvećim problemima nejednakosti susrela se Kina u kojoj Ginijev koeficijent raste od 1982. godine. Kina, u proteklih desetak godina, ne samo da ima najveću populaciju već i najveći ekonomski rast na svijetu, ali nažalost i ubrzan rast dohodovne nejednakosti. Od 1980-ih godina pa do 2003. vrijednost Ginijevog koeficijenta porasla je sa 0,30 na 0,54 što predstavlja najbrži rast nejednakosti dohotka uzimajući u obzir sve velike zemlje. Danas je Kina jedna od zemalja sa najvišim razlikama u dohotku.

Dakako, moramo se zapitati koji su razlozi ovako ubrzanog rasta dohodovne nejednakosti tj. što je uzrokovalo ovako radikalne promjene? Kao glavne razloge RIN²⁴ ističe tehnološki progres, globalizaciju te tržišno orijentirane reforme. Ovi čimbenici bili su jedni od ključnih pokretača rasta u zemljama Istočne Azije u protekla dva desetljeća, ali su za sobom ostavili velike negativne posljedice u distribuciji dohotka. Zajedno, favorizirali su kvalificirani u odnosu na nekvalificirani rad, kapital umjesto rada, urbana i priobalna područja u odnosu na ruralna te područja unutrašnjosti zemlje. Ovim promjenama mogu se objasniti mnoga kretanja nejednakosti u velikom broju zemalja regije.

²⁴ ERIA RESEARCH INSTITUTE NETWORK, Addressing Inequality in East Asia through Regional Economic Integration, A Statement by the ERIA Research Institute Network, 2013

Tehnološke promjene mogu utjecati na distribuciju dohotka uz druge faktore proizvodnje. Ukoliko se favorizira kvalificirani rad u odnosu na nekvalificirani, povećavajući produktivnost radne snage, možemo očekivati porast potražnje za kvalificiranim radnicima čime rastu i njihove nadnice. Samim time, pada potražnja za nekvalificiranim radom, ali i njihove nadnice čime se povećava nejednakost dohotka. Isto tako, tehnološke promjene utječu na distribuciju dohotka kroz favoriziranje kapitala koji se, općenito, nalazi u rukama manjeg broja stanovništva.

Na distribuciju dohotka na sličan način može djelovati i globalizacija. Npr. integracija trgovine može utjecati na relativnu potražnju, a samim time i na relativne nadnice kvalificiranih i nekvalificiranih radnika. Isto tako, može utjecati na distribuciju dohotka kroz odabir između kapitala i rada zbog toga što kapital i kvalificirani rad često dolaze zajedno zbog svoje komplementarnosti. Financijska integracija može proširiti pristup financijama i prema siromašnijim zemljama, ali može povećati i rizik financijske krize koja će naštetiti siromašnim više nego bogatim zemljama.

Tržišno orijentirane reforme važan su pokretač rasta, ali imaju i snažne posljedice na distribuciju dohotka. Reforme trgovinske politike često su dio globalizacijskog procesa. Kod tržišta rada reforme mogu promijeniti pregovaračku poziciju rada u odnosu na vlasnike kapitala, utjecajući na visinu nadnica i distribuciju dohotka.

Zajedno, tehnološki progres, globalizacija te tržišno orijentirane reforme, značajno su utjecali na nejednakost dohotka u Aziji preko mnogih kanala, a posebno kroz:

- *Povećanje nadnica kvalificiranih radnika i stopa povrata na ljudski kapital* – Pojavom mnogih novih ekonomskih prilika, nastale kroz trgovinu te financijsku integraciju, povećale su stope povrata na ljudski kapital te nadnice kvalificiranih radnika. Individualci sa višim stupnjem obrazovanja i vještina više su profitirali pojavom novih prilika. Istraživanja RIN-a pokazala su da se 25 – 35 % nejednakosti dohotka može objasniti međuljudskim razlikama u obrazovanju i vještinama koje posjeduju
- *Pad udjela prihoda od rada* – Kao u mnogim drugim zemljama, pokazalo se da tehnološki progres favorizira kapital umjesto rada što uzrokuje pad stopa nadnica rada. Padom nadnica smanjuje se i udio prihoda od rada što ide u korist kapitala za kojeg znamo da je lošije distribuiran.
- *Povećanje prostorne nejednakosti* – Neke regije, a posebno se to odnosi na urbana i priobalna područja, u mogućnosti su bolje odgovoriti novim prilikama s obzirom na

njihove prednosti u infrastrukturi i pristupu tržištu, kao i aglomeracijskim ekonomijama. Proces urbanizacije pojačava efekt nejednakosti kojeg uzrokuje aglomeracija. Anlize pokazuju kako u mnogim Azije, 30 do 50 % nejednakosti dohotka dolazi od prostorne nejednakosti zbog neujednačenog rasta.

Ekonomski faktori dakle objašnjavaju zašto nejednakost raste. Međutim, nejednakost je rezultat ne samo ekonomskih već i političkih razloga. Ono se prvenstveno ogleda kroz neosiguravanje jednakih prilika za sve te zbog neispravljanja grešaka tržišta. Naime, država ima važnu ulogu u osiguravanju veće jednakosti po pitanju iskorištavanja prilika. To se može osigurati kroz javno obrazovanje, subvencionirano zdravstvo i na mnoge druge načine. Npr. neosiguravanjem sredstava za javno školstvo uzrokuje podinvestiranost ljudskog kapitala.

Vlade bi trebale korigirati nedostatke tržišta kroz poreze i regulative, kako bi napravila ravnotežu između privatnih poticaja i socijalnih transfera. Npr. zakonima o tržišnom natjecanju Vlade bi trebale kontrolirati količinu novca koje izdvaja za privatni sektor. Preveliko davanje zajmova i poticaja privatnom sektoru vodi prema iskrivljenju vladine politike te uzrokuje bogaćenje jednih na štetu drugih čime se potiče nejednakost.

4. STRANE DIREKTNE INVESTICIJE

Strane direktne investicije predstavljaju veoma značajan oblik financiranja globalne ekonomije. U usporedbi sa druga dva oblika međunarodnog kretanja kapitala, zajmovnog kapitala i portfolio investicija, strane direktne investicije su veoma zastupljene u financiranju globalne svjetske privrede i nacionalnih privreda individualnih zemalja, a pogotovo u financiranju zemalja u razvoju i zemalja u tranziciji za koje predstavljaju primarni oblik financiranja.

Značaj pojedinih oblika međunarodnog kretanja kapitala se vremenom mijenjao. Nakon Drugog svjetskog rata glavni oblik financiranja svjetskog gospodarstva odnosio se na zajmovni kapital. Druga polovica 1980-ih donijela je promjene jer pojavom dužničke krize, dolazi do stagnacije kretanja zajmovnog kapitala. Nakon kulminacije dužničke krize, privatni kapital prestao je odlaziti u zemlje u razvoju u obliku zajmova, izuzev u obliku direktnih investicija. Upravo period od osamdesetih, a pogotovo devedesetih godina, dvadesetog stoljeća period je ekspanzije stranih direktnih investicija. To nam potvrđuje i podatak kako 53 % ukupnih tokova kapitala otpada na strane direktne investicije u zemljama u razvoju i tranziciji sudeći prema istraživanjima Roxburgh Charles, Lund Susan i John Piotrowski.²⁵ Razlog strelovitog rasta stranih direktnih investicija bile su brojne reforme u svim dijelovima svijeta, prestanak Hladnog rata, pad Berlinskog zida te ulazak brojnih postkomunističkih zemalja u proces tranzicije. Tako je otvoren put za nesmetano kretanje kapitala i investiranje diljem svijeta.

Pod stranom direktnom investicijom možemo podrazumijevati svaki oblik ulaganja u određenu kompaniju, odnosno svaki oblik financiranja neke kompanije, kojim investitor stječe vlasničku kontrolu nad njom²⁶. S obzirom da investitor ostvaruje vlasništvo, upravljanje i kontrolu nad poduzećem koje financira svojom investicijom, on snosi sav rizik vezan za poslovanje i rezultate poslovanja tog poduzeća. Iz tih razloga, direktne investicije u inozemstvo, za investitora nose najveći rizik. Ipak, ovaj rizik sa sobom nosi mogućnost ostvarenja većeg profita od bilo kojeg drugog oblika međunarodnog kretanja kapitala pa stoga

²⁵ Roxburgh, Charles, Lund, Susan and John Piotrowski, Mapping Global Capital Markets 2011, McKinsey Global Institute, 2011, str. 29

²⁶ Stojadinović Jovanović Sandra, STRANE DIREKTNE INVESTICIJE KAO OBLIK FINANSIRANJA GLOBALNE EKONOMIJE, Ekonomski fakultet Beograd, 2012., str. 38

nije se za čuditi kako su strane direktne investicije postale dominantan oblik međunarodnog kretanja kapitala i financiranja globalne ekonomije.

Prema autorici Stojadinović Jovanović²⁷, financiranje putem stranih direktnih investicija (SDI) realizira se na više načina: greenfield i brownfield investicijama, međunarodnim spajanjima i akvizicijama te zajedničkim ulaganjima. Greenfield investicije označavaju financiranje izgradnje potpuno novih objekata u inozemstvu, a brownfield investicijama revitaliziraju se i osuvremenjivaju postojeći objekti. Međunarodna spajanja i akvizicije podrazumijevaju kupovinu, spajanja dviju firmi iz različitih zemalja s tim da međunarodna spajanja podrazumijevaju spajanje dva jednaka poduzeća iz različitih zemalja kada se stvara novo poduzeće, a pojam akvizicije označava spajanje dva nejednaka partnera s tim da jedno poduzeće preuzima drugo. Zajednička ulaganja su takav oblik SDI-a u kojima investitor mora donositi odluke zajedno sa domaćim partnerom.

Kao što smo već rekli, SDI dobivaju na važnosti kroz 80-te i 90-te godine dvadesetog stoljeća. Tablica 8 prikazuje priljev stranih direktnih investicija, izražene u milijunima USD, u razdoblju od 1990. do 2011. godine na kojoj se može vidjeti koliko se zapravo povećalo financiranje svjetske ekonomije putem SDI. Uzmemo li samo period zadnjeg desetljeća dvadesetog stoljeća, možemo primjetiti kako su se priljevi SDI-a povećali za preko 1 bilijun USD, sa 225 milijuna 1990.-te na preko 1,3 bilijuna američkih dolara u 2000. godini. Rekordna godina za SDI bila je 2007. kada su priljevi kapitala iznosili skoro 2 bilijuna USD. Nakon pojave financijske krize dolazi i do pada investicija što se negativno odrazilo i na priljev kapitala u inozemstvu. Već 2010. godine, dolazi do oporavka svjetskog gospodarstva pa dolazi i do porasta SDI od 5 %, a samo godinu poslije njihov rast bio je 16 %, kada vrijednost SDI-a iznosi 1,52 bilijuna USD.

²⁷ ibn

Tablica 8 – Priljev stranih direktnih investicija u svijetu

Godina	Prilivi SD
1990-1995 (god. prosek)	225.321
1996	386.140
1997	481.911
1998	690.905
1999	1.086.750
2000	1.387.953
2001	817.574
2002	678.751
2003	559.576
2004	742.143
2005	958.697
2006	1.463.351
2007	1.975.537
2008	1.790.706
2009	1.197.824
2010	1.309.001
2011	1.524.422

Izvor: Stojadinović Jovanović Sandra, STRANE DIREKTNE INVESTICIJE KAO OBLIK FINANSIRANJA GLOBALNE EKONOMIJE, Ekonomski fakultet Beograd, 2012.,str. 40

Strane direktne investicije jedan su od pokretača globalizacije i stoga je važno utvrditi njihovo djelovanje na nejednakost dohotka. U nastavku poglavlja pokušati ćemo pokazati utjecaj stranih direktnih investicija na dohodovnu nejednakost u različitim dijelovima svijeta.

4.1 SDI u zemljama Europe

Utjecaj stranih direktnih investicija na rast i produktivnost često je pozitivan, no ono što se često zanemaruje je problem jednakosti. Dokazi utjecaja SDI-ja na distribuciju dohotka u kontekstu Europe vrlo su rijetki. Ovaj podatak začuđuje ako u obzir uzmemo javnu brigu da globalizacija stvara sve veći jaz između bogatog i siromašnog dijela populacije.

Istraživanje provedeno od strane autora Herzer-a i Nunnenkamp-a²⁸ uključuje zemlje Europe koje se međusobno razlikuju prema stupnju ekonomskog razvoja. Tako uzorak uključuje Maltu, Španjolsku i Irsku sa prosječnim dohotkom po stanovniku u rasponu od 3 400 do 5 200 USD, mjerenim od 1980.-te godine te zemlje kao što su Njemačka, Nizozemska, Norveška te Švedska čiji se dohodak kretao u rasponu od 10 800 do 14 000 USD.

²⁸ Herzer D., Nunnenkamp P., FDI and Income Inequality: Evidence from Europe, Kiel Institute for the World Economy, Kiel, 2011.

Distribucijske posljedice stranih direktnih investicija poduzete od strane bogatijih zemalja prema siromašnim zemljama domaćinima iz uzorka, slične su onim koji su predviđeni modelima Sjever – Jug. U skladu s tim, dostupnost relativno jeftinog rada u zemljama koje su primateljima SDI-ja može potaknuti poduzeća čija se sjedišta nalaze u bogatijim zemljama da poduzmu investicije na način da radno intenzivan dio procesa proizvodnje presele u te zemlje. Ovakav tip SDI-ja moguće da će dovesti do povećanja plaća kvalificiranih radnika ne samo u zemljama davatelja investicija, već i u zemljama primateljima investicija. Nekoliko istraživanja potvrđuju hipoteze izvedene iz modela trgovine Sjever – Jug prema kojima je SDI povezan sa većom nejednakošću i to kroz povećanje nadnica kvalificiranih radnika u siromašnijim zemljama primateljima SDI.

Modeli koji opisuju trgovinu Sjever – Jug manje su učinkoviti u objašnjavanju kako SDI utječe na raspodjelu dohotka kada su bogate zemlje primateljima investicija. Naime, naprednije zemlje sa sličnim relativnim faktorima generiraju većinu stranih direktnih investicija. Tako je, sudeći prema UNCTAD-u²⁹ iz 2010. godine, samo pet zemalja EU generiralo dvije trećine ukupnih stranih investicija u 2000. godini, mada im je razlika u prosječnom BDP-u per capita iznosila manje od 10 %. Markusen (1995.) tvrdi kako naprednije zemlje većinom privlače tržišno orijentirane, horizontalne tipove SDI-ja.

Kao jedan od načina na koji SDI mogu negativno utjecati na dohodovnu nejednakost spominju se i multinacionalne kompanije. Naime, multinacionalne kompanije posjeduju tehnologiju i menadžerske vještine koje im omogućavaju produktivne prednosti nad domaćim tvrtkama. One prebacuju novu tehnologiju, know-how te ideje prema zemljama primateljima investicija te na taj način djeluju kao „uzor“ autohtonim poduzećima. Ukoliko pretpostavimo da multinacionalne kompanije više koriste kvalificirani rad od domaćih poduzeća, možemo zaključiti kako one uzrokuju veću nejednakost dohotka kroz povećanu potražnju za kvalificiranim radom. Međutim, autori Aghion i Howitt (1998.g.) tvrde kako se ovo povećanje nejednakosti odnosi samo na kratki rok iz razloga što se zemlje primateljima investicija suočavaju sa nedostatkom kvalificiranog rada uslijed čega dolazi do povećavanja njihovih nadnica. U dugom roku, zalihe kvalificarnog rada se poboljšavaju, dok se poduzeća privikavaju na novu tehnologiju.

I druga istraživanja ukazuju na različite distribucijske efekte SDI-ja u razvijenim zemljama i zemljama u razvoju koje su primateljima investicija. Autori Gopinath i Chen, 2003. godine,

²⁹ Belgija, Francuska, Njemačka, Nizozemska te Velika Britanija

proveli su istraživanje utjecaja SDI-ja na nadnice za 15 razvijenih zemalja i 11 zemalja u razvoju. Rezultati njihovog istraživanja pokazali su kako se efekti SDI-ja značajno razlikuju u razvijenim i zemljama u razvoju, što potvrđuju F - testom. U tom pravcu, istraživanje pokazuje kako SDI povećavaju razlike u nadnicama između kvalificiranog i nekvalificiranog rada kod zemalja u razvoju. Međutim, u razvijenim zemljama primateljima investicija, SDI ne uzrokuje dohodovni jaz. Slične rezultate, dobivaju i autori Paolo Figini i Holger Görg³⁰. Njihovo istraživanje, između ostalog, obuhvatilo je 22 zemlje OECD-a, a čiji su rezultati predstavljeni u tablici 9.

Tablica 9 – Nejednakosti dohotka za 22 zemlje OECD-a

	(1 - Gini)	(2 - Gini)	(3 - Theil)	(4 - Theil)
Inward FDI stock	-0.058 [-2.34]**	-0.145 [-2.49]**	-0.039 [-2.21]**	-0.107 [-2.59]**
Inward FDI stock squared		0.001 [1.65]*		0.001 [1.82]*
GDP per capita	2.821 [0.54]	4.418 [0.83]	2.634 [0.71]	3.887 [1.03]
Education	-0.229 [-1.43]	-0.196 [-1.23]	-0.118 [-1.04]	-0.093 [-0.82]
Trade	-49.004 [-0.12]	-59.530 [-0.15]	20.160 [0.07]	11.894 [0.04]
Constant	34.934 [1.04]	43.796 [1.24]	22.519 [0.94]	30.397 [1.21]
Observations	200	200	200	200
Countries	22	22	22	22
R-squared	0.10	0.12	0.08	0.10

t-statistics in parentheses
 * significant at 10%; ** significant at 5%; *** significant at 1%
 regressions include a full set of time dummies

Izvor: Figini Paolo i Görg Holger, Does Foreign Direct Investment Affect Wage Inequality? An Empirical Investigation, Bonn, 2006, str. 19

Za ovaj rad bitna su prva dva stupca te prva dva reda prikazana u tablici 9 koji pokazuju da priljev SDI-ja ima različite učinke na dohodovnu nejednakost. Koristeći metodu najmanjih kvadrata, uočavamo vezu između SDI te nejednakosti dohotka: nejednakost je pozitivno povezana sa SDI, ali se taj efekt smanjuje porastom priljeva SDI. Ovo može upućivati na zaključak kako se razvijene zemlje već nalaze na visokim razinama tehnološkog razvoja te da koriste razvijenu tehnologiju. Daljnji dolazak tehnologije preko SDI sugerira da tehnologija biva rasprostranjenija i dostupnija pa tako sve više radnika koristi beneficije kroz povećanje nadnica.

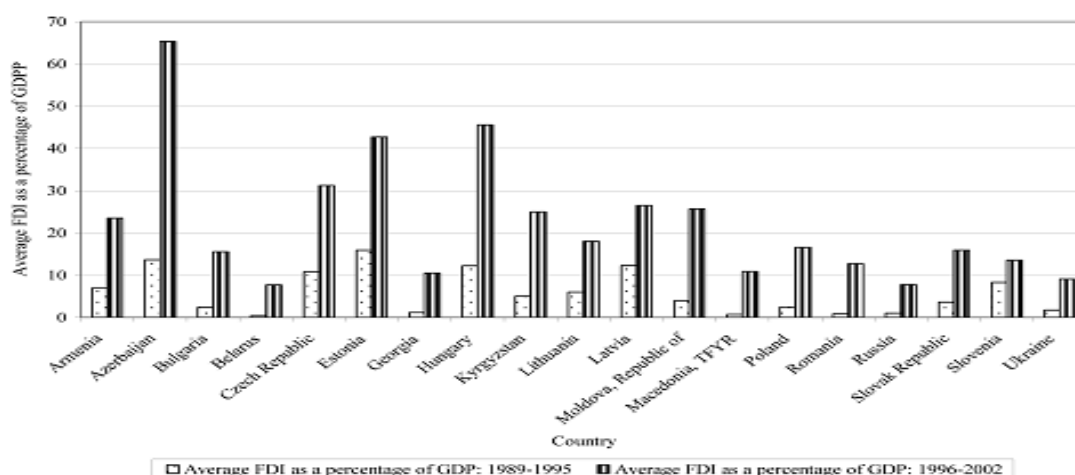
³⁰ Figini Paolo i Görg Holger, Does Foreign Direct Investment Affect Wage Inequality? An Empirical Investigation, Bonn, 2006, str. 8

4.2 SDI u tranzicijskim zemljama

Već smo zaključili kako se nejednakost dohotka značajno povećala kada su zemlje Istočne Europe napustili komunistički režim te ušle u proces tranzicije koji ih je trebao uvesti na svjetsko tržište. Došli smo i do zaključka kako globalizacija negativno djeluje na dohodovnu nejednakost u zemljama u razvoju. S obzirom da su strane direktne investicije jedna od ključnih komponenata globalizacije, važno je provjeriti i njihov utjecaj na distribuciju dohotka.

Autor Bornali Bhandari³¹ u svom je istraživanju koristio bazu podataka koja je uključivala zemlje od Istočne Europe do bivših zemalja Sovjetskog saveza. Podaci iz 19 tranzicijskih zemalja za razdoblje od 1990. do 2002. godine našlo se u istraživanju. To su: Armenija, Azerbejdžan, Bugarska, Bjelorusija, Češka Republika, Estonija, Gruzija, Mađarska, Kirgistan, Latvija, Litva, Moldavija, Makedonija, Poljska, Rumunjska, Rusija, Slovačka, Slovenija te Ukrajina. Ove zemlje suočile su se sa kompletnom promjenom ekonomskog sistema, od planske do tržišno orijentirane ekonomije. S obzirom na ovu činjenicu, priljev SDI-ja u ove zemlje raste iz godine u godinu. U Azerbejdžanu, 2002. godine, priljev stranih direktnih investicija kao udio u BDP-u iznosio je golemih 85,86 %³². Isto tako, značajna ulaganja osjetile su Češka, Estonija te Mađarska (grafikon 22).

Grafikon 22 – SDI kao udio BDP-a u razdoblju 1989. – 2002. godina

Izvor: Bornali Bhandari, Effect of Inward Foreign Direct Investment on Income Inequality in Transition Countries, Journal of Economic Integration 22(4), 2007., str. 894

³¹ Bornali Bhandari, Effect of Inward Foreign Direct Investment on Income Inequality in Transition Countries, Journal of Economic Integration 22(4), 2007., str. 888

³² Izračun autora iz UNCTAD-ove baze podataka

Glavni zaključak provedenog istraživanja je da ne postoji dokaz koji podupire hipotezu da strane direktne investicije povećavaju nejednakost dohotka u tranzicijskim zemljama. Zapravo, ekonometrijski rezultati pokazuju da SDI nema signifikantnog efekta na dohodovnu nejednakost u slučaju tranzicijskih ekonomija u periodu od 1990.-te do 2000.-te godine.

U empirijskom modelu Ginijev koeficijent je uzet kao zavisna varijabla i svako povećanje tog koeficijenta ukazuje na povećanje dohodovne nejednakosti. Dakle, ukoliko povećanje varijable, ceteris paribus, rezultira povećanjem Ginijevog koeficijenta, možemo zaključiti da postoji pozitivna veza što ukazuje na povećanje nejednakosti dohotka. Slijedeći teoriju, SDI su uključene u ekonometrijski model koji je procijenjen metodom najmanjih kvadrata (engl. OLS). Rezultat istraživanja se može vidjeti u tablici 10. Sudeći prema istraživanju Bhandarija postoji malo dokaza koji podupiru hipotezu kako SDI imaju utjecaja na nejednakost dohotka. Iako metoda najmanjih kvadrata sugerira kako SDI smanjuju nejednakost dohotka to nas zapravo navodi na krivi zaključak, ukoliko u modelu koristimo procjene fiksnih efekata. Prema modelu fiksnih efekata, povećanje SDI-ja za 1 % rezultira smanjenjem dohodovne nejednakosti za 0.01 %, zadržavajući konstantnim sve ostale varijable. Zaključak toga je da SDI statistički i ekonomski nemaju utjecaja na nejednakost dohotka.

Tablica 10 – Utjecaj SDI-ja na nejednakost dohotka 1990. – 2002 godine

Table 4. Dependent Variable: Gini from Personal Income, 1990-2002

Variable	OLS	Fixed Effects	Instrumental Variable Fixed Effects
FDI	-0.05*** (-2.88)	-0.01 (-0.40)	-0.02 (-0.66)
GDP	-0.42 (-0.82)	3.23** (2.05)	4.20* (1.92)

The values in the brackets are t-values. ***, **, * indicate significant at 1%, 5% and 10% level of significance.

Izvor: Bornali Bhandari, Effect of Inward Foreign Direct Investment on Income Inequality in Transition Countries, Journal of Economic Integration 22(4), 2007., str. 908

Autori Chiara Franco i Elisa Gerussi³³ proveli su slično istraživanje, te su u ono uključili 18 tranzicijskih zemalja³⁴ u periodu 1990. – 2006. godine. Sama namjera istraživanja proizlazi iz činjenice kako u vremenskom razdoblju istraživanja SDI i trgovinski tokovi bilježe stabilan

³³ Franco C. i Gerussi E., TRADE, FDI AND INCOME INEQUALITY: FURTHER EVIDENCE FROM TRANSITION COUNTRIES, Department of Economics, University of Bologna, 2010. god.

³⁴ Armenija, Bjelorusija, Bugarska, Češka Republika, Estonija, Gruzija, Mađarska, Kazahstan, Kirgistan, Latvija, Litva, Makedonija, Poljska, Rumunjska, Rusija, Slovačka, Slovenija, Ukrajina

rast na gotovo čitavom području što upućuje na sve veće otvaranje tranzicijskih zemljama prema svjetskim tržištima.

Kao i autor Bhandari, Franco i Gerussi koristili su metodu fiksnih efekata kako bi izbjegli krive procjene s obzirom da istraživanje izostavlja specifične efekte svake pojedine zemlje. Postavljena je hipoteza kako SDI i trgovina značajno utječu na nejednakost dohotka unutar zemalja koje su obuhvaćene istraživanjem zbog sve većeg njihovog otvaranja prema svijetu od 1989. godine. Empirijska analiza napravljena je na temelju dva osnovna modela uključujući mjere otvorenosti kao i specifične komponente trgovine. U istraživanju korišteni su statični (metoda fiksnih efekata) te dinamični modeli ((generalizirana metoda momenata (SYS-GMM))).

Na tablici 11 možemo vidjeti rezultate dobivenih metodom fiksnih efekata gdje je zavisna varijabla Ginijev koeficijent. Dok se SDI čini nerelevantnim, varijable trgovine su značajno signifikantne, implicirajući kako s porastom trgovine raste i nejednakost dohotka: Ovaj podatak odnosi se na kratki rok, dok u dugom, nejednakost dohotka počinje padati.

Tablica 11 – SDI i efekti trgovine na nejednakost dohotka u tranzicijskim zemljama, 1996. – 2006. Metoda fiksnih efekata (zavisna varijabla: Ginijev koeficijent)

VARIABLE	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
<i>FDI</i>	0.0377 (0.06)					
<i>FDISQ</i>	-0.0010 (0.01)					
<i>GDP</i>	0.2618 (0.24)	0.1108 (0.14)	0.2325 (0.18)	0.2340 (0.26)	0.1765 (0.27)	0.1706 (0.20)
<i>INFL</i>	0.0215 (0.02)	0.0216 (0.02)	0.0084 (0.02)	0.0212 (0.03)	0.0239 (0.03)	0.0172 (0.02)
<i>SEC</i>	-0.0849 (0.26)	-0.0215 (0.31)	-0.1137 (0.32)	-0.1776 (0.35)	-0.1781 (0.35)	-0.2460 (0.39)
<i>SERVICE</i>	0.3222* (0.18)	0.1253 (0.23)	0.7345** (0.27)	0.2893 (0.20)	0.3749 (0.26)	0.5054 (0.30)
<i>TRADE</i>		3.987*** (1.14)				
<i>TRADESQ</i>		-0.4170*** (0.14)				

Izvor: Franco Chiara, Gerussi Elisa, Trade, FDI and income inequality: Further evidence from transition countries , 2012., str. 20

Generalizirana metoda momenata daje slične rezultate prema kojoj nisu signifikantne ni SDI niti trgovina, što se može vidjeti u tablici 12.

Tablica 12 - SDI i efekti trgovine na nejednakost dohotka u tranzicijskim zemljama, 1996. – 2006. SYS-GMM (zavisna varijabla: Ginijev koeficijent)

VARIABLE	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
<i>LAGGINI</i>	0.5373*** (0.14)	0.6518*** (0.08)	0.5495** (0.27)	0.1765 (0.23)	0.5735*** (0.14)	0.7587*** (0.15)
<i>FDI</i>	-0.1639 (0.15)					
<i>FDISQ</i>	0.0290 (0.03)					
<i>GDPPC</i>	-0.1595*** (0.05)	-0.0953*** (0.02)	-0.0227 (0.10)	-0.168* (0.0971)	-0.285*** (0.0762)	-0.206*** (0.0731)
<i>SERVICE</i>	0.2797* (0.15)	0.2097* (0.11)	0.5582** (0.28)	0.645* (0.368)	0.249 (0.185)	0.316* (0.176)
<i>SEC</i>	0.0363 (0.14)	-0.0692 (0.11)	-0.2789 (0.38)	-0.841 (0.562)	0.260 (0.329)	0.316 (0.288)
<i>INFL</i>	-0.0127 (0.02)	-0.0046 (0.01)	-0.0340 (0.03)	0.0336 (0.0348)	0.0337* (0.0204)	0.00312 (0.0207)
<i>TRADE</i>		2.1390 (2.08)				
<i>TRADESQ</i>		-0.2376 (0.23)				

Izvor: Franco Chiara, Gerussi Elisa, Trade, FDI and income inequality: Further evidence from transition countries , 2012., str. 21

Rezultati provedenog istraživanja ipak se ne poklapaju sa teorijskim očekivanjima autora. Može se uočiti kako SDI ne utječu na nejednakost dohotka u tranzicijskim zemljama, dok s druge strane, ukupna trgovina inicijalno dovodi do povećanja vrijednosti Ginijevog koeficijenta, koji ipak smanjuje kako trgovina raste.

4.3 SDI u zemljama Latinske Amerike

Kao što je već poznato i prikazano u ovom radu, nejednakost dohotka u Latinskoj Americi izraženija je nego u bilo kojem drugom području na svijetu. S obzirom na tu činjenicu postavlja se pitanje da li je tom stanju nejednakosti pridonijela pojava stranih direktnih investicija? Zagovarači SDI-ja tvrdili su kako su strane investicije dobre za napredak i procijenjivali su njihov snažan prodor u Latinsku Ameriku tijekom 90-ih godina. U nekim slučajevima, zaista je bilo teško odrediti da li bi neke zemlje Latinske Amerike uopće dostigle iste razine razvoja da nije bilo utjecaja SDI-ja. Kritičari, s druge strane, tvrdili su kako SDI izazivaju povećanje siromaštva, izolaciju te zanemaruju lokalne mogućnosti. Prema autoru te Velde³⁵, veze izmedju SDI i nejednakosti dohotka vrlo su kompleksne. Načini na koji SDI

³⁵ Velde, D. W., Foreign Direct Investment and Income inequality in Latin America, 2003., str. 15

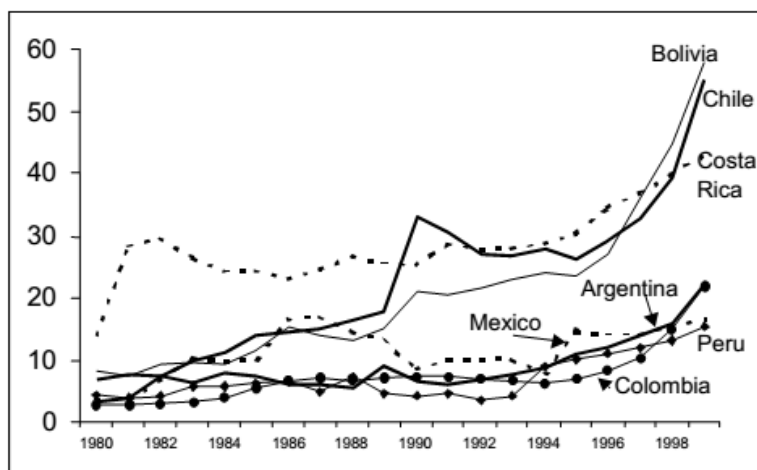
mogu negativno utjecati na nejednakost dohotka mogu se svesti na nekoliko općenitih pokazatelja:

- *Tehnološke promjene* – SDI su u mogućnosti inducirati brži rast produktivnosti rada kako u stranim (prijenos tehnologije) tako i domaćim tvrtkama (spill over efekt)
- *Pregovaračke pozicije* – Kvalificirani radnici obično su u boljoj pregovaračkoj poziciji od nekvalificiranih iz razloga što posjeduju ključna znanja i njihov broj na tržištu rada je manji što im osigurava bolju poziciju prilikom pregovaranja o visini nadnice
- *Kompozicijski efekt* – Strane tvrtke imaju tendenciju ulaska u sektore koje odlikuju kvalificirani rad. Stoga, povećanje SDI-ja u tim sektorima stavlja kvalificirane radnike u relativno bolju poziciju te na taj način povećava nejednakost dohotka (Feenstra and Hanson, 1995).
- *Obrazovanje i usavršavanje* – U ovom segmentu SDI mogu utjecati na povećanje posebnih znanja i vještina kroz otvaranje tvrtki koje zahtijevaju takvu vrstu rada te kroz doprinos obrazovanju općenito.

S obzirom na gore navedene teorijske pretpostavke, potrebno je provesti empirijsku analizu kako bi se utvrdilo da li strane direktne investicije uistinu djeluju negativno na dohodovnu nejednakost.

Strane direktne investicije dramatično su porasle u Latinskoj Americi nakon reformi 1990-tih godina. Prihvatanje same ideje stranih direktnih investicija rezultiralo je povećanje njihovog priljeva u gotovo sve zemlje. Brazil, Meksiko, Argentina i Čile privukli su najveći broj SDI-ja i to posebno zahvaljujući veličini tržišta tih zemalja. Grafikon 23 prikazuje akumulirane tokove SDI-ja kao postotak BDP-a i jasno pokazuje kako Bolivija, Čile i Kostarika prednjače u tim postocima.

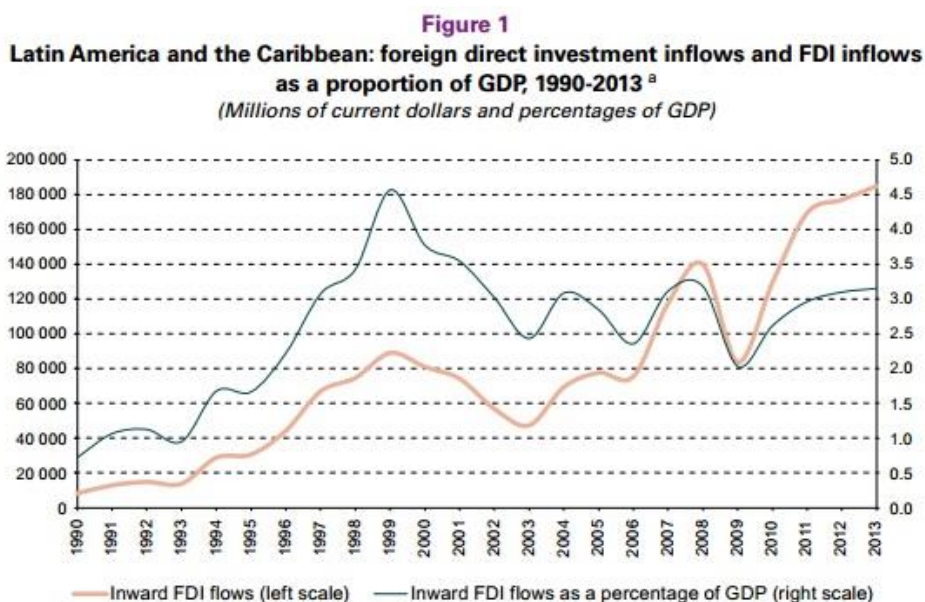
Grafikon 23 – SDI u zemljama Latinske Amerike (akumulirani tokovi kao % BDP-a)

Izvor: www.unctad.org

S druge strane, grafikon 24 pokazuje pritek stranih direktnih investicija uzimajući u obzir čitavu Latinsku Ameriku i Karibe i to u razdoblju od 1990. do 2013. godine. Jasno se može vidjeti koliko su SDI zapravo povećali svoj udio tokom godina.

Grafikon 24 – Priljev SDI kao udio BDP-a izraženo u mil. američkih dolara u razdoblju od 1990. do 2013.

Izvor: Economic Commission for Latin America and the Caribbean (ECLAC), 2014.

U istraživanju autora te Veldea-a, podaci o stranim direktnim investicijama preuzeti su od UNCTAD-a³⁶ dok su vrijednosti plaća i podaci o zaposlenju preuzeti iz nacionalnih godišnjih podataka za kućanstva. U tablici 13 nalaze se rezultat istraživanja. Iako istraživanje nije obuhvatilo sve zemlje Latinske Amerike i premda bi se u istraživanje moglo uključiti više kontrolnih varijabli kako bi se dobila točnija slika, rezultat ipak daje nekoliko općih obrazaca.

Tablica 13 – Rezultati regresije utjecaja SDI na nejednakost dohotka u Latinskim zemljama kroz 1990-te godine

	Period and data coverage	Effect FDI on wage inequality (significant coefficient between parentheses)
<i>Based on panel of domestic annual data sources, which includes employers and employees in the private and public sector:</i>		
Bolivia	1987-1997	+ (0.023)
Chile	1993-2000	+ (0.0026)
Colombia	1978-1994	- (-0.025)
Costa Rica	1987-1997	No significant effect
<i>Based on data in ECLAC (2002), wage earners in the private sector:</i>		
Chile and Venezuela (natural resource seeking FDI)	1990s	+ (0.012)
Colombia, Ecuador, Honduras, Panama, Paraguay and Uruguay (mainly efficiency and market seeking FDI)	1990s	No significant effect
<i>Based on IDB (2001), urban male wage earners aged 30-50:</i>		
Chile, Bolivia, Costa Rica and Venezuela (natural resources or skill seeking FDI)	1990s	+ (0.022)
Argentina, Brazil, Colombia, Honduras, Mexico and Panama (mainly efficiency and market seeking FDI)	1990s	No significant effect

Izvor: te Velde, Dirk Willem, Foreign Direct Investment and Income inequality in Latin America, 2003., str. 22

Ukupno gledajući, strane direktne investicije zasigurno ne utječu na smanjivanje nejednakosti dohotka, izuzev Kolumbije gdje su SDI možda imale nekakvu ulogu u smanjivanju nejednakosti. U suprotnosti tome, na Boliviju, Čile te Kostariku (razdoblje 1990.-tih) strane direktne investicije su djelovale negativno i povećale su nejednakost dohotka. Za Brazil, Meksiko, Argentinu, Kolumbiju, Ekvador, Paragvaj i Honduras utjecaj SDI-ja na nejednakost dohotka nije signifikantna.

³⁶ UNCTAD – United Nations conference on trade and development

4.4 SDI u zemljama Istočne Azije

Obrazac ekonomskog rasta kojeg su doživile zemlje Istočne Azije 1960.-tih godina razlikovao se od onog koji je uslijedio sljedećih godina u pogledu ponašanja distribucije dohotka. Obe „epizode“ rasta počivale su na ekonomskom rastu koji se temeljio na izvozu. Ipak, zemlje Istočne Azije suočile su se s porastom nejednakosti 1980.-tih godina. Prvenstveno, to se može pripisati gospodarskom rastu koji je u velikoj mjeri potaknut regionalnom gospodarskom integracijom koja se temeljila na stranim direktnim investicijama kao i regionalnom proizvodnom mrežom. Ono što je prethodilo regionalnoj gospodarskoj integraciji, bio je stupanj industrijske razvijenosti u Japanu, Koreji i Tajvanu koje je karakterizirala gusta industrijska aglomeracija. Rast tih zemalja, ali i smanjivanje troškova transporta i trgovine, potaknule su premiještanje radno intenzivnih industrija u zemlje sa nižim nadnicama, prvenstveno u zemlje članica ASEAN-a³⁷, a kasnije nakon ekonomske liberalizacije i u Kinu i Vijetnam. Priljev SDI-ja iz Japana, Koreje i Tajvana (Tablica 14) uzrokovalo je pojavu regionalnih proizvodnih mreža.

Tablica 14 – Priljev SDI-ja (u mil. američkih dolara) u periodu od 1990. do 2011. god

	FDI inward stock (million US\$)				
	1990	2000	2009	2010	2011
Indonesia	8,732	25,060	108,795	154,158	173,064
Malaysia	10,318	52,747	78,995	101,510	114,555
Philippines	4,528	18,156	22,931	26,319	27,581
Singapore	30,468	110,570	393,876	461,417	518,625
Thailand	8,242	29,915	106,154	137,191	139,735
Viet Nam	1,650	20,596	57,348	65,348	72,778
China	20,691	193,348	473,083	587,817	711,802

Izvor: UNCTAD, FDI/TNC database (www.unctad.org/fdistatistics), accessed on 20 September 2012

Naime, veliki priljev stranih direktnih investicija poremetio je ravnotežu zemljama primateljima. Ekonomske i proizvodne snage koncentrirale su se samo na onim područjima koje su odabrale strane tvrtke, što je naravno dovodilo do narušavanja distribucije dohotka. Drugim riječima, mala područja tih zemalja bila su poprišta intenzivne ekonomske aktivnosti, što je utjecalo na ekonomski rast zemlje, ali i do rasta nejednakosti dohotka. U nastavku teksta, vidjeti ćemo kako se ova situacija odnosi na kratak rok, dok se u dugom situacija mijenja.

³⁷ Savez država jugoistočne Azije

Kao što je već poznato, za standardnu mjeru za određivanje nejednakosti dohotka koristi se Ginijev koeficijent, koji mjeri razliku između trenutačne i savršeno jednake distribucije dohotka izražene postotkom. Pri tom, pod pojmom savršeno jednake distribucije podrazumijeva se da svaka osoba ima jednak dohodak. Po definiciji, Ginijev indeks se kreće između 0 i 1, pri čemu 0 predstavlja situaciju savršene ravnoteže, a 1 hipotetsku situaciju u kojoj jedna osoba ima čitav dohodak. U ovom dijelu teksta bazirati ćemo se na utjecaju stranih direktnih investicija na nejednakost dohotka u nekim od zemaljama Istočne Azije. Jedno takvo istraživanje proveli su autori Chloe Cho i Ramirez³⁸ koje je obuhvatilo sedam država tog područja i to u periodu od 1990. do 2013. godine. Kao zavisna varijabla uzet je Ginijev koeficijent (GINI) čije su vrijednosti uzete iz baze podataka Svjetske banke. Što se tiče priljeva stranih direktnih investicija, čiji su podaci također uzeti iz baze Svjetske banke, mjere koje se najčešće uzimaju su tokovi i rezerve. Ova potonja koristi se za mjerenje efekata u dugom roku s obzirom da pokazuje akumuliranu količinu SDI-ja u zemlji primatelja. Stoga, u ovom istraživanju autori su koristili obe mjere. Rad uključuje nekoliko kontrolnih varijabli koje čine količina ukupne trgovine (TRADE), BDP per capita izražena u američkim dolarima (GDPCAP), obrazovanje (EDUC) te broj tel. linija na 100 ljudi (INFRAPHONE). Da bi se dobili rezultati regresije, jednadžba je procijenjena modelom s fiksnim efektom (FEM), što je prikazano tablicom 15.

Tablica 15 – Rezultat regresije utjecaja SDI-ja na nejednakost dohotka za zemlje Istočne Azije

Variables	Using FDI Inflows		Using FDI Stock	
	Coefficient	t-Statistic	Coefficient	t-Statistic
<i>FDI</i>	0.6501	3.31***	0.1104	1.81*
<i>FDI</i> ²	-0.0484	-2.64***	-0.0021	-2.20**
<i>TRADE</i>	0.0347	1.27	0.0186	0.57
<i>TRADE</i> ²	-0.0003	-2.52**	-0.0002	-1.58
<i>GDPCAP</i>	0.0012	2.28**	0.0012	2.20**
<i>GDPCAP</i> ²	-4.70E-08	-1.09	-4.40E-08	-1
<i>GOVEXP</i>	-0.0115	-0.08	0.0757	0.52
<i>EDUC</i>	-0.2045	-4.33***	-0.2036	-4.07***
<i>INFRAPHONE</i>	0.3983	5.73***	0.4036	5.67***
<i>R-squared</i>	0.8777		0.8724	
<i>Adj R-squared</i>	0.8647		0.8588	
<i>SBC Value</i>	4.5243		4.5669	
<i>AIC Value</i>	4.2128		4.2554	

*** = signifikantnost 1%; ** = signifikantnost 5% * = signifikantnost 10%

Izvor: Chloe Cho H., Ramirez M, Foreign Direct Investment and Income Inequality in East Asia: A Panel Unit Root and Panel Cointegration Analysis, 1990-2013, 2015., str. 12

³⁸ Chloe Cho H., Ramirez M, Foreign Direct Investment and Income Inequality in East Asia: A Panel Unit Root and Panel Cointegration Analysis, 1990-2013, 2015.

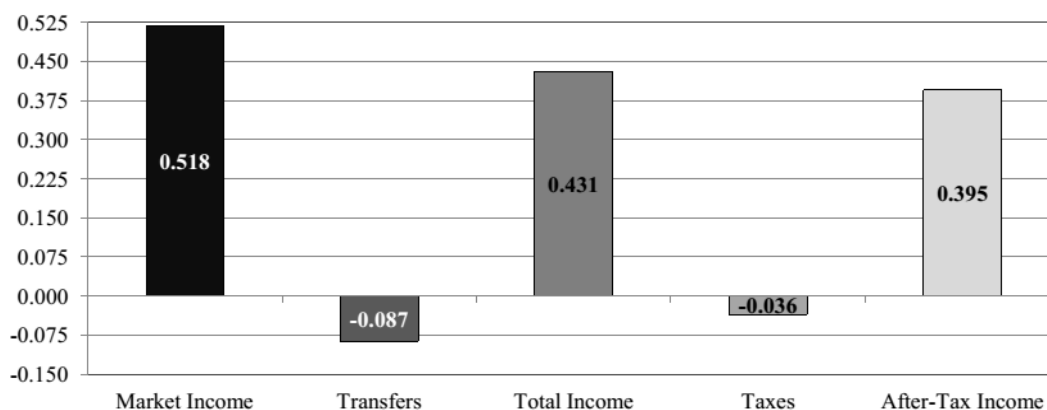
Regresijski rezultati pokazuju kako je nekoliko koeficijenata signifikantno na razini od 5%. Koristeći priljev SDI-ja kao mjeru stranih direktnih investicija, možemo uočiti kako rastom priljeva SDI-ja raste i nejednakost dohotka u kratkom roku, dok u dugom roku dolazi do pada nejednakosti dohotka što nam pokazuje kvadratna vrijednost FDI. Koristeći rezerve kapitala kao mjeru SDI-ja, dolazimo do sličnih rezultata, pri čemu je FDISTOCK signifikantan na razini od 10, a FDISTOCK2 na razini od 5 %.

5. SMJERNICE ZA BUDUĆNOST

Pretražujući literaturu koja bi mi pomogla u pisanju ovog rada, nailazio sam na tekstove čiji sami naslovi odaju veličinu problema nejednakosti dohotka: „Nejednakost dohotka u Makedoniji: Mehanizmi i rješenja“, „Kako bi Kanada trebala riješiti nejednakost dohotka?“, „Kako riješiti problem nejednakosti dohotka u SAD-u?“, „Kako riješiti dohodovnu nejednakost u Kini?“ itd. Već iz samih naslova možemo primjetiti kako ja dohodavna nejednakost problem koji zahvatio zemalje na različitim stranama svijeta. Štoviše, kroz ovaj rad, naučili smo da je nejednakost dohotka globalan problem te da on prelazi nacionalne granice. Ipak, bez obzira što je svaka zemlja specifična u monogočemu, čitajući tekstove ispod ovih i sličnih naslova, uvidio sam da njihovi autori nude slična pa čak i jednaka rješenja.

Nejednakost dohotka je problem koji je stvoren od strane država tj. njihovih vlada. Sukladno tome, one su u mogućnosti, koristeći progresivnu i „prosvijećenu“ politiku, promijeniti trend koji vlada desetljećima. Na primjeru Kanade pokazati ćemo kako je vlada utjecala na problem nejednakosti dohotka kroz redistribuciju dohotka. Grafikon 25 predstavlja vrijednosti Ginijevog koeficijenta tržišnog dohotka i dohotka nakon oporezivanja i utjecaj redistributivnih politika u Kanadi, 2010. god. Ginijev koeficijent dohotka nakon oporezivanja koji mjeri nejednakost nakon poreza i transfera, u 2010. g iznosio je 0.395, tj . 0.123 ili 23.7% niže nego Ginijev koeficijent tržišnog dohotka (nejednakost prije poreza i transfera) čija je vrijednost bila 0.518. Od ukupnog smanjenja nejednakosti od 23.7% zbog redistribucije dohotka, 70.7% otpada na transfere, a 29.3% na poreze. Očito je koliki su utjecaj imale redistributivne politike na nejednakost dohotka u Kanadi.

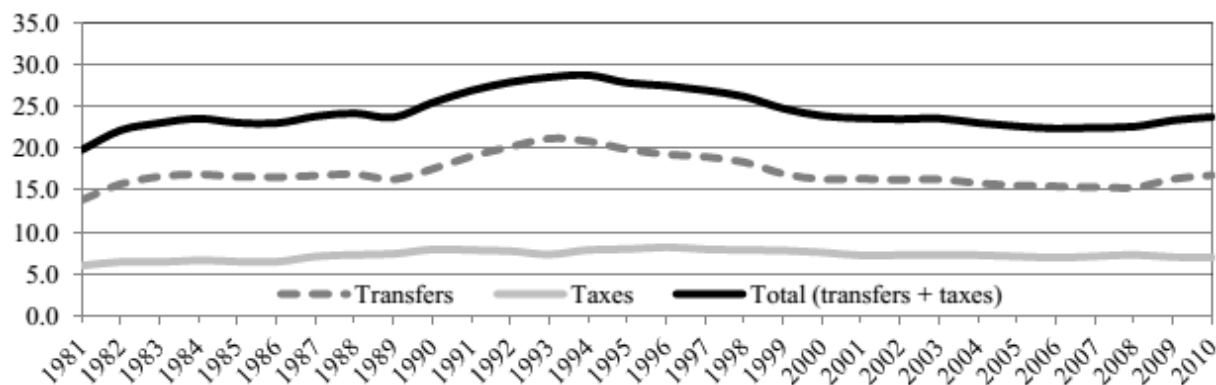
Grafikon 25 - vrijednosti Ginijevog koeficijenta tržišnog dohotka i dohotka nakon oporezivanja i utjecaj redistributivnih politika u Kanadi, 2010. g

Izvor: Sharpe A., Capeluck E., The Impact of Redistribution on Income Inequality in Canada and the Provinces, 1981-2010, 2012.g

U razdoblju od 1981. do 2010. g, Ginijev koeficijent dohotka nakon oporezivanja porastao je za 0.047 odnosno 13.5%. Rast je bio potaknut povećanjem Ginijevog koeficijenta tržišnog dohotka za 0.084 (19.4%) međutim, rastuća nejednakost tržišnog dohotka delomično je umanjena utjecajem transfera (za 0.027) i poreza (za 0.010) na nejednakost. Drugim riječima, promjene u poreznoj politici i transferima zaslužni su za umanjene rastuće nejednakosti tržišnog dohotka od 44%. Zanimljivo je kako povećanje nejednakosti dohotka nije bilo ravnomjerno tijekom posljednja tri desetljeća. Najveće povećanje (87.2%) nejednakosti dohotka nakon oporezivanja bilo je ono od 1989. do 2000. g. i to uglavnom zbog velikog rasta Ginijevog koeficijenta tržišnog dohotka (0.055) u istom periodu. Učinak redistribucijske politike poglavito je ovisio o transferima, a manje o porezima. Tako se učinak transfera (grafikon 26) na nejednakost tržišta kretao od 13.8% 1981. pa do 21.2% 1994. g. što čini razliku od 7.4. S druge strane, učinak poreza bio je manji s rasponom od 2.2 (od 6.0 % , 1981. do 8.2% 1994. g.)

Grafikon 26 – Udio poreza i transfera u smanjenju Ginijevog koeficijenta tržišnog dohotka izraženog u postotcima

Izvor: Sharpe A., Capeluck E., The Impact of Redistribution on Income Inequality in Canada and the Provinces, 1981-2010, 2012.g

Ako očekujemo utjecaj vlade u cilju smanjenja rastuće tržišne dohodovne nejednakosti onda možemo očekivati i progresivnije poreze na dohodak. Progresivni porezi na dohodak osmišljeni su za prikupljanje veće proporcije dohotka od bogatih u odnosu na siromašne, smanjujući nejednakost između raspoloživog i oporezivog dohotka. Gdje postoji promjena u vidu smanjenja potražnje za niskokvalificiranim radnicima i povećanja potražnje za visokokvalificiranim radnicima, utjecaj na raspoloživi dohodak kućanstava mora biti

moderiran postojanjem drugih izvora dohodaka unutar kućanstva i naknadama za nezaposlene. Ovo znači da bi onaj koji je ostao bez posla morao biti jedno vrijeme uzdržavan od strane visokokvalificiranog kolege koji je zadržao svoj posao.

Kao dodatni prijedlozi kako smanjiti razinu dohodovne nejednakosti spominju se porez na imovinu, odnosno nasljedstvo. Međutim, kako porezno djelovanje ne može biti selektivno, neke negativne strane ovih poreza mogu utjecati i na one siromašne. Osim problema sa utvrđivanjem vrijednosti imovine koje imaju oba poreza, javlja se problem sa imovinom koju posjeduju srednji ili siromašni slojevi društva, a mogli bi ostati bez nje. Naime, ako netko tko nasljeđuje određenu imovinu, koja za njega može imati sentimentalnu vrijednost, nema novaca da plati porez na nasljedstvo, on će biti prisiljen prodati tu imovinu. Slično se može dogoditi i sa porezom na imovinu. Ovi prijedlozi dolaze zbog spoznaje da postoje ljudi koji su stekli toliko materijalnog bogatstva da je ne mogu potrošiti ni oni njihova dva ili pak više budućih naraštaja. Ako se prevladaju problemi koji prate utvrđivanje vrijednosti imovine i/ili nasljedstva, onda bi se uvelike olakšala primjena ovih dvaju poreza. Tada bi se mogli uvesti progresivni porezi koji bi mogli utjecati na smanjenje razlika raspoloživih dohodaka u društvima. Nabrojani problemi, ne upućuju na potrebu odustajanja od iznalaženje rješenja ovih problema, nego upravo suprotno: jer korist od mogućeg utjecaja ovih poreza na smanjenje razine dohodovne nejednakosti mogla bi biti mnogostruka. Do tada, a i prored toga, morala bi biti postignuta neka vrsta društvenog sporazuma, koja bi uključivala spremnost bogatih da reinvestiraju svoje bogatstvo na način koji će koristiti podjednako (ako ne i u većoj mjeri) i siromašnijim dijelovima društva kao i njim, a sporazum bi morao uključivati određene etičke društvene standarde.

Dugoročno gledano, jedan od najvažnijih faktora u borbi protiv nejednakosti dohotka je ulaganje u znanje odnosno ljudski kapital kroz unaprijeđivanje školstva, stručnog usavršavanja itd. Naime, ono možda neće značajno smanjiti nejednakost dohotka, ali će utjecati na osobe nižeg obrazovanja i njihov dohodak. Također, povećanje stupnja obrazovanja smanjiti će nejednakost populacije koja se nalazi u donjoj polovici distribucije dohotka. Stoga, ulaganje u navedeno treba biti dostupno svim slojevima društva, pogotovo onim siromašnim ako želimo da bude u funkciji ujednačavanja dohodovne distribucije. Ako smo uvidjeli da su promjene tehnološkog procesa glavni uzrok produbljivanja jaza između nisko i visokokvalificiranih radnika na nacionalnoj razini, promjenom strukture obrazovanja možemo očekivati nove promjene tehnološkog procesa. Moguće povećanje udjela visokostručnih i obrazovanih radnika u ukupnoj ponudi rada bi moglo biti preduvjet za

smanjenje dohodovnog jaza s obzirom na kvalificiranost. Ako pogledamo stvari sa međunarodnog stajališta, onda povećanje udjela visokostručnih i obrazovanih radnika strukturi rada siromašnih država može biti poželjan preduvjet za postizanje većih stopa rasta BDP-a po stanovniku, ako je viši u siromašnim nego u bogatim državama, koje pomaže smanjenju međunarodne razine dohodovne nejednakosti.

Sve kada bi države i poduzele reforme te hipotetski dovele nejednakost na 0, sudeći prema istraživanju Milanovića³⁹, globalna nejednakost ne bi se spustila na 0. Naime, Theilovog indeks nejednakosti iznosi 98, a smanjenje nejednakosti na 0 unutar zemalja, dovelo bi do smanjenja globalne nejednakosti za samo jednu trećinu, što nije mnogo (tablica 16). Jednostavno, smanjivanje nejednakosti unutar državnih granica nije dovoljno da bi se značajno utjecalo na dohodovnu nejednakost. Da bi se osjetno smanjila razlika, tvrdi Milanovic, potrebno je da se siromašne zemlje razvijaju brže od bogatih. To znači da je potreban ubrzani rast dohotka siromašnih zemalja, naravno, uz visoke stope rasta Kine, Indije, Indonezije itd. Drugi način smanjivanja svjetske nejednakosti je uvođenje globalne redistributivne politike premda je vrlo teško očekivati da će takvo nešto ugledati svijetlo dana. Trenutačno, visina pomoći u razvoju (ODA – Official development assistance) iznosi nešto više od 100 milijardi USD. To je samo nešto više od 5 puta veće od bonusa što ga je Goldman Sachs isplatio sebi za vrijeme jedne krizne godine. Možemo vidjeti kako tu ne možemo govoriti o nekoj velikoj svoti novaca što su bogate zemlje spremne izdvojiti za siromašne.

Tablica 16 – nejednakost izražena Theilovim indeksom, 2008.

Mean country incomes Individual incomes within country	All equal	Different (as now)
All equal	0	68 (all country Theils=0; all mean incomes as now)
Different (as now)	30 (all mean incomes equalized; all country Ginis as now)	98

³⁹ Milanović B., Trends in global income inequality and their political implications, LIS Center; Graduate School City University of New York, 2014.

Treći način putem kojeg bi se mogla smanjiti nejednakost i siromaštvo je migracija. Vrlo vjerojatno je da migracija postaje problem, odnosno riješnje, 21. stoljeća, ovisno o točki gledišta. Ukoliko klasificiramo zemlje prema razinama BDP-a per capita u četiri „svijeta“; krećući od bogatog svijeta naprednih država, koje imaju BDP per capita preko 20 000 USD godišnje, prema četvrtom svijetu, odnosno najsiromašnijima, čiji BDP per capita iznosi manje od 1 000 USD godišnje, nailazimo na sedam točaka gdje su, geografski, bogate i siromašne zemlje najbliže što zbog dijeljenja granica, a što zbog minimalne udaljenosti putem mora. Na svakoj od tih točaka bogate zemlje imaju mine, patrolne brodove, zidove i žice kako bi spriječilo slobodno kretanje ljudi. Zemlje bogatog svijeta se ograđuju ili ograđuju druge, ali pritisak migracije je i dalje jak iz razloga što su razlike u dohotcima prevelike. Dakle, ili će siromašne zemlje postati bogatije ili će siromašna populacija prelaziti u bogate zemlje. Razvoj se tiče ljudi: ili će ljudi naći načina kako se obogatiti tu gdje jesu ili će postati bogati tako da sreću pronađu negdje drugdje. Gledajući odozgo, zapravo nema razlike između te dvije opcije. Gledajući sa strane politike, tu je jaz veličine čitavog svijeta.

6. ZAKLJUČAK

Zadatak rada je bio pokušati dovesti u vezu proces globalizacije i dohodovnu nejednakost. Da bismo to uspjeli bilo je potrebno paralelno pratiti s jedne strane globalizaciju, a sa druge dohodovnu nejednakost u istim vremenskim intervalima. Utvrđeno je da pojedino vremensko razdoblje nosi sa sobom ubrzanu integraciju svjetske ekonomije, pojedino nosi sa sobom dezintegraciju, a svaki od određenih vremenskih perioda i prostora nosi sa sobom vlastite specifičnosti.

Kraj devetnaestog stoljeća bilo je obilježeno velikim migracijama stanovništva, smanjenjem troškova transporta (pojava parobroda i željeznica) i carinskih zaštita te procvatom kapitalnih ulaganja na svjetskoj razini. Prema tome, možemo kazati kako je razdoblje do početka Prvog svjetskog rata karakterizirala ubrzana integracija svjetskog gospodarstva. Da bi donijeli zaključak o utjecaju globalizacije na dohodovnu nejednakost potrebno je pogledati vrijednost Ginijevih koeficijenata za isto razdoblje. Sudeći prema istraživanjima vrijednost Ginijevog koeficijenta je stalno je rasla od 1820. do 1910. godine na međunarodnom nivou. Dakle, usporedno sa jačanjem procesa integracije događa se rast razine međunarodne dohodovne nejednakosti što ide u prilog hipotezi o negativnom utjecaju globalizacije na nejednakost dohotka.

Sukladno očekivanjima razdoblje između dva svjetska rata možemo okarakterizirati kao period kada je globalizacija išla unatrag odnosno riječ je o periodu dezintegracije svjetske ekonomije. Pod utjecajem protekcionizma, ograničavajući kretanje kapitala, a tržište roba zagušujući carinama, kvotama i preferencijalnim sporazumima smanjuje se obujam svjetske trgovine. Sudeći po tome trebali li bi očekivati smanjenje stope rasta što bi se posebno negativno trebalo odnositi na siromašnije zemlje. Međutim, Milanovićovo istraživanje pokazuje upravo suprotno. Naime, u svijetu dolazi do konvergencije dohotka što hoće reći da dohodovna nejednakost na međunarodnom nivou ima trend pada. Uz to, možemo zaključiti da je konvergencija fenomen koji je neovisan o ekonomskoj integraciji odnosno da povećana trgovina, migracije, tokovi kapitala ne pridonose približavanju siromašnih zemalja bogatim.

U razdoblju od 1950. do 1980. godine, koje je uslijedilo nakon Drugog svjetskog rata, došlo je do sukoba svjetonazora i ideologije što je dovelo do podjele svijeta na Zapadni i Istočni blok. Naime, određene države međusobno doživljavaju visok stupanj integriranosti, dok se sa državama koje im nisu ideološki ili na neki drugi način slične uspostavlja malen ili gotovo

nikakav stupanj integriranosti. Dakle, Istočni blok predvođen Sovjetskim savezom ostvaruje čvrste ekonomske i druge odnose sa državama koje gaje komunističko uređenje, a razvijene zapadne države otklanjaju prepreke integraciji postavljene u prethodnom razdoblju i trasiraju put ka daljnju integraciji svojih gospodarstava. Posebna je priča integracija zemalja u razvoju, one se većinom odlučuju slijediti ideju uvozne supstitucije, te je zbog provođenja ovakve politike značajno patila integracija ovih država u svjetsko gospodarstvo. Osamdesetih godina dvadesetog stoljeća bivše komunističke države shvaćaju neminovnost otvaranja prema vani; već i prije 1980-ih kreću reforme tržišta u latinskoj Americi, one se otvaraju i sve više integriraju u svjetsku ekonomiju; od sredine 1970-ih jačaju veze industrijski razvijenih država; jačanjem institucija Europske Unije, Europa se sve više i jače integrira; u 1980-im kinesko i indijsko gospodarstvo se počinju polagano integrirati u svjetsko, da bi se ovi procesi naglo ubrali 1990-ih godina. Usporedbom načina i obujma globalizacije te razine dohodovne nejednakosti u razdoblju poslije drugog svjetskog rata dolazimo do zanimljivih rezultata. Nagli rast razine dohodovne nejednakosti u industrijski razvijenim državama počinje već sredinom 1970-ih godine. Usporedno sa integracijom Latinske Amerike kao regije u svjetsku ekonomiju uočava se i skok razine dohodovne nejednakosti. Raspadom komunizma slijede procesi tranzicije koji imaju zadatak trasirati put negdašnjim komunističkim ekonomijama ka slobodnom tržištu. Ovi procesi vuku za sobom nagli skok razina dohodovne nejednakosti. Razlozi prethodno navedenome mogu biti svojstveni pojedinome području, ali mogu se pronaći zajedničke poveznice. Usporedno sa jačanjem utjecaja velikih multinacionalnih korporacija, zbog mobilnosti faktora rada i kapitala, te prostorne raštrkanosti multinacionalnih kompanija slabi pozicija nacionalnim vladama i sindikatima u pregovorima o visini nadnica. Promjena tehnološkog procesa je čimbenik koji uvelike pomaže produbljivanju dohodovnog jaza između nisko i visokokvalificiranih radnika. Naime, nastupanjem raznolikih tehnoloških inovacija i poboljšanja proizvodni proces sve više vrednuje kapital naspram rada, te visokokvalificirani rad naspram niskokvalificiranog. Rast obujma svjetske trgovine je jedan od okidača koje potiču razvojpromjena tehnološkog procesa. Institucije tržišta rada koje su trebale odigrati glavnu ulogu u amortiziranju efekata globalizacije na dohodovnu distribuciju su zakazale diljem svijeta.

Rastu dohodovne nejednakosti u industrijski razvijenim državama pogoduje odljev kapitala iz istih, koji potiče deindustrijalizaciju, te seobu niskokvalificiranog rada u siromašnije države. Upravo priljev kapitala kroz vid direktnih investicija, povećava jaz dohodovne kvalificiranosti

u kineskom, te europskim tranzicijskim i latinoameričkim gospodarstvima jer je usmjeren u sektore u kojima je izvršena promjena tehnološkog procesa. Isto tako, privatizacija u kineskom, te europskim tranzicijskim i latinoameričkim gospodarstvima nije sa sobom donijela ujednačavanje dohotka. Naprotiv, donijela je otpuštanja radnika i daljnji rast dohodovne nejednakosti.

Strane direktne investicije jedan su od pokretača globalizacije i stoga je važno utvrditi njihovo djelovanje na nejednakost dohotka. S obzirom da je globalizacija negativno djelovala na dohodovnu nejednakost logično je i pretpostaviti kako će isti utjecaj imati i SDI.

S obzirom na dugovječnost globalizacije, strane direktne investicije, kao oblik financiranja, novijeg su datuma i na važnosti dobivaju 80-tih i 90-tih godina 20.stoljeća. Distribucijske posljedice stranih direktnih investicija poduzete od strane bogatijih zemalja prema siromašnim zemljama domaćinima, slične su onim koji su predviđeni modelima Sjever – Jug. U skladu s tim, poduzeća čija se sjedišta nalaze u bogatijim zemljama poduzimaju investicije na način da radno intenzivan dio procesa proizvodnje sele u zemlje relativno jeftinog rada. Za očekivati je da su SDI povezani sa većom nejednakošću i to kroz povećanje nadnica kvalificiranih radnika u siromašnijim zemljama primateljima SDI.

Što se tiče država Europe rezultati istraživanja pokazuje kako se efekti SDI-ja značajno razlikuju u razvijenim i zemljama u razvoju. Dok SDI ne uzrokuju dohodovni jaz u razvijenim zemljama Europe, kod zemalja u razvoju rezultat je suprotan, ali samo u kratkom roku. Taj se efekt smanjuje porastom priljeva SDI što može upućivati na zaključak kako daljnji dolazak tehnologije preko SDI omogućuje da tehnologija biva rasprostranjenija i dostupnija pa tako sve više radnika koristi beneficije kroz povećanje nadnica. Isti zaključak možemo primijeniti i na Istočnu Aziju, gdje su u početku mala područja unutar pojedinih zemalja bila poprišta intenzivne ekonomske aktivnosti no u dužem vremenskom periodu ta područja su se proširila i na ostatak države.

Možda najveći udar su doživjele zemlje Istočne Europe koje su komunistički režim zamijenile kapitalizmom i na taj način otvorile put ulaska stranih direktnih investicija. Na temu utjecaja SDI na nejednakost dohotka provedeno je nekoliko istraživanja međutim rezultat je bio isti. SDI statistički i ekonomski nemaju utjecaja na nejednakost dohotka. Prethodna rečenica vrijedi i za rezultate istraživanja Latinske Amerike, gdje strane direktne investicije, u većini slučajeva, nisu ostavile traga na nejednakost dohotka. Dakle, hipotezu o negativnom utjecaju

SDI-ja na nejednakost dohotka odbacujemo jer, usprkos povećanja jaza dohodaka u kratkom roku, strane direktne investicije na duže staze pridonose njegovom smanjenju.

Pišući ovaj rad zaključio sam da globalizacija nije nužno negativan proces, ali da svoje loše strane pokazuje kada se pusti da djeluje stihijski, bez upravljanja i bez pravila. Htjeli mi to ili ne, mi smo dio globalizacije i taj proces ne možemo poništiti niti prekinuti. Možemo samo ispraviti loše strane i ovladati njome.

Za smanjivanje nejednakosti u svijetu nude se brojna rješenja, no smatram da je jedno najvažnije. Obrazovanje! Obrazovanje koje je dostupno svima jednako jer ono širi vidike, stvara nove ideje i daje ljudima nadu za bolji život.

7. LITERATURA

1. Angus, Maddison: Monitoring the World Economy 1820–1992, Paris: OECD, 1995.
2. Baten, J., Foldvari P., Van Leeuwen, B., Van Zanden, J., World Income Inequality 1820-2000, 2011.
3. Beker E., Ekonomski aspekti globalizacije, Novi Sad, 2005.
4. Bordo D. Michael, Globalization in historical perspective, Business Economics, 2002
5. Bogliaccini, Juan Ariel: Trade liberalization, deindustrialization, and inequality, University of North Carolina at Chapel Hill, 2013
6. Bornali Bhandari, Effect of Inward Foreign Direct Investment on Income Inequality in Transition Countries, Journal of Economic Integration 22(4), 2007.
7. Bornschier, Volker: Changing Income Inequality in the Second Half of the 20th Century: Preliminary Findings and Propositions for Explanations; Journal of world-systems research, VIII, 1, 2002
8. Bourguignon F., Morrisson C.: Inequality among World Citizens: 1820-1992, The American Economic Review, Vol. 92, No. 4., 2002.
9. Chloe Cho H., Ramirez M, Foreign Direct Investment and Income Inequality in East Asia: A Panel Unit Root and Panel Cointegration Analysis, 1990-2013, 2015.
10. Collier P., Dollar D., Globalization, Growth, and Poverty: Building an Inclusive World Economy, World Bank, 2002.
11. Čečuk, A.: Financijska globalizacija, Graf form, Split, 2002.
12. Evridiki Tsounta and Anayochukwu I. Osueke, What is Behind Latin America's Declining Income Inequality?, IMF Working Paper, 2014
13. Fei J. C., Ranis G., Kuo S. W. Y., Growth with Equity: The Taiwan Case, Oxford University Press, New York, 1979
14. Feng, W.: The End of „Growth with Equity“? Economic growth and Income inequality in East Asia, Analysis from the East-West Center No.101., 2011.

15. Figini, P. , Holger, G.: Does foreign direct investment affect wage inequality? An empirical investigation, Discussion paper No. 2336, 2006, Bonn
16. Flemming J. and Micklewright J., "Income Distribution, Economic Systems and Transition". Innocenti Occasional Papers, Economic and Social Policy Series, No. 70.,1999.
17. Filipić, P., Reić, Z.: "Prema teoriji globalizacijskog procesa"; "Turizam" br. 2/2000, vol.48.
18. Franco C. i Gerussi E., Trade, FDI and income inequality: FURTHER EVIDENCE FROM TRANSITION COUNTRIES, Department of Economics, University of Bologna, 2010.
19. Gasparini, L., Lustig, N.: The Rise and Fall of Income Inequality in Latin America, Tulane University, 2011.
20. Herzer, H., Huhne, P., Nunnenkamp, P.: FDI and income inequality – Evidence from Latin American Economies, Kiel Working papers No. 1791, 2012, Kiel
21. Herzer H., Nunnenkamp P., FDI and Income Inequality: Evidence from Europe, Kiel Institute for the World Economy, Kiel, 2011.
22. Irwin, Douglas A.: "GATT in Historical Perspective.", 1995.
23. Jurčić Lj: Globalizacija, Ekonomist, br. 9-10, 2000.
24. Kassa, Anneli, Factors influencing income inequality in transition economies, Tartu, 2003.
25. Lončar Jelena: Globalizacija: pojam, nastanak i trendovi razvoja, Geografski odsjek, PMF Zagreb, 2005.
26. Milanovic, B.: Income Convergence during the Disintegration of the World Economy, 1919 -39, World Bank; 2003.
27. Milanovic, B.: Poverty, Inequality, and Social Polity in Transition Economies, World Bank, 1995.
28. O'Ruke, K.: Globalization and inequality: Historical trends, National Bureau of Economic Research, 2001.

29. Ranis, G., Kuo Shirley W. Y., Fei J.: Growth with Equity: The Taiwan Case, Oxford University Press, New York, 1979.
30. Roxburgh, Charles, Lund, Susan and John Piotrowski, Mapping Global Capital Markets 2011, McKinsey Global Institute, 2011
31. Sharpe A., Capeluck E., The Impact of Redistribution on Income Inequality in Canada and the Provinces, 1981-2010, 2012.g
32. Stiglitz, J.E., Globalization and its Discontents, New York, 2002.
33. Stojadinović, Jovanović Sandra: Strane direktne investicije kao oblik finansiranja globalne ekonomije, Bankarstvo 1, 2012, Beograd
34. Székely, M., Sámano, C.: Did Trade Openness Affect Income Distribution in Latin America?, UNU-WIDER, 2012.
35. Velde, D. W., Foreign Direct Investment and Income inequality in Latin America, 2003
36. Ekonomski fakultet u Zagrebu: Predavanje iz Osnova ekonomije, 2012. [Internet], dostupno na: http://www.unizd.hr/portals/4/nastavni_mat/1_godina/ekonomija/ekonomija_22.pdf [13.02.2015.]
37. ERIA RESEARCH INSTITUTE NETWORK, Addressing Inequality in East Asia through Regional Economic Integration, A Statement by the ERIA Research Institute Network, 2013 [Internet], dostupno na: http://online.sfsu.edu/jgmoss/PDF/New_Wave_of_Globalization_and_its_Econ_Effects.pdf [01.09.2016.]
38. Milanović B., Trends in global income inequality and their political implications, LIS Center; Graduate School City University of New York, 2014. [Internet] dostupno na: https://www.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/cis-dam/Images/Workshops/Inequality/Branko%20Milanovic_Presentation.pdf [21.09.2016.]
39. UNCTAD, FDI/TNC database [Internet] dostupno na: www.unctad.org/fdistatistics [13.09.2016.]

40. Wilkinson, R., Pickett, K.: The Spirit Level: Why More Equal Societies Almost Always Do Better, 2009, [Internet], dostupno na:
<https://www.dur.ac.uk/resources/wolfson.institute/events/Wilkinson372010.pdf> [21.02.2015.]

POPIS TABLICA

Tablica 1 – Distribucija svjetskog dohotka 1820. -1910.	24
Tablica 2 – Distribucija svjetskog dohotka 1820. – 1910.	25
Tablica 3 – Dohodovna konvergencija i divergencija prema različitim autorima	29
Tablica 4 – Razvoj BDP-a per capita u dva perioda rasta nakon II. svjetskog rata	30
Tablica 5 – Pregled analize promjene u distribuciji nacionalnih dohodaka 1970., 1980. te početak 1990. g	31
Tablica 6 – Ginijevi koeficijenti za zemlje OECD-a te Istočne Europe sredinom 1980-ih god 37	
Tablica 7 – Nivo dohotka i dohodovna distribucija zemalja u tranziciji 1997. G	39
Tablica 8 – Priljev stranih direktnih investicija u svijetu	52
Tablica 9 – Nejednakosti dohotka za 22 zemlje OECD-a.....	54
Tablica 10 – Utjecaj SDI-ja na nejednakost dohotka 1990. – 2002 g	56
Tablica 11 – SDI i efekti trgovine na nejednakost dohotka u tranzicijskim zemljama, 1996. – 2006. Metoda fiksnih efekata (zavisna varijabla: Ginijev koeficijent)	57
Tablica 12 - SDI i efekti trgovine na nejednakost dohotka u tranzicijskim zemljama, 1996. – 2006. SYS-GMM (zavisna varijabla: Ginijev koeficijent)	58
Tablica 13 – Rezultati regresije utjecaja SDI na nejednakost dohotka u Latinskim zemljama kroz 1990-te godine	61
Tablica 14 – Priljev SDI-ja (u mil. američkih dolara) u periodu od 1990. do 2011. G	62
Tablica 15 – Rezultat regresije utjecaja SDI-ja na nejednakost dohotka za zemlje Istočne Azije	63
Tablica 16 – nejednakost izražena Thailovim indeksom, 2008	67

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1: Međunarodna trgovina i output prije I. svjetskog rata	11
Grafikon 2 - Međunarodna trgovina i output poslije II. Svjetskog rata	12
Grafikon 3 – Stope tarifa u razvijenim zemljama	12
Grafikon 4 - Svjetska trgovina industrijskim i primarnim proizvodima u razdoblju 1876.-1938	14
Grafikon 5 – Udio izvoza proizvoda u ukupnom izvozu zemalja u razvoju.....	16
Grafikon 6 – Stope rasta BDP-a per capita kod više globaliziranih zemalja u razvoju	17
Grafikon 7 – Lorenzova krivulja.....	20
Grafikon 8 – Veza između nejednakosti dohotka te indeksa zdravlja i društvenih problema	21
Grafikon 9 – Veza između dohodovne nejednakosti i postignuća u obrazovanju	22
Grafikon 10 – Veza između dohodovne nejednakosti i ubojstava (u mil.).....	22
Grafikon 11 – Veza između dohodovne nejednakosti i iskustva djece u nasilju	23
Grafikon 12: Ginijev, Theilov i koeficijent varijacije BDP-a po stanovniku (WENAO države, 1820.-1950.)	27
Grafikon 13: Ginijev, Theilov i koeficijent varijacije BDP-a po stanovniku (atlantska ekonomija, 1820.-1950.)	28
Grafikon 14 – Evolucija dohodovne nejednakosti, 1960. – 2008.	32
Grafikon 15 – Ginijev koeficijent (BDP per capita) u razdoblju 1958. – 1989.g	36
Grafikon 16 – Ginijevi koeficijenti za Češku, Mađarsku i Poljsku, 1980.-1997.g	38
Grafikon 17 – Ginijevi koeficijenti za BDP per capita u Rusiji od 1985. do 1997. G	38
Grafikon 18 – Nejednakost po regijama iskazani Ginijevim koeficijentom, 2005–2010. .	42
Grafikon 19 – Distribucija dohotka kućanstava (per capita) u Latinskoj Americi	43
Grafikon 20 – Prosječni Ginijev koeficijent za Latinsku Ameriku, 1980. – 2009.....	44
Grafikon 21 – Trendovi u nejednakosti dohotka (BDP p.c.) Istočne Azije, 1960. – 2005 .	47
Grafikon 22 – SDI kao udio BDP-a u razdoblju 1989. – 2002. Godina	55

Grafikon 23 – SDI u zemljama Latinske Amerike (akumulirani tokovi kao % BDP-a)	59
Grafikon 24 – Priljev SDI kao udio BDP-a izraženo u mil. američkih dolara u razdoblju od 1990. do 2013.....	60
Grafikon 25 - vrijednosti Ginijevog koeficijenta tržišnog dohotka i dohotka nakon oporezivanja i utjecaj redistributivnih politika u Kanadi, 2010. G	64
Grafikon 26 – Udio poreza i transfera u smanjenju Ginijevog koeficijenta tržišnog dohotka izraženog u postotcima	65

SAŽETAK

Cilj istraživanja bilo je ispitati utjecaj globalizacije na nejednakost dohotka. Stoga, u radu su formirane dvije hipoteze. Testiranje prve hipoteze za svrhu je imalo dati odgovor na pitanje da li globalizacija djeluje na nejednakost dohotka i s kojim predznakom tj. da li se pod utjecajem globalizacije dohodak ujednačava ili se povećava razlika u primanjima bogatih i siromašnih. Druga hipoteza imala je za cilj ispitati vezu između stranih direktnih investicija, kao jednog od pokretača globalizacije i dohodovne nejednakosti.

Dobiveni rezultati pokazali su kako globalizacija utječe negativno na dohodovnu nejednakost odnosno pod njenim utjecajem stvara se veći jaz između bogatog i siromašnog stanovništva. Rezultati za drugu radnu hipotezu pokazali su da strane direktne investicije u kratkom roku povećavaju nejednakost dohotka, dok je u dugom smanjuju.

Ključne riječi: globalizacija, dohodovna nejednakost, strane direktne investicije

SUMMARY

The aim of this research was to examine the impact of globalization on income inequality. Therefore, two hypotheses are formed. Testing the first hypothesis has had answer to the question of whether globalization affects the inequality of income and with which prefix i.e. wheater is under the influence of globalization income evens or there is increase of difference in incomes of the rich and the poor. The second hypothesis examine the relationships between foreign direct investment, as one of the drivers of globalization and income inequality.

The results show that globalization affects negatively the income inequality. Under its impact, the gap between rich and poor becomes greater. Results for the second working hypothesis showed that foreign direct investment in the short run increases income inequality, while reducing it in long run.

Keywords: globalization, income inequality, foreign direct investments